

Ei yksin uskosta?

Usko, tunnustus ja kaste Balthasar Hübmaierin soteriologiassa

Risto Kauppinen
Dogmatiikan pro gradu -tutkielma
Syyskuu 2016

HELSINGIN YLIOPISTO – HELSINGFORS UNIVERSITET

Tiedekunta/Osasto – Fakultet/Sektion		Laitos – Institution	
Teologinen tiedekunta		Systemaattinen teologia	
Tekijä – Författare			
Risto Juhani Kauppinen			
Työn nimi – Arbetets titel			
Ei yksin uskosta? – Usko, tunnustus ja kaste Balthasar Hübmaierin soteriologiassa			
Oppiaine – Läroämne			
Dogmatiikka			
Työn laji – Arbetets art		Aika – Datum	Sivumäärä – Sidoantal
Pro gradu -tutkielma		Syyskuu 2016	89
Tiivistelmä – Referat			
<p>Tutkimuksen tarkoituksena oli selvittää systemaattisen analyysin keinoin anabaptistiteologi Balthasar Hübmaierin (noin 1480–1528) näkemyksiä uskon, tunnustuksen ja kasteen merkityksestä ihmisen pelastumisessa. Laajana taustana tutkimukselle ovat kyseisiin käsitteisiin liittyvät ekumeeniset haasteet ja suppeampana taustana Hübmaierin soteriologiasta tehdyt erilaiset tulkinnat. Katolinen teologian tohtori Hübmaier omaksui reformaation periaatteet ja uskonvanhurskausopin. Viime mainittua hän ei tulkinnut puhtaasti forensisessä mielessä vaan säilytti pyhityksen osana vanhurskauttamista. Hübmaier korosti uskon ohella henkilökohtaisen Jeesuksen tunnustamisen merkitystä pelastumisessa. Se oli hänelle perustavaa laatua kristillisyydessä ja oma kategoriansa, eikä siis rinnastettavissa muihin hyviin tekoihin. Liittyen kasteen merkitykseen pelastumisessa Hübmaierin teologiaa on tulkittu eri tavoin. Hübmaier on vaikeaselkoinen osaltaan, koska hänen teologiassaan tapahtuu kehittymistä. Hän myös kirjoitti teoksensa vaikeissa oloissa, eikä pyrkinyt kirjoittamaan systemaattista teologiaa. Vaikeaselkoisuutta selittää osin myös hänen biblisistinen Raamatun tulkintansa. Hän tavoitteli ennemmin tarkkaa Raamatun sanassa pitäytymistä kuin tiukkaa johdonmukaisuutta. Hän uskoi Raamatun näennäisen ristiriitaisuuden johtuvan ihmisen vajavaisesta ymmärryksestä.</p> <p>Osa tutkijoista on nähnyt Hübmaierin torjuneen sakramentalistisen kastekäsityksen, mutta toisaalta jotkut ovat tulkinneet, että kaste oli hänelle lähes sakramentaalinen välttämättömyys kuuliaisuuden tekona ja liittymisenä pelastukseen yhteisöön eli seurakuntaan. Tämän tutkimuksen perusteella eniten löytyy perusteita tulkinnalle, että Hübmaierille raamatullisen kasteen soteriologinen vaikutus tuli kokonaisvaltaiseen kastetapahtumaan liittyvistä sitoutumisesta Jeesukseen ja hänen tunnustamisestaan. Kastekin oli Hübmaierille julkinen tunnustautuminen Jeesukseen. Pelastus ei kuitenkaan ollut sidottu vesikasteeseen. Hübmaieria tulkittaessa on huomattava myös hänen koulutuksessaan saamat nominalistiset vaikutteet. Niiden mukaisesti hän erotteli Jumalan ilmoitetun tahdon ja hänen absoluuttisen tahtonsa. Hübmaier näki ilmoitetuksi tahdoksi, että pelastus saadaan, kun evankeliumin kuuleminen synnyttää ihmisessä uskon ja hän sen jälkeen sitoutuu ja tunnustautuu kasteessa Jeesukseen. Jumala ei hänen näkemyksensä mukaan ole kuitenkaan suvereeniudessaan sidottu ilmoitettuun tahtoonsa vaan voi pelastaa kenet haluaa. Uskovan tulee keskittyä ilmoitettuun tahtoon. Hübmaierin perimmäisiksi tavoitteiksi voi nähdä pastoraalisen huolen seurakuntalaisten hengellisestä elämästä ja reformaation johdattamisen uskovien kasteen ja sille perustuvan seurakuntakäytännön suuntaan.</p>			
Avainsanat – Nyckelord			
Anabaptistit, Balthasar Hübmaier, kastajaliikkeet, kaste, lapsikaste, pelastus, tunnustus, usko.			
Säilytyspaikka – Förvaringställe			
Helsingin yliopiston kirjasto, Keskustakampuksen kirjasto, Teologia			
Muita tietoja			

Sisällys

I Johdanto	1
1.1 Kaste ekumeniassa ja tutkimuskysymys.....	1
1.2 Anabaptistinen liike ja Balthasar Hübmaier	3
1.2.1 Anabaptismi ja sen tutkimuksen tarve	3
1.2.2 Balthasar Hübmaierin elämä	6
1.3 Lähteet ja tutkimusmetodi	9
1.4 Aiempi tutkimus	10
1.4.1 Yleistä tutkimuksista	10
1.4.2 Tutkimustuloksia	12
1.4.3 Tulosten arviointia.....	18
1.5 Tutkimuksen rakenne	20
II Kasteen soteriologian tulkintaeroista ja Hübmaierin teologisesta kontekstista	22
2.1 Kasteen soteriologian opillisen diversiteetin muotoutuminen	22
2.2 Hübmaier reformaation ja uskonvanhurskausopin omaksujana ja tulkitsijana.....	27
III Usko ja tunnustus Hübmaierin soteriologiassa	37
3.2 Usko ja pelastus.....	37
3.2.1 Uskon olemus ja syntyminen	37
3.2.2 Kritiikki uskonvanhurskauden väärintulkintaa kohtaan	42
3.2.3 Ei yksin uskosta.....	44
3.3 Tunnustus ja pelastus.....	46
3.3.1 Tunnustuksen sisältö.....	46
3.3.2 Tunnustus pelastuksen ehtona ja seurakunnan perustana	50
3.3.3 Tunnustus kasteen ehtona ja sen sisältönä	53
IV Kaste Hübmaierin soteriologiassa	56
4.1 Kasteen määrittely ja olemus	56
4.2 ”Kaste ei pese pois syntiä”	59
4.2.1 Kaste merkinä ja symbolina	59
4.2.2 ”Ulkoinen ei voi puhdistaa sielua”	60
4.3 ”Kaste pelastaa”	62
4.3.1 Kaste syntien anteeksisaamiseksi	62
4.3.2 Kaste ja sakramentaalisuus	64
4.3.3 Vesikaste välillisenä vaikuttajana.....	65
4.3.4 Onko kaste pelastuksen ehto?	67
V Yhteenvedoa ja pohdintaa	77
Lähteet ja kirjallisuus	82
Lähteet	82
Kirjallisuus.....	83

I Johdanto

1.1 Kaste ekumeniassa ja tutkimuskysymys

Kasteteologia on merkittävimpiä kristikuntaa jakavia opillisia tekijöitä.

Apostolisen ajan jälkeisessä varhaiskirkossa lapsikasteen ja uskovien kasteen traditiot elivät jonkin aikaa rinnakkain, kunnes kirkon jäsenten lasten kastamisesta tuli vallitseva käytäntö. Reformaation aikaan osa uudistajista halusi liittää uskonpuhdistukseen lapsikastetraditiosta luopumisen. He siirtyivät alkuperäiseksi ja raamatulliseksi näkemäänsä käytäntöön, jossa kaste annetaan vain sellaisille, jotka ovat kuulleet evankeliumin ja ottaneet sen vastaan. Syntyi jako suuntiin, joissa rajalinjan edelleen muodostaa lapsikaste. Monista kasteteologian yksityiskohdista ei ole syntynyt yksimielisyyttä, esimerkiksi kasteen merkityksestä pelastumiselle on erilaisia näkemyksiä eri suuntien sisälläkin.

Tämän tutkimuksen tarkoituksena on selvittää anabaptistiteologi¹ Balthasarin Hübmaierin (noin 1480–1528) näkemystä uskon, tunnustuksen ja kristillisen vesikasteen keskinäisistä suhteista ja niiden merkityksestä ihmisen pelastumisessa. Tutkimuksesta rajataan pois Hübmaierin laaja eksegeettinen ja historiallinen argumentaatio kredobaptismin² puolesta ja lapsikastetta vastaan. Mainittakoon myös, että asettamalla kasteelle etumääreeksi ”vesi” tarkastelusta rajataan pois muun muassa henkikaste ja verikaste, joita Hübmaier käsittelee kasteopissaan.

Eriävät kastenäkemykset tuottavat tiettyjä haasteita ekumeniassa. Kredobaptistisissa suunnissa on ollut tavallisinta edellyttää seurakuntaan liittyvältä uskovien kastetta, joka suoritetaan suun tunnustuksen perusteella. Kun sellainen suoritetaan jo lapsena kasteen saaneelle, toimintaa pidetään perinteisten

---

¹ Anabaptismi tulee kreikan uudelleenkastamista tarkoittavasta sanasta. Se on alun perin pilkkanimi, jonka antoivat liikkeelle sen vastustajat. Liikkeen edustajat eivät itse hyväksyneet nimitystä, koska katsoivat ainoaksi oikeaksi kasteeksi sellaisen, joka annettiin evankeliumin kuulemisen ja uskomisen jälkeen. He käyttivät itsestään nimitystä veljet ja sisaret tai pelkästään kristityt. Käytän tässä tutkimuksessa liikkeestä myös leimattomampaa nimitystä kastajaliike samassa merkityksessä kuin anabaptismi. Kaarlo Arffman (1994, 11) luonnehtii liikettä muuttuvaksi, monitahoiseksi ja hajanaiseksi. Liikkeen syntyhetkenä pidetään yleisesti tammikuun 21. päivää 1525, jolloin Sveitsin Zürichissä joukko Ulrich Zwingliä lähellä olleita miehiä päätti alkaa harjoittaa uskovien kasteen käytäntöä vastavetona kaupungin raadin päätökselle, jolla määrättiin kastattamaan kaikki vauvat. He olivat jo aiemmin luopuneet lasten kastamisesta. Seikkaperäinen kuvaus liikkeen alkuvaiheista: Westin 1975, 68–107.

² Kredobaptismilla tarkoitetaan käytäntöä, jossa kastetaan vain henkilöitä, jotka kykenevät tunnustamaan uskonsa (tulee latinan sanasta *credo*, minä uskon). Tavallista on puhua myös uskovien kasteen käytännöstä.

kirkkojen piirissä uudestikastamisena ja se torjutaan.³ Lapsia kastavissa suunnissa myönnetään joskus kirkkokunnan jäsenille syntyneiden lasten järjestelmällisestä kastamisesta koituvat ongelmat, mutta toisaalta on vaikea hyväksyä toisen suunnan teologiaa. Tony Lane (London School of Theology) on kirjoittanut:

...samaan aikaan, kun lapsikaste saattaa olla sekasotkussa (...) kaikki ei ole hyvin toisellakaan puolella. Useimmat (mutta eivät millään muotoa kaikki) baptistit ovat alentaneet kasteen pelkäksi symboliseksi tapahtumaksi, jolla he todistavat omasta uskostaan. Se on uskotonta sekä Uudelle testamentille että reformaattoreiden opetukselle (...). Yleinen (*universal*) lasten kastaminen ei ole ainoa tapa vääristää kirjoituksia. Ennen kuin evankelikaalit ottavat vakavasti Uuden testamentin selvän opetuksen kasteen vaikuttavuudesta, he eivät voi odottaa muiden traditioiden edustajien ottavan heitä vakavasti tässä aiheessa.⁴

Merkittävä osa kredobaptisteista pitää kastetta uskon tunnustuksena tai ulkonaisena merkinä sisäisestä muutoksesta ja he yleensä torjuvat samalla sen pelastusvaikutuksen.⁵ Erityisesti torjutaan sakramentalistisen teologian ajatus, että vauva tarvitsisi kastetta pelastuakseen. Toisaalta lapsikasteen harjoittajat ovat

---

³ Näihin liittyviä haasteita kävi ilmi esimerkiksi Baptistien maailmanliiton ja Luterilaisen maailmanliiton (LML) yhteiskomission keskusteluissa 1986–1989. Saarinen 1998, 223–254. Luterilaiset toivoivat, että kun tapahtuu siirtymisiä kirkkokunnasta toiseen, heidän kasteensa aitoutta ei kyseenalaistettaisi (238). Baptisteilla todettiin olevan useita erilaisia käytäntöjä luterilaisten halutessa liittyä heidän seurakuntiinsa. Jotkut eivät ottaneet heitä jäseniksi ilman uskoviin kastetta. Toiset hyväksyivät tulijat tunnustuksensa perusteella, jotkut tunnustivat lapsikasteen ”pätevästä, mutta epäselvästä” kasteena. Jotkut ratkaisivat ongelman käyttämällä erilaisia liitännäis-, vieras- tai veljeysjäsenyyksiä. Mainittakoon, että baptistit ilmaisivat harminsaa siitä, että heidän todistus- ja lähetystyönsä turhennetaan, kun uskottomat vetoavat lapsikasteeseen (237).

⁴ Lane 2005, viii. Käännös tekijän.

⁵ Suomen Helluntaikirkko 2014, 23. Uskon pääkohdat -dokumentti linjaa: ”Kaste ei välitä pelastuksen lahjoja vaan vahvistaa niiden merkityksen. Näin kaste itsessään ei pelasta vaan toimii syntyneen uskon tunnustuksena”. Lapsista todetaan: ”Pieni lapsi on (...) Kristuksen sovitustyön tähden vapaa kadottavasta tuomiosta” (18).

Hollenweger (1997, 261) on huomionut helluntaillaisuudessa vaihtelevia kasteeseen liittyviä tulkintoja: ”It is (...) not clear among Pentecostals whether baptism is an ordinance or a sacrament, and it is furthermore not clear whether baptism is necessary for salvation or not”.

Warrington (2008, 162) kirjoittaa: ”Pentecostals do not accept that the water is charged with any supernatural properties nor do they teach that it confers salvation or that baptism is essential for salvation, though it is recognized as being very important, regarded as normative practice and therefore expected of all believers as a sign of obedience to the command of Jesus”.

Johnsson (1999, 305) on tutkinut, että Ruotsin baptisteilla on ollut havaittavissa painopisteen siirtymistä sakramentaaliseen tulkintaan.

Stanley K. Fowlerin (2002, 4) mukaan näkemys kasteen sakramentaalisuudesta on yleistymässä baptisteilla Isossa Britanniassa: ”a significant stream of recent Baptist thought moves along the lines of a sacramentalism which is firmly rooted in the New Testament language”. Cross, Anthony R. & Thompson, Philip E. (2003, 5) osoittavat, että tietyssä baptistisessa perinteessä on vanhastaankin nähty kasteella sakramentaalista vaikutusta, vaikkei mekaanisesti. ”What has enabled Baptists to reject sacramental efficacy in terms of the mechanical operation of various rites is their understanding of sacraments, from the human side, as expressions of faith which meet God who graciously comes to us by his Spirit.”

Timothy George (2003, 30) toteaa samassa kirjassa, että baptistit ovat vastustaneet sakramenttisanaa torjuessaan sellaista sakramentalismia, jossa sakramenteille annetaan sellainen merkitys, että ilman niitä ei voi pelastua.

puolestaan saattaneet pitää kastetta jopa pelastuksen ehtona. Luterilainen Augsburgin tunnustus sanoo: ”Kasteesta seurakuntamme opettavat, että se on välttämätön pelastukseen ja että Jumalan armo annetaan kasteen välityksellä. Lapset tulee kastaa, jotta heidät kasteen kautta annettaisiin Jumalan huomaan ja näin otettaisiin Jumalan armoon”.⁶ Tällaiset eri traditioiden toisistaan joskus jyrkästikin poikkeavat opit ovat saaneet pitkään säilyneet muotonsa jo reformaation aikaan. Niiden syntyyn vaikuttaneiden eri tekijöiden selvittäminen saattaa auttaa lisäämään itseymmärrystä suuntausten sisällä ja myös ymmärrystä suuntien välillä.

1.2 Anabaptistinen liike ja Balthasar Hübmaier

1.2.1 Anabaptismi ja sen tutkimuksen tarve

Suomessa tunnetaan luterilainen kasteteologia ja sen juuret hyvin, koska muun muassa Tunnustuskirjoja ja Martti Lutherin tuotantoa on tutkittu paljon. Toisaalta esimerkiksi baptistisen traditioon vaikutteita antaneen anabaptistisen liikkeen teologiaa ei juuri tunneta. Tilanne on suurelta osin ollut pitkään sama kaikkialla maailmassa. Liikettä tutkinut William R. Estep on selvittänyt anabaptistien huomiotta jättämistä tai vähäistä huomioimista perinteisessä teologisessa tutkimuksessa. Hän väittää, että kristillisyyden historiassa tuskin on toista ryhmää, jota olisi tuomittu yhtä epäoikeudenmukaisesti kuin anabaptisteja.⁷

---

⁶ *Augsburgin tunnustus IX*. Lempiäisen (1965, 22–23) mukaan reformaation jälkeisenä aikana ei Suomessa uskottu kastamattomana kuolleen lapsen joutuvan kadotukseen. Toisaalta kasteen viivyttämistä silti arvosteltiin ja todettiin sillä asetettavan lapsi vaaraan. Väitettiin, että sellaisella toiminnalla osoitettiin, ettei lasten sielujen autuutta pidetty suurena asiana.

Katolisen kirkon katekismus (kohta 1261) sanoo Raamatun antavan perustetta toivoa, että myös ilman kastetta kuolleille lapsille on olemassa tie pelastukseen. Se osoittaa lientymistä vanhaan kantaan verrattuna.

⁷ Estep 1996, 1. “Perhaps there is no other group within Christian history that has been judged as unfairly as the Anabaptists of the sixteenth century. Theirs has been the lot of the widely misunderstood, deliberately misrepresented, or completely ignored. With the exception of the present generation all but a handful of competent historians have joined in a ”thumbs-down-treatment” of four centuries’ duration.”

Myös virallisilla tahoilla on tunnustettu vanhoja virheitä. LML:n ja Mennoniittien maailmankonferenssin raportti *Healing Memories: Reconciling in Christ* (2010, 7) kertoo: “Lutheran World Federation Council voted unanimously to recommend that the 2010 Assembly ask forgiveness ‘of God and of our Mennonite brothers and sisters’ for the wrongs of the persecution and its legacies ‘up until the present day’.” Kyseinen vuosia valmisteltu anteeksipyyntö toteutettiin virallisesti Stuttgartissa 2010 mennoniittien edustajien mukana ollessa. Samoin Baptistien maailmanliiton kanssa käymissään neuvotteluissa LML tunnusti oppituumioidensa vaikuttaneen anabaptistien vainoihin ja he ilmaisivat olevansa siitä pahoillaan. Samoin LML pyysi anteeksi sitä, että samat oppituumiot ovat vaikuttaneet nykyisten baptistien syrjintään. (Saarinen 1998, 251) Baptistit puolestaan pyysivät anteeksi ylimielisyyttään ja muiden kirkkojen epäoikeudenmukaista ja vääristelevää kuvaamista.

Estep luettelee useita syitä tilanteeseen. Hän muun muassa toteaa tutkijoiden luottaneen reformaation aikaisiin selvityksiin, jotka poleemisissa tilanteissa syntyneinä ovat olleet puolueellisia ja epäluotettavia. Hän nostaa esimerkiksi vuoden 1534 tapahtumat Münsterin kaupungissa, jolloin pieni radikaaliryhmä ajoi asiaansa aseellisella toiminnalla. Tämän poikkeustapauksen merkitystä on Estepin mukaan korostettu suhteettomasti. Niin tekemällä on vahvistettu mainetta, jonka anabaptisteihin ovat lyöneet heidän vainoojansa. Tutkimus ei aiemmin ole osannut erotella toisistaan joskus paljonkin poikkeavia radikaalireformaattoriryhmiä.⁸ Liikkeessä oli ääriyhtymiä, joilla oli muun muassa vahvaa apokalyptista odotusta tai joissa menttiin yhteisomistukseen ja muihin radikaaleihin ratkaisuihin. Kuitenkin enemmistö oli toiminnassaan maltillinen ja erityisesti väkivallan käytön suhteen kielteinen. He saivat aikanaan ja sen jälkeenkin leimaa vähemmistön maineesta. Toisaalta aikalaiset lausuivat usein jopa hyvin myönteisiä arvioita anabaptisteista ja heidän elämäntyylistään.⁹

Suomessa Kaarlo Arffman on tutkinut historiallisen argumentin käyttöä reformaatioaikana reformaattoreiden ja kastajaliikkeen edustajien väittelyssä

---

⁸ George Huntston Williams (1972, xix-xxxi) erittelee kolme pääsuuntaa, joita hän kuvaa yhteisnimellä radikaalireformaatio. Niitä yhdisti tyytymättömyys uskonpuhdistuksen pääuomaan. Sana ”radikaali” tulee latinan juurta tarkoittavasta sanasta *radix*. Se kuvaa liikettä: haluttiin mennä juurille, alkuseurakunnan malliin ja puhtauteen. Suurin ryhmä olivat anabaptistit. Sen rinnalle syntyi organisoitumattomampi spiritualistinen suuntaus. He antoivat joskus niin sanotulle sisäiselle sanalle tai sisäiselle äänelle suuremman merkityksen kuin kirjoitetulle Sanalle. He eivät korostaneet anabaptistien tavoin järjestäytyneen seurakunnan merkitystä. He yleensä hylkäsivät lapsikasteen, mutta eivät välttämättä ottaneet uskovien kastea. Kaste oli heille ulkoisena seikkana toisarvoinen. Siitä ei kannattanut riidellä. Spiritualisteista tunnetuimpia olivat aatelismies Caspar Schwenckfeld ja Sebastian Franck. Spiritualistien tavoin individualistisia olivat inhimilliseen järkeen luottaneet evankeliset rationalistit. Heistä tunnetuin on espanjalaissyntyinen tiedemies Mikael Servetus, joka joutui roviolle kiellettyään liikkeelle tavanomaiseen tapaan kolminaisuusopin (Bainton 1963, 120).

Jotkut tutkijat kuten Littell (1958, xvi) korostavat nimenomaan seurakuntanäkemyksen olleen tekijä, joka erotti anabaptistit muista. Spiritualistit halusivat palauttaa vain kadotettuja hyveitä. Jatkossa käytetään nimitystä magisteriaalinen reformaatio uskonpuhdistuksen pääuomasta, jossa korostettiin kirkon ja esivallan keskinäistä riippuvuutta toisistaan. Luterilaiset ja kalvinistit turvautuivat asiansa ajamisessa maallisiin auktoriteetteihin kuten kaupungin raateihin ja ruhtinaihin. Esivallalla nähtiin olevan oikeutetusti valtaa kirkollisissa asioissa ja toisaalta kirkko saattoi turvata esivaltaan järjestyksen säilyttämiseksi ja harhaoppien torjumiseksi. Magisteriaalista näkemystä kannattivat yhteiskunnan etuoikeutetut luokat kuten aatelisto ja ne, joilla oli poliittista valtaa. Radikaalireformaatio torjui esivallan vaikutuksen kirkossa haluten säilyttää seurakunnissa autonomisuuden hengellisissä asioissa.

⁹ Muun muassa Loewen (1974, 92) on koonnut niitä. Roomalaiskatolinen Frans Agricola, joka kirjoitti heitä vastaan vuonna 1582, antoi heille tunnustusta heidän elämästään: ”As concerns their outward public life they are irreproachable. No lying, deception, swearing, strife, harsh language, no intemperate eating and drinking, no outward personal display is found or is discernible among them, but only humility, patience, uprightness, meekness, honesty, temperance, and straightforwardness in such measure that one would suppose that they have the Holy Spirit of God”. Loewen lainaa myös Desiderius Erasmusen ja Hessenin maakreivi Filipin myönteisiä tunnustuksia anabaptisteista. Bainton (1963, 97) lainaa Ulrich Zwinglin ja hänen seuraajansa Henry Bullingerin kiittäviä kuvauksia anabaptistien elämäntavasta.

lapsikasteen oikeutuksesta.¹⁰ Dogmaattiselta kannalta anabaptistien kasteteologiaa ei ole yliopistotasolla kuitenkaan maassamme tutkittu. Vapaiden suuntien teologitkaan eivät ole siihen ryhtyneet, vaikka yleisesti ottaen kasteteologian tutkimuksen tarve on tiedostettu.¹¹ Muualla maailmassa on kuitenkin viime vuosisadan loppupuolella ja erityisesti vuosituhaten vaihteen molemmin puolin herätty tekemään merkittävää tutkimusta anabaptisteista. Samalla on todettu, että heillä oli merkittävää teologiaa, jota ei voi ohittaa kevyesti.¹² Runsasta huomiota on saanut Balthasar Hübmaier, jota on pidetty liikkeen merkittävimpana teologina. Hänen reformaation aikaisesta vaikutuksestaan kertoo, että hänet nimettiin katolisen kirkon Trenton kirkolliskokouksessa (1545–63) Martti Lutherin, Ulrich Zwinglin ja Jean Calvinin rinnalla pääkerettiläisten joukkoon.¹³ Sittemmin hän on ollut huomattavasti vähemmän esillä kuin muut mainitut reformaattorit johtuen ainakin siitä, että hänestä ei tullut minkään uskontokunnan johtajaa. Esimerkkinä voi mainita, että Alister MacGrathin arvostetussa käsikirjassa *Kristillisen uskon perusteet* häntä ei edes mainita. Ensimmäisenä merkittävänä kastajaliikkeen teologina Hübmaier on kuitenkin vaikuttanut kredobaptistista käytäntöä harjoittavien suuntien teologioihin. Hübmaier kuului maltillisiin anabaptisteihin; hän halusi muun muassa toimia yhteistyössä maallisen esivallan kanssa ja salli aseeseen tarttumisen uskovallekin esivallan alaisuudessa toimiessaan.¹⁴

---

¹⁰ Arffman 1994.

¹¹ Saarinen 1998, 252. Baptistis-luterilainen yhteistyökomissio rohkaisi 1986–89 käymiensä keskustelujen pohjalta yhteiseen tutkimustyöhön ryhtymistä. He suosittelivat ”että tiedostamiimme eroihin opissa ja käytännössä viitataan ystävällisellä ’ei’-sanalla; *samalla näitä eroja tulee yhteisesti tutkia syvemmin*” (kursivointi kirjoittajan). Tämän tutkimuksen kirjallisuudesta merkittävä osa on baptistien julkaisemaa.

Todettakoon, että Klaus Korhonen (2001, 1–2) luettelee pro gradu -työnsä johdannossa tutkimuksia, joita on suunnattu kastenäkemykseltään anabaptismiin pohjautuvaan Suomen helluntailiikkeeseen. Osassa niistä on dogmaattista lähestymistapaa. Kasteteologiaan kohdistettuja tutkimuksia hän ei nimeä. Hän päätyy toteamaan: ”Kokonaisuutena liikkeen yliopistollinen tutkimus on ollut (...) melko vähäistä”.

¹² Hillerbrand (1971, 107) kirjoittaa: ”virtually unanimous conclusion of the scholars in the field is that sixteenth-century Protestant radicalism did possess some valid and significant theological insights and that it cannot be dismissed lightly”.

¹³ Cf. Chatfield 2013, 25. Chatfield huomauttaa myös, että Hübmaierin roomalaiskatoliset kollegat Johannes Eck ja Johann Fabri nimesivät hänet vaarallisimmaksi anabaptistijohtajaksi.

¹⁴ Kysymys uskovien suhteesta esivaltaan, sen palveluksessa toimimiseen ja miekan käyttöön jakoi anabaptisteja. Liikkeen johtajien vuonna 1527 laatimissa Schleitheimin artikloissa oltiin kielteisiä ylipäänsä esivallan palveluksessa olemiseen (Pokki 2009, 224–225). Aiheesta tutkimuksen tehnyt Stayer (1972, 4) painottaa kuitenkin kirjansa johdannossa: ”there was a diversity of the Anabaptist doctrines of the sword”.

Mainittakoon, että Beachy (1977, 219) arvosteli Stayerin näkemystä, että aseiden käytöstä pidettyjen anabaptistien pasifismi olisi ollut selviytymisstrategia vihamielisessä ympäristössä eikä kristillisen olemassaolon perusasia.

Hübmaier oli omaperäinen ja luova ajattelija ja edustamassaan liikkeessä poikkeuksellinen oppineisuutensa takia. Hän toimi Ingolstadtin yliopistossa teologian professorina samoihin aikoihin, kun Luther vaikutti Wittenbergissä. Jo Hübmaierilta löytyvät pääosin ne uskovien kastetta puolustavat argumentit, joita myöhemminkin on käytetty perusteluina lapsikasteen hylkäämiselle. Hän kohtasi samoja haasteita Raamatun tekstien selvyuden ja niiden johdonmukaisen tulkinnan suhteen kuin mitä koko kristikunta on joutunut kohtaamaan ja hän käsitteli ne haasteet omalla tavallaan. Hänen kirjoituksiaan tutkineet teologit ovat nähneet hänen pelastusopilliset näkemyksensä vaihtelevasti. Esimerkiksi kasteen ja pelastuksen suhde hänen opissaan on tulkittu hieman poikkeavilla ja usein hankalasti yhteen sovitettavilla tavoilla. Näitä eriäviä näkemyksiä esitellään luvussa 1.4.2 aiempia tutkimuksia kuvattaessa.

Tämän alueen tutkimuksen tarpeellisuutta voidaan näin ollen perustella useilla syillä. Kuten todettu anabaptistista teologiaa on tutkittu Suomessa melko vähän. Sekä perinteisten kirkkojen edustajien että vapaiden suuntien kristittyjen on hyödyllistä tuntea sitä traditiota, josta baptistinen kastekäytäntö pitkälti juontuu. Luonnollisesti aiheeseen liittyvät ekumeeniset haasteet luovat tarvetta tutkimukselle. Hübmaierin omaperäisten baptististen ajatusten selvittäminen saattaa tuoda uutta tarttumapintaa vanhoihin kiistakysymyksiin ja lisätä ymmärrystä niistä. Tutkimuksessa halutaan myös selvittää syitä Hübmaierin teologian tulkittamisen vaikeuteen. Mahdollisesti kyetään arvioimaan eri tulkintojen oikeellisuutta.

1.2.2 Balthasar Hübmaierin elämä

Balthasar Hübmaier syntyi alemman yhteiskuntaluokan maanviljelijäperheeseen Friedbergissä lähellä Augsburgia todennäköisesti 1480 tai 1481.¹⁵ Hän sai suurin piirtein samanlaisen koulutuksen kuin ikätoverinsa Martti Luther. Hän opiskeli Freiburgin yliopistossa Johannes Eckin johdolla ja valmistui maisteriksi vuonna 1505 tai 1506. Toimittuaan jonkin aikaa opettajana Schaffhausenissa hän palasi Freiburgiin saarnaajaksi ja papiksi. Vuonna 1512 hän seurasi Eckiä Ingolstadtin yliopistoon. Siellä hän sai perusteellisen koulutuksen skolastiseen ja nominalistiseen ajatteluun. Hän valmistui tohtoriksi ja toimi teologian

---

¹⁵ Tämä luku on koostettu useiden kirjoittajien laatimista Hübmaierin elämäkerroista. Chatfield 2013, 9–24; Brewer 2012, 11–22; Kim 2013, 2–8; Mabry 1994, 1–57.

professorina. Hän työskenteli myös pappina ja tuli saarnaajana tunnetuksi koko Etelä-Saksassa. Tammikuussa 1516 hänet kutsuttiin arvostettuun virkaan Regensburgin katedraalin pääsaarnaajaksi (*Domprediger*). Vuonna 1520 piispan, kaupungin ja Hübmaierin välille tuli kiistaa, jonka johdosta Hübmaier siirtyi saarnaajaksi Waldshutiin. Jo Regensburgissa ollessaan hän oli saanut vaikutteita humanismista ja oli käynyt myös Baselissa, jossa oli tutustunut Erasmukseen.

Katolisena pappina Hübmaier oli arvostellut Lutheria vielä syksyllä 1521, mutta seuraavana vuonna hän kiinnostui vakavasti tämän opeista. Samassa yhteydessä hän koki hengellisen uudistumisen, jota myöhemmin kuvasi kirjoituksissaan. Vuoden 1522 lopulla hän palasi Regensburgiin, mutta koska siellä ei oltu valmiita ottamaan vastaan hänen uusia ajatuksiaan reformaatiosta, hän palasi takaisin Waldshutiin keväällä 1523. Siellä työskennellessään hän vieraili Zürichissä ja tutustui Sveitsin reformaattoreihin. Hänestä tuli Zwinglin ystävä ja työtoveri reformaation edistämisessä. Hän osallistui kutsuttuna tämän rinnalla Zürichin toiseen väittelyyn reformaation periaatteista lokakuussa 1523. Hübmaier tutustui myös Zwinglin yhteydessä työskennelleeseen Conrad Grebeliin ja muihin Sveitsin reformaattoreihin, joista myöhemmin tuli merkittäviä anabaptistijohtajia.

Zürichistä palattuaan Hübmaier aloitti reformaation Waldshutissa. Ensimmäisessä julkaisussaan *Achtzehn Schlußreden* hän esitti artikloita, jotka sisälsivät uskonpuhdistuksen periaatteet. Hän haastoi teeseillään kaupunkinsa teologit keskustelemaan niistä. Hübmaierin teologisen ajattelun muuttuminen johti myös siihen, että hän avioitui. Hänen vaimonsa oli Elsbeth Hugline. Itävallan katoliset viranomaiset eivät katsoneet Waldshutiin syntynyttä tilannetta hyvällä ja he vaativat Hübmaieria luovutettavaksi heille. Kaupungin raati ja Hübmaierin seurakunnan jäsenet eivät sitä suostuneet tekemään. Kuitenkin pelätessään kaupunkia mahdollisesti uhkaavan sotilaallisen intervention Hübmaier hakeutui turvaan benediktiiniläisluostariin Schaffhauseniin. Hän oli aiemmin toiminut kaupungissa opettajana. Schaffhausenin ajalta häneltä on säilynyt muutama kirjoitus. Niistä merkittävin on *Von Ketzer und Ihren Verbrennern* (Harhaoppisista ja niistä, jotka polttavat heitä). Sitä on sanottu ensimmäiseksi uskonnonvapautta puolustavaksi teokseksi. Pääajatus kirjassa on, että uskoon ei voi pakottaa. Harhaoppisten polttaminen oli Hübmaierin näkemyksen mukaan Kristuksen kieltämistä.

Keväällä 1524 Hübmaier kävi lyhyesti Waldshutissa ja vastusti jo aktiivisesti lapsikastekäytäntöä. Kaupungin raati hyväksyi hänen teologiansa ja siitä tuli kaupungin virallinen oppi. Zürichin raati päätti tammikuussa 1525 Zwinglin vaikutuksesta pysyä lapsikasteessa. Osa päätökseen tyytymättömistä aloitti pian uskovien kasteen harjoittamisen, minkä johdosta heidät karkotettiin. He jatkoivat kuitenkin julistustaan siellä minne menivät. Eräs heistä, Wilhelm Reublin kasti Hübmaierin pääsiäisenä vuonna 1525 Waldshutissa. Hän puolestaan kasti saman juhlan aikana satoja. Zwingli julkaisi toukokuussa kirjan lapsikasteen puolesta ja Hübmaier vastasi siihen omalla teoksellaan heinäkuussa. Kun Waldshut vallattiin talonpoikaissodan seurauksena, Hübmaier pakeni ja päätyi lopulta Zürichiin. Siellä Hübmaier vangittiin kaupungin raadin ja Zwinglin näkemyksistä poikkeavan teologiansa johdosta. Hän hyväksyi ehkä fyysisestikin painostettuna oppinsa peruutuksen, mutta sai siitä saman tien pahoja tunnontuskia. Kun hänen piti seuraavana päivänä lukea peruutuksensa seurakunnalle, hän päätyikin puolustamaan uskovien kastetta. Hänet pantiin Wellenbergin vankilaan, jossa häntä pidettiin kuukausia alkuvuodesta 1526. Häntä kidutettiin piinapenkissä, jonka seurauksena hän murtui ja antoi tyydyttävän opin peruutuksen ja luki sen kahdessa seurakunnassa. Sen jälkeen hän poistui kaupungista.

Hübmaier päätyi lopulta Nikolsburgiin, jonka määriläiset aateliset olivat suvaitsevaisia ja hyväksyivät hänet. Hän perusti kaupunkiin toisen seurakunnan, joka perustui hänen anabaptistisille periaatteilleen. Kaupungin papisto ja paroni Leonhard von Liechtenstein kääntyivät hänen oppiinsa. Suuri joukko vainottuja anabaptisteja sai siellä turvapaikan. Kahden vuoden aikana Hübmaier julkaisi noin 16 kirjoitusta, joista osa oli luultavimmin aloitettu jo Waldshutissa.

Nikolsburgin poliittinen ilmapiiri muuttui jo vuoden 1526 loppupuolella, kun Itävallan Ferdinand I valittiin Böömin kuninkaaksi. Näin Hübmaierin leppymättömästä vihollisesta tuli hänen suojelejansa ylin auktoriteetti. Kesällä 1527 Hübmaier ja hänen vaimonsa vangittiin. Heitä pidettiin Kreuzensteinin linnassa. Häntä kuulusteltiin siellä hänen Freiburgin aikainen opiskelutoverinsa ja ystävänsä Johann Fabri kahden muun teologin kanssa. Keskusteluissa Hübmaierilta ei saatu riittävää opin peruutusta. Hänet palautettiin Wieniin, jossa häntä edelleen kuulusteltiin kiduttaen. Hübmaier poltettiin Wienin muurien ulkopuolella maaliskuun 10. 1528. Hänen vaimonsa, joka oli kehottanut miestään pysymään lujana tämän ollessa roviolla, hukutettiin kolmen päivän kuluttua.

Mabry kiinnittää huomiota, että jostain merkillisestä syystä (*strangely enough*) Hübmaier poltettiin anarkistina eikä anabaptistina. Tuomiolauselmassa oli teologisia perusteita sakramenttien sekä pyhien isien ja konsiilien opetusten hylkäämisestä. Kuitenkaan häntä ei teloitettu teologisena harhaoppisena vaan radikaalina, joka oli uhka yhteiskunnalle.

Voinee päätellä Hübmaierin nähneen pelastukseen liittyvät Raamatun opetukset niin tärkeinä, ettei hän halunnut peruuttaa oppiaan niistä. Chankyu Kim analysoi: ”Tosiasia, että hän lopulta valitsi marttyyriuden osoittaa, millaisena hän piti ihmisen tahdon merkityksen soteriologisessa mielessä”.¹⁶ Greame R. Chatfield lopettaa kuvauksensa: ”Sellaiselle, jonka motto oli ’totuus on kuolematon’, marttyyriys Wienissä vaikuttaa sopivammalta lopulta kuin opin peruutus Zürichissä”.¹⁷

1.3 Lähteet ja tutkimusmetodi

Päälähteinä käytetään Gunnar Westinin ja Torsten Bergstenin toimittamaa Hübmaierin kirjoitusten kokoelmaa, *Balthasar Hübmaier: Schriften* sekä H. Wayne Pipkinin ja John H. Yoderin teosta *Balthasar Hübmaier, Theologian of Anabaptism*. Jälkimmäisessä on englanniksi Westinin ja Bergstenin kokoamat kirjoitukset ja lisäksi viisi muuta lyhyttä kirjoitusta.¹⁸

Tämä tutkimuksen kannalta merkittäviin Hübmaierin teoksiin kuuluu hänen lyhyt teesikokoelmansa *Achtzehn Schlußreden* (1524), josta näkyy, miten hän oli omaksunut reformaation periaatteet. Hänen ensimmäinen anabaptistina kirjoittamansa teos oli heinäkuun alussa 1525 julkaistu kirjoitus *Eine Summe eines ganzen christlichen Leben*. Hän kertoo siinä lyhyesti myös kääntymyksensä tuomasta elämänmuutoksesta. Se muodosti loppuluvun myöhemmin samana kesänä julkaistuun teokseen *Von der Taufe der Gläubigen*, jota on pidetty Hübmaierin parhaana ja merkittävämpänä kirjoituksena.¹⁹ Se on vastaus Zwinglin kirjoitukseen *Von der Taufe, von der Wiedertaufe, und von der Kindertaufe*. Samoin vastaus Zwinglille on dialogin muotoon kirjoitettu teos *Ein Gespräch auf Zwinglis Taufbüchlein* (1525). Hübmaierin myöhemmistä teoksista merkittävä on hänen katekismuksensa *Eine christliche Lehrtafel* (1526), jossa hän esittää

---

¹⁶ Kim 2013, 8.

¹⁷ Chatfield 2013, 25.

¹⁸ Tulen antamaan jatkossa viitteet molempiin kirjoihin. Silloin, kun viittaus on vain Pipkiniin & Yoderiin (BH), kyseessä ovat vain heiltä löytyvät kirjoitukset.

¹⁹ BH 93. Pipkin & Yoder liittävät kuhunkin kääntämäänsä kirjaan esipuheet ja jonkin verran kommentteja alaviitteisiin, joihin toisinaan viittaant.

näkemyksiään opettajan ja kasteoppilaan kuvitteellisen keskustelun kautta. *Von der Freiheit des Willens* ja sen jatko-osa *Das andere Büchlein von der Freiwilligkeit des Menschen* ovat merkittäviä tutkittaessa Hübmaierin soteriologiaa ja näkemystä vapaasta tahdosta. Kirjasta *Von dem christlichen Bann* löytyy muun muassa Hübmaierin näkemyksiä seurakunnasta. Viimeisen teoksensa eli puolustuspuheen *Eine Rechenschaft des Glaubens* Hübmaier sai päätökseen tammikuussa 1528 ollessaan katolisten vallanpitäjien vangitsemana. Siinä hän esittää oppinsa pääpiirteet. Muita Hübmaierin kirjoituksia kuvaillaan tekstissä sen mukaan kuin niitä lainataan. Niihin kuuluu muun muassa kirjeitä ja lyhyitä opetus- tai kehotuskirjoituksia.

Metodina käytetään systemaattista analyysia. Käsiteanalyysia käytetään jo mainittujen keskeisten termien merkitysten kuvailuun Hübmaierin käytössä. Väiteanalyysi on käyttökelpoinen arvioitaessa esimerkiksi mitä Hübmaier tarkkaan ottaen sanoo uskon, kasteen ja tunnustuksen pelastusvaikutuksesta tai niiden suhteesta pelastukseen. Samoin tullaan käyttämään argumentaatioanalyysiä sen tarkastelemiseksi, miten hän perustelee edellä mainitut suhteet ja ovatko perustelut yksiselitteisiä ja johdonmukaisia. Edellytysten analyysilla on mahdollista tunnistaa myös Hübmaierin kristillisestä traditiosta ja muilta teologeilta saamien vaikutteiden näkymistä hänen teologiassaan sekä hänen keskeisimpiä ja kantavimpia tavoitteitaan.

1.4 Aiempi tutkimus

1.4.1 Yleistä tutkimuksista

Kuvaan melko runsaasti Hübmaierin teologiasta tehtyjä tutkimuksia ja lainaan joitain pitkästikin, koska tutkimuskysymys nousee juuri niissä tehdyistä havainnoista ja johtopäätöksistä. Missään valituista tutkimuksista pääkysymyksenä ei varsinaisesti ole nimenomaan uskon, tunnustuksen ja kasteen merkitys Hübmaierin soteriologiassa, mutta jokaisessa kuitenkin käsitellään mainittuja teemoja. Hübmaierin soteriologiaa vanhurskauttamiskäsityksen kannalta tutkinut Chanky Kim on jakanut hänestä tehdyt tutkimukset kolmeen luokkaan.²⁰ Ensimmäiseen kuuluvat ne, joissa pohditaan, voidaanko Hübmaieria pitää oikeana anabaptistina. On löydetty syitä sijoittaa hänet radikaalin ja

---

²⁰ Kim 2013, 23. Luokittelu on kuitenkin karkeaa. Tutkimuksissa on usein elementtejä ainakin kahdesta luokasta.

magisteriaalisen reformaation välimaastoon. Hän muun muassa suhtautui anabaptistien enemmistöä myönteisemmin esivallan oikeuteen puuttua uskonnon harjoittamiseen ja kristittyjen toimimiseen esivallan palveluksessa. Myös Hübmaierin Raamatun tulkinnan periaatteiden on väitetty olevan lähempänä magisteriaalisen reformaation teologien tulkintaa kuin muiden anabaptistien ja esimerkiksi Erasmus Rotterdamilaisen.²¹ Toisen luokan muodostavat ne tutkimukset, joissa selvitetään, mistä Hübmaier on saanut vaikutteita teologiaansa. Kolmannessa luokassa tutkitaan, mikä merkitys Hübmaierin teologiassa on esimerkiksi vapaalla tahdolla, kasteella ja ehtoollisella. Tämän tutkimuksen kannalta oleellisimmat, systemaattisen teologian lähestymistapoja noudattavat tutkimukset kuuluvat kolmanteen ryhmään. Niistä löytyvät asetettujen tavoitteiden kannalta merkityksellisimmät selvitykset uskosta, tunnustuksesta, kasteesta ja pelastuksesta Hübmaierin ajattelussa.

H. W. Walker Pipkin esittää, että Hübmaierin elämää ja työtä on selvityksissä usein tulkittu monessa mielessä väärin.²² Kaikki eivät ole nähneet häntä autenttisenä anabaptistiteologina. Toiset ovat halunneet tehdä Hübmaierista itse kannattamiensa teologisten näkemysten edustajan. Walker Pipkin väittää edelleen, että erityisesti baptistien joukossa on ollut pyrkimystä pitää häntä erehtymättömänä teologiassaan. Hän toteaa, että Hübmaieria ei voi pitää erehtymättömänä. Hän tiesi raamatullisten tekstien tulkintojen ja merkitysten olevan liian tärkeitä tulla jätetyksi huomiotta, jos haluttiin kunnioittaa ja saada vilpittömästi hyötyä Raamatun kirjoitusten tutkimisesta ja soveltamisesta. Hän viitanee seikkaan, jota muun muassa Hübmaierin Raamattu-käsitykseen ja hermeneutiikkaan perehtynyt Greame R. Chatfield on painottanut. Hän toteaa Hübmaierin lähteneen tulkinnastaan siitä, että ristiriitaisilta vaikuttavista Raamatun kohdista tulee ottaa huomioon molemmat.²³ Tällainen toiminta on puolusteltavissa, kun eri kohdat sijoitetaan omiin kategorioihinsa esimerkiksi sen suhteen, onko kyseessä Jumalan ilmoitettu vai salattu tahto. Näin ristiriitaisuuden vaikutelma selittyy ja poistuu. Chatfield kuvaa Hübmaierin hermeneutiikkaa ja sen kehittymistä kirjassaan *Balthasar Hübmaier and the Clarity of Scripture: A*

---

²¹ Chatfield 2013, xii.

²² Walker Pipkin 2012, xii.

²³ Chatfield 2013, 378. ”Hübmaier also introduces a refinement of the principle that the clear text interprets the dark text. Interpretation depends on the correct division of Scriptures into different categories. Apparently contradictory texts of Scripture that constitute paradoxes can be resolved, not by denying the truth of one or the other as; for example, when Luther denies the free will, but by asserting that both texts are true. This position is tenable as long as the correct category is applied to each text.”

Critical Reformation Issue. Hübmaier halusi välttää puolitotuuksia ja kohdisti suoraa arvostelua niitä kohtaan, jotka tyytyivät sellaisiin.²⁴ Täydellinen arviointi tai tuomio voidaan tehdä vain, kun otetaan ”vastakirjoitukset” (*die gegen schriften*) huomioon samalla tasolla. Hübmaier soveltaa tätä periaatetta muun muassa oppiinsa vapaasta tahdosta ja esivallan asemasta.

Hübmaierin Raamattu-käsityksen seuraus saattaa olla, että päällimmäisenä hänen tulkintaansa ei aina sanellut johdonmukaisuuden vaatimus vaan hän saattoi asettaa sen toisarvoiseksi Raamatusta löytämänsä sanoman rinnalla. Hän hyväksyi keskenään ristiriitaisilta vaikuttavat Raamatun tekstit sellaisinaan jättämättä kumpaakaan huomiotta. Hän käsittelee aihetta teoksessaan *Von dem Schwert*.²⁵ Hän luettelee kymmeniä Raamatun tekstejä, jotka näyttävät olevan ristiriidassa keskenään, mutta toteaa, että vaikka tekstit vaikuttavat pinnalta olevan ristiriitaisia niin kuin siivekäs kerubi, ne kaikki ne tulevat yhdeksi Kristuksessa.²⁶ Hän siis uskoo, että ristiriitaisuus on näennäistä. Tässä tutkimuksessa oletus on, että on mahdollista mennä harhaan hänen todellisten ajatustensa suhteen, jos hänen yksittäisistä teksteistään tai varsinkin niihin sisältyvistä Raamattu-lainoista tehdään harkitsemattomia johtopäätöksiä tutkimatta hänen kirjoitustensa kokonaisuutta ja huomioimatta hänen ajattelunsa taustalla olevia periaatteita.

1.4.2 Tutkimustuloksia

Kirkkohistorioitsija William R. Estepin *The Anabaptist Story* oli monessa mielessä urauurtava selvitys kastajaliikkeestä. Hübmaieriin ja tämän tutkimuksen keskeisiin teemoihin liittyen hän päätyy tiivistämään, että kaste oli Hübmaierin teologiassa symboli eikä hän opettanut kasteen pelastavan.²⁷ Häntä ei siis Estepin mukaan voinut kutsua sakramentalistisen kastenäkemyksen edustajaksi. Estep lisää, että vaikka Hübmaier kieltäytyi liittämästä kasteeseen pelastavaa vaikutusta, hän ei kuitenkaan väheksynyt sen merkitystä kristillisessä elämässä. Se oli pakollinen ensinnäkin, koska Kristus oli sen säättänyt, toiseksi, koska se oli

---

²⁴ Chatfield 2013, 279.

²⁵ HS 432–457; BH 492–523.

²⁶ HS 449–450; BH 512–514. Vertauskuvalla hän tarkoittanee liitonarkin päällä olevia kerubipatsaita, joiden siipien kärjet osoittivat toisiaan vastaan.

²⁷ Estep 1996, 209. “Hübmaier was very careful to avoid any use of words that might imply more than a purely symbolic meaning to baptism. Even though he did not always succeed in his desire not be misunderstood, his use of repetition in attempting clarity becomes monotonous. His style suffered as a result, but no one can successfully accuse Hübmaier holding a sacramental view of baptism.”

välttämätön henkilökohtaisen opetuslapseuden teko ja kolmanneksi, koska se symboloi näkyvän kirkon yhteistä opetuslapseutta.²⁸

Rollin Stely Armour esittelee kirjassaan *Anabaptist Baptism* Hübmaierin ohella useita anabaptistiteologeja. Hän käsittelee huolella sekä heidän, että Hübmaierin käyttämää Hengessä tapahtuvan sisäisen kasteen ja ulkoisen vesikasteen erottelua.²⁹ Ne eivät olleet sidottuja toisiinsa. Hübmaierille usko merkitsi yksilön vapaaehtoista sitoutumista Kristukseen. Se oli ehto hengelliselle uudestisyntymiselle armon kautta. Armour vertailee Hübmaierin ja Ulrich Zwinglin näkemyksiä. Zwingli oli eräässä vuonna 1524 kirjoittamassaan kirjeessä päätenyt siihen, että Henki toimi suoraan, eikä esimerkiksi veden välityksellä. Pyhä Henki aikaansai sisäisen puhdistumisen. Hübmaier omaksui saman ajatuksen todeten Zwinglille suuntaamassaan kirjassa, ettei vesikaste voi pestä pois syntiä. Zwingli oli ilmaissut asian melkein samoin sanoin. Armour lainaa Hübmaierin toteamusta, että ulkoinen vesikaste ei ole tarpeen pelastumiselle, vaan että monet ovat pelastuneet ilman sitä. Kuitenkin Armour päätyy toisenlaiseen tulokseen käsitellessään Hübmaierin seurakuntanäkemyksiä kirjoissa *Grund und Ursache, Von der Taufe der Gläubigen* ja erityisesti *Von dem christlichen Bann*.³⁰ Armour tulkitsee Hübmaierin sanovan, että uskovan on kuuluttava Kristuksen kirkkoon, jonka sisällä pelastus on saatavissa. Koska siihen liitytään kasteen kautta, on vesikaste välttämätön. Armour tulkitsee näin, että kaste olisi ikään kuin välillisesti pelastava. Hän toteaa, että Hübmaierin teologiassa ulkoinen kaste ei ole ”yhtä voimallinen” kuin sisäinen kaste. Armour vaikuttaa näin ollen näkevän Hübmaierilla aste-eroja niiden vaikuttavuudessa. Armour tunnustaa tiettyjen Hübmaierin kasteen ja pelastuksen suhteesta esittämiensä väitteiden suhteen esimerkiksi, että ”hänen kaikki lausuntonsa eivät ilmennä tätä”³¹ tai ”Hübmaierin toteamukset eivät ole eksplisiittisiä, mutta hänen kannanottonsa sanoi sen

---

²⁸ Estep 1996, 210.

²⁹ Armour 1966, 30-32.

³⁰ Armour 1966, 46. “...one must belong to the visible, universal church in order to receive salvation. Thus, his final position on the necessity of baptism was that the external testimony of the good conscience is as necessary as the inner testimony. Earlier statements had said that baptism was necessary because Christ had commanded it; but now there is another side to the matter – water baptism is necessary for the forgiveness of sins, in that it introduces the believer into the church of Christ within which alone forgiveness is found. And even though Hübmaier said that outer baptism did not save, in his view it certainly admitted one to salvation and thus was virtually as essential as inner baptism, though not as powerful nor in itself redemptive.”

³¹ Armour 1966, 45.

implisiittisesti”³². Armour myös havaitsee Hübmaierin kasteteologiassa kehittymistä.

Eddie Mabry tutkii kirjassaan *Balthasar Hübmaier's Doctrine of the Church* Hübmaierin ekklesiologiaa. Hübmaierin sakramenttiteologian hän esittää ambivalentisti hieman samaan tapaan kuin Armour. Yhtäältä hän toteaa, että välttämätöntä pelastukselle on kuuliaisuus Kristuksen käskylle. Hän kirjoittaa, että siinä missä vesikaste on kuuliaisuutta Kristuksen käskylle ja myös tapahtuma, jossa uskova tunnustaa uskonsa ja tulee liitetyksi seurakuntaan, vesikaste on Hübmaierin mukaan myös ehdottoman välttämätön pelastukselle.³³ Toisaalta hän näkee, että sakramentit sellaisina kuin keskiaikainen kirkko ne ymmärsi, eivät Hübmaierin teologiassa ole välttämättömiä.³⁴ Hübmaierille kaste ja ehtoollinen olivat ordinaatioita (*die ordnungen*), eivät sakramenteja.

Kirk R. MacGregor tutkii Hübmaierin teologiaa radikaalin ja magisteriaalisen reformaation synteessinä kirjassaan *The Central European Synthesis of Radical and Magisterial Reform – The Sacramental Theology of Balthasar Hübmaier*. Hän asettuu erivälille kannalle Mabryn ja joidenkin muiden teologiin suhteen, jotka eivät näe Hübmaierilla sakramentaalista ajattelua.³⁵ Kasteen suhteen hän huomioi Hübmaierin vetoavan kirkkoisiin ilmaistakseen, että usko ilman kastetta ei voi pelastaa.³⁶ Ne uskovat, joilla ei ole mahdollisuutta saada kastetta (MacGregor käyttää nimitystä *rebaptism*), pelastuvat ristin ryövärin tavoin uskonsa perusteella. Toisaalta niiden kohtalo, jotka eivät halua käyttää mahdollisuutta, vaan itsepäisesti kieltäytyvät kasteesta, on aivan oma tapauksensa.³⁷ MacGregor näkee, että Hübmaierin mukaan kaste välittää pelastusta, koska siinä uskova liitetään universaaliin kirkkoon.³⁸ Hän näkee siis

---

³² Armour 1966, 47.

³³ Mabry 1994, 147.

³⁴ Mabry 1994, 165. ”Hübmaier also rejected the medieval term, ”sacrament”, and the medieval church’s definition of it as a sign of invisible grace. While a sacrament was a sign of a grace being received, it also actually communicated the grace of which it was a sign. Hübmaier, however, did not believe that any grace was communicated by anything physical. Grace, for him, was something of a spiritual quality, or the favor of God, which God gave directly to the recipient in response to faith. The sacraments, as understood by the medieval church, therefore, were not necessary in Hübmaier’s theology.”

³⁵ MacGregor 2006, 10; myös luku *The Sacramental Identification of Believers’ Baptism and Its Patristic Support*.

³⁶ MacGregor 2006, 140.

³⁷ MacGregor 2006, 177.

³⁸ MacGregor 2006, 178. Kirjoittajan tekstissä näkyy selvästi Armourin (1966) vaikutusta. ”Preserving in attenuated form the Catholic doctrine of the keys, Hübmaier insists that in *potentia ordinata*, one must belong to the visible, universal church in order to receive salvation. But distancing himself from Roman dogma, conversely, the radical removed the keys from the penitential realm and redistricted them to the sacramental realm. Accordingly, the first key of

hänellä katolista ajattelua, jossa kirkon ulkopuolella ei ole pelastusta. Yhteenvedossaan MacGregor toteaa, että Hübmaierin teologiassa kirkko käyttää avaintenvaltaa ottamalla syntisiä yhteyteensä kasteen kautta. Vain sitä kautta on mahdollista päästä pelastuksen arkkiin. Vesikaste nousee pelkän uskontunnustuksen ordinaation tasolta pelastavan välttämättömyyden sakramentaaliselle tasolle.

MacGregor näin ollen päätyy melkein päinvastaiseen tulokseen kuin Estep, jonka mukaan Hübmaier antoi kasteelle vain symbolisen merkityksen (jonka ajatuksen esiin tuomisessa Hübmaier tosin ei Estepin mukaan aina onnistunut). MacGregorin mukaan Hübmaierin teologialla uskovien kasteesta kieltäytyvät luterilaiset ja reformoidut olisivat tuomittuja.

David C. Steinmetz ei käsittele kirjassaan *Reformers on the wings* suoraan kasteen ja pelastuksen suhdetta Hübmaierin teologiassa, mutta sivuaa sitä läheltä.³⁹ Hän näkee Hübmaierilla Zwinglin tavoin liittoteologista ajattelua kasteesta. Jälkimmäisellä Jumala on kasteessa varsinainen toimija, joka aloittaa kasteessa valittujen ja Kristuksen liiton. Hübmaierilla toimija on ihminen, joka vastaa Jumalan elävöittävään tekoon astumalla liittoon Jumalan ja seurakunnan kanssa kasteessa. Hübmaierin soteriologiaa Steinmetz käsittelee enemmän ihmisen vapaan tahdon näkökulmasta. Hübmaier näkee, että ihmisen sielu ei ole turmeltunut lankeemuksessa ja kykenee vastaamaan Jumalan kutsuun. Jumala taas on sidottu omaan lupaukseensa: ”Kun syntiset vastaavat evankeliumin kutsuun, Jumalan täytyy uudestisyntyttää heidät, ei heidän vastauksensa laadun (*quality*) perusteella vaan koska Jumala on sitonut itsensä lupauksillaan vanhurskauttamaan kenet tahansa, joka vastaa evankeliumiin”.⁴⁰ Steinmetz siis näkee, että Hübmaierilla ihmisen vastauksen laatu ei olisi ratkaiseva, vaan ylipäänsä evankeliumin sanomaan vastaaminen.

---

believers' baptism unlocked the entrance door to the church, which Hübmaier often interchanges with the kingdom of heaven, for association with the first guarantees immediate admission into the second at the moment of death. As the earthly successor to the incarnate Christ, the church possessed the power of forgiving sin, which power it dispensed by enrolling sinners within its charge through baptism. When a person receives baptism, Hübmaier insists, one enters the true ship of salvation by which alone one can escape the floods of sin. Since the church can typically be entered only through water baptism, the mere ceremony is thus raised from the ordinance level of a mere confession of faith to the sacramental level of redemptive necessity, with cases of inaccessibility constituting the only exception. It follows, therefore, that anyone who could be rebaptized, most notably the followers of Luther and Zwingli, but declined due to *solafideism* is condemned. Hence water baptism was necessary for the forgiveness of sins and admission to salvation.”

³⁹ Steinmetz 2001, 143–144.

⁴⁰ Steinmetz 2001, 144.

Brian C. Brewer tutki Hübmaierin sakramenttikäsitystä kirjassaan *The Pledge of Love – Sacramental Theology of Balthasar Hübmaier*. Brewer lainaa muun muassa tämän toteamusta, että kastetta, leipää ja viiniä on kutsuttu sakramenteiksi ja niitä on sellaisina pidettykin. Kuitenkin esimerkiksi kastetilanteessa todellinen sakramentti Hübmaierille oli siinä suoritettu sitoutuminen tai rakkauden lupaus (*baptismal commitment or the pledge of love*⁴¹).⁴² Vesikaste itsessään ei sellainen ollut. Brewer siis painottaa anabaptistiteologin mainitsemia sisäistä ”kyllä”-vastausta tai ”hyvän omantunnon vastausta” sekä myös kasteen merkitystä tunnustuksena. Hänen mukaansa tunnustus ei ollut Hübmaierille ”pelkkä uskontunnustus” – MacGregorin ilmaisua käyttäen – vaan selkeästi pelastuksen ehto ja kasteen toinen pelastava elementti lupauksen tai sitoutumisen ohella.⁴³ Saman asian oli huomionut aiemmin muun muassa Estep.⁴⁴ Myös MacGregor mainitsee toisessa yhteydessä kuin Hübmaierin kasteteologian käsittelyssä yhden kerran, että kasteessa annettu lupaus on todellinen sakramentti.⁴⁵ Brewer rakentaa oman tulkintansa vahvimmin sen ajatuksen pohjalle. Hänen painotuksensa siis on, että vesikasteen ottaminen tai saaminen ei Hübmaierin teologiassa itsessään pelasta.

Chankyu Kim pyrkii kirjassaan *Balthasar Hübmaier's Doctrine of Salvation in Dynamic and Relational Perspective* etupäässä hakemaan Hübmaierin näkemystä oppiin pelastumisesta uskon kautta.⁴⁶ Hän taustoittaa tutkimuksensa tavoitteita kertomalla, että uskonvanhurskaus on ymmärretty väärin hänen kotimaassaan Etelä-Koreassa ja siitä johtuen totuus elämän muuttumisesta Kristuksessa on jäänyt syrjään. Sen Kim näkee johtaneen uskovien maallistuneeseen elämäntapaan. Kim haluaa kiinnittää huomiota Hübmaierin kirjoitusten tavoitteisiin ennemmin kuin esimerkiksi siihen, mistä hän sai vaikutteita. Hänen argumenttinsa on, että Hübmaierin kirjoittamistyötä sanelivat hänen pastoraaliset intressinsä. Hän halusi, että hänen lukijansa saisivat oikean ymmärryksen pelastuksesta. Lapsikaste ei ollut hänelle pelastumiseen vaikuttava toimitus.

---

⁴¹ HS 352, “die Tauffglübd oder Liebeplicht”; BH 391.

⁴² Brewer 2012, 391.

⁴³ Brewer 2012, 130. “Hübmaier maintained the Catholic requirement of baptism for the Christian while transposing its salvific quality from the rite *ex opere operato* to the confession and the pledge of believer. His sacramental shift can be understood as transferring its power from the physical elements to the expression of faith and ethical response of the believer.”

⁴⁴ Estep 1996, 210.

⁴⁵ MacGregor 2006, 28.

⁴⁶ Kim 2013, xiii.

Kimin mukaan on useampia tapoja selittää Hübmaierin kastekäsitys. Kim näkee sen vaihdelleen sen mukaan missä tilanteissa Hübmaier oli.⁴⁷ Varhaisemmassa vaiheessa hän esimerkiksi eritteli viisi erilaista kastetta, mutta myöhemmin pitäytyi kolmeen: henkikaste, vesikaste ja kaste vereen. Henkikaste oli edellytys kahdelle jälkimmäiselle. Kimin mukaan Hübmaierin näkemys vesikasteesta voidaan ymmärtää kolmella tavalla. Ensiksi se on julkinen uskontunnustus, johon liittyy lupaus uskovien seurakunnan edessä. Toiseksi se on astumista kristilliseen seurakuntaan.⁴⁸ Kolmanneksi kaste merkitsee syntien anteeksiantamista avainten vallan kautta. Huolimatta viime mainitusta merkityksestä Kim kirjoittaa myöhemmin, että syntien anteeksisaaminen ei ole riippuvainen vesikasteesta vaan ainoastaan henkikasteesta eikä mistään muusta.⁴⁹ Hübmaierin ilmaus ”syntien anteeksiantamus vesikasteessa” tarkoittaa Armourin mukaan jotain muuta kuin että syntinen pelastuisi vesikasteen kautta. Armour tulkitsee Hübmaierin tarkoittavan ilmauksella, että vesikaste vahvistaisi kastettavan vakaumusta seurakuntayhteyden ja siihen tulemisen merkityksestä samoin kuin syntien anteeksiantamisen tärkeydestä ihmiselle. Armourin tavoin Kim näyttää löytävän Hübmaierin teologiasta kasteelle ja pelastuksella välillistä yhteyttä.⁵⁰ Syntien anteeksisaaminen kasteessa ei siis Kimin mukaan viittaisi kasteen suoraan pelastusvaikutukseen.

---

⁴⁷ Kim 2013, 89. ”There are various ways of to explain the concept of Hübmaier’s baptism, largely because he developed his theology in different ways according to the different situations he faced.”

⁴⁸ Kim 2013, 116.

⁴⁹ Kim 2013, 117. ”Hübmaier clearly showed that the forgiveness of one’s sins does not depend on water baptism. (...) The forgiveness of sins is effected by the baptism of the Spirit and not by any other element, and as such, the baptism of the Spirit is more important than the baptism of water in soteriological perspective.”

⁵⁰ Kim 2013, 122–123. ”Interestingly, though Hübmaier denied the efficacy of water baptism for the remission of sins in the Catholic tradition, he used the expression that water baptism is given for the forgiveness of sins. So, how is Hübmaier’s understanding of the phrase, ”the forgiveness of the sins in water baptism” different from the Catholic view? As we have seen, Hübmaier believed that the forgiveness of sins depends on faith which in turn depends on the baptism of the Spirit. In this sense, he refused the Catholic view of water as sacramental material in the practice of baptism, but he still insisted on the role of water baptism in the forgiveness of sins. If Hübmaier is being consistent, it is obvious that he must have some understanding of the link between baptism and forgiveness that is not dependent on a traditional sacramental theology. Hübmaier’s expression ”the forgiveness of sins by water baptism”, does not mean that the baptizand is saved through baptism, but it should be understood as reinforcing his conviction of the significance of the fellowship of the church and of the entering of the church through water baptism as much as the importance of forgiveness of sins for a person.”

1.4.3 Tulosten arviointia

Kasteen ja pelastuksen suhde Hübmaierin teologiassa nähdään edellisen katsauksen tutkimuksissa jossain määrin vaihtelevilla tavoilla. Perustavia kysymyksiä ovat esimerkiksi: pelastaako kaste, vaikuttaako se pelastumiseen mahdollisesti jossain määrin suoraan tai kenties välillisesti ja onko se välttämätön pelastukseen. Pelkistetyimmillään Estep väitti, että vesikaste oli Hübmaierilla vain symboli ilman efektiivisyyttä. Pelastus on yksin uskosta. Ratkaisevaa on sisäinen henkikaste, eikä vesikaste. Toisessa ääripäässä taas Hübmaierin nähdään lähestulkoon opettavan, että uskovien kaste on pelastukseen välttämätön sellaiselle, jolla on ollut mahdollisuus saada se. Yksityiskohtiin ja poikkeuksiin ei mennä tässä.

Tutkimuksissa voi nähdä kehittymistä. Varhaisimmissa Estepin ja Armourin tutkimuksissa myönnetään, että Hübmaier ei aina ole selkeä tai johdonmukainen. Myöhemmissä Mabryn ja MacGregorin tutkimuksissa nämä epäkoherenttiudet otetaan selvästi vakavammin ja korostetaan Hübmaierin kirjoituksista löytyviä argumentteja kasteen välttämättömyydestä pelastukselle joko kuuliaisuuden (Mabryn painotus) tai seurakuntaan liittymisen kautta (MacGregor). Missään tutkimuksessa ei erityisesti keskitytä kasteen soteriologian tutkimiseen. Lähimpänä on Brewerin Hübmaierin sakramentaaliteologiaan keskittynyt tutkimus.

Syytä erilaisille Hübmaierin tekstien tulkinnoille voinee hakea hänen kirjoitustensa haasteellisuudesta, niistä Raamatun teksteistä, joita hän tulkitsee, ja myös tutkijoista itsestään. On muistettava Chatfieldin havainto, että Hübmaierille oli ensiarvoisinta olla biblisistisesti uskollinen koko Raamatun sanalle. Johdonmukaisuus saattoi joskus tulla vasta seuraavana. Sen ohella on pidettävä mielessä, että Hübmaier teki kirjoitustyötään usein vaikeissa oloissa vainottuna pakolaisena. Johdonmukaisen ja sanallisesti tarkkaan harkitun tuotannon aikaansaamiseen ei ollut hyviä mahdollisuuksia.

On huomioitava, että vaikea tulkittavuus voi heijastaa sitäkin, että Raamatun tekstit ovat vaikeasti tulkittavia sen ajallisen ja kulttuurisen kuilun johdosta, joka vallitsi Raamatun kirjoittamisajankohdan ja Hübmaierin tai vaikkapa meidän aikamme välillä. Se pyritään huomioimaan tässä tutkimuksessa. Esimerkkinä voi ajatella, että Hübmaier itse otti kasteen hyvin erilaisessa tilanteessa kuin mitä tekivät vaikkapa Pietarin saarnasta piston sydämiinsä saaneet Jerusalemin asukkaat Apostolien tekojen toisessa luvussa. Syntien anteeksisaaminen todetaan

kasteen vaikutukseksi jakeessa Apt. 2:38, jota Hübmaier lainaa toistakymmentä kertaa. Silloin kasteelle menon voi nähdä Luukkaan kuvauksen mukaan evankeliumin kuulleen ja sen uskoneen ensimmäisenä välittömänä uskon tunnustuksena tai tunnustautumisena Kristukseen, joka – kuten Brewer korostaa – on siis Hübmaierilla uskon ohella pelastuksen ehto. Hübmaier aikalaisineen taas eli aivan erilaisessa seurakunnallisessa tilanteessa kuin alkukirkon ajan ihmiset. Hän itse oli jo uskonut ja suullaan tunnustautunut Kristukseen sekä sitoutunut häneen kauan ennen kasteelle menoaan.

On merkillepantavaa, että ehkä Kimiä ja Steinmetziä lukuun ottamatta tehdyissä tutkimuksissa ei kiinnitetä huomiota siihen, että Hübmaier olisi voinut nähdä kasteelle erilaisia merkityksiä tai vaikutuksia eri konteksteissa. Se on saattanut olla hänen mielessään ja se on ehkä löydettävissä hänen kirjoituksistaan implisiittisesti ilmaistuna. Hübmaier toteaa, että lapsikaste ”ryövää” (*beraubt*) uskovien kasteen, millä hän tarkoitti luultavimmin, että kastetta ei voi lapsikasteen takia harjoittaa sillä tavalla kuin alussa oli ja niin kuin hänen mielestään on tarkoitettu. Kuvaako Hübmaier teologiassaan välillä tällaista tilannetta?

Eriävien näkemysten taustalla voi olla se, että tutkijoilla on eri syistä halua nähdä tai nostaa esiin jotain erityistä Hübmaierin teksteistä. Kuten Walker Pipkin vihjaa voi ehkä perustellusti epäillä, että joillakin on ollut halu saada osoitettua Hübmaier itse kannattamansa tai kirkkokuntansa kannattaman näkemyksen edustajaksi. On myös mahdollista, että joillakin on halua olla väärällä tavalla suopea Hübmaieria kohtaan ja selittää pois hänen teksteissään näkemiään epäjohdonmukaisuuksia. Erityisesti kasteen ja syntien anteeksisaamisen yhteensovittaminen hänen teologiassaan tuntuu houkuttavan selitykseen ja tulkintaan. Suopeuden puuttuminenkin voi vaikuttaa tulkintaan. Myös käsitteiden epäselvyys voi johtaa ristiriitaisen tuntuisiin tulkintoihin. Mitä tarkkaan ottaen tarkoitetaan kasteella kussakin tilanteessa? Miten ymmärretään sakramentaalisuus Hübmaierin käytössä?

Jeesuksen tunnustamisen pelastava merkitys, joka ylipäänsä jää joko vähälle huomiolle perinteisten kirkkokuntien teologiassa tai tulee jopa kokonaan kielletyksi, on Hübmaierin usein toistama asia, mutta siihen ei tutkimuksissa juuri syvennyttä. Selkeä poikkeus on Brewer, joka löytää ja korostaa, että juuri tunnustus ja sen ohella sitoutuminen tai lupaus (*pledge of love*) olisivat Hübmaierilla kasteen pelastavia ominaisuuksia. Muut tutkijat eivät niihin samalla painolla keskity.

1.5 Tutkimuksen rakenne

Teologianhistoriallisessa taustaluvussa luodaan ensinnäkin tutkimuskysymyksen käsitteiden suhteen katsaus kristillisen kirkon opin ja käytäntöjen kehitykseen, joka johti siihen reformaatioajan kirkolliseen tilanteeseen, jossa Hübmaier suoritti elämäntyönsä. Tavoitteena on valottaa sitä kirkollista ja teologista traditiota, jonka Hübmaier päätyi tietyiltä osin hylkäämään. Koska tarkkaan ottaen kaste-, sakramentti- ja seurakuntanäkemykset olivat suurimmat tekijät, jotka erottivat kastajaliikkeen muista reformaatiosuunnista sekä katolisista, keskitytään historiallisessa taustaluvussa juuri niihin enemmän kuin esimerkiksi uskon teologiaan. Samoin kartoitetaan sitä reformaation alun teologista ympäristöä, jossa Hübmaier eli. Omassa alaluvussa selvitetään pääpiirteissään, mistä hän sai vaikutteita koulutuksessaan ja sen jälkeen. Lisäksi haetaan Hübmaierin teologiasta piirteitä, joita hän omaksui Lutherilta ja reformaatiosta. Tutkitaan missä määrin hän otti reformaation periaatteita kuten uskonvanhurskausoppia omaan teologiaansa.

Muissa pääluvuissa tutkitaan lähteitä systemaattisesti tarkastellen Hübmaierin väitteitä ja argumentaatioita hakien samalla hänen syvimpiä tarkoituksiperiään. Kolmas pääluku sisältää omissa alaluvuissaan selvitykset reformaatiossa tärkeän uskon ja myös uskon tunnustuksen merkityksestä hänen pelastusopissaan. Kaste muodostaa oman päälukunsa. Ensin käydään läpi hänen tekstejään, jotka vaikuttavat osoittavan, että hän ei pidä kastetta pelastavana. Seuraavaksi tutkitaan tekstejä, joissa hän liittää kasteen pelastukseen. Samoin selvitetään hänen näkemystään sakramenteista. Syvimmän tarkastelun saa kysymys vesikasteen välttämättömyydestä pelastukseen. Koska reformaation aikaan oma identiteetti muotoutui yleensä erottautumalla muista, on hyödyllistä ja usein jopa välttämätöntä tehdä kautta linjan vertailua muihin reformaattoreihin ja myös katolisuuteen. Näin ollen lainataan muun muassa Lutherin ja Zwinglin tekstejä ja näkemyksiä osoittamaan sitä, miten Hübmaier erosi ajattelultaan heistä. Joissakin kohdin tietoinen erkaantuminen on selvää, vaikka sitä ei mainita. Lopuksi tehdään yhteenvetoa tehdyistä löydöksistä ja selvitetään tutkimuskysymyksessä mainittujen tekijöiden merkitys ja sisältö Hübmaierin soteriologiassa.

Tulen osoittamaan, että Hübmaier omaksui reformaation periaatteita pelastusopista valikoidusti. Hänen oppinsa ei ollut puhtaasti reformaation uskonvanhurskausopin *sola fide* -periaatteen mukaista. Pelkkä usko ilman

rakkauden tekoja ei Hübmaierin mukaan ansaitse tulla kutsutuksi uskoksi. Ennen kaikkea hän korosti kirjoituksissaan toistuvasti, että usko ilman tunnustusta ei ollut riittävä pelastukseen. Kastekin oli Hübmaierilla tunnustusteko. Hän ei sido pelastusta vesikasteeseen, mutta toisaalta hän antaa ymmärtää siitä kieltäytymisen ainakin joissain konteksteissa tuottavan rangaistuksen tai tuomion ainakin Jumalan säädetyin tahdon mukaan. Näissä Hübmaierin tulkitseminen on vaikeaa. Hänen perimmäisten ajatustensa löytämiseksi on huomioitava hänen nominalistinen taustansa. Hän tekee teologiassaan jaon *potentia ordinatan* ja *potentia absolutan* välillä, vaikkei käytä näitä käsitteitä. Jumala on suvereeni pelastamaan kenet haluaa jopa riippumatta siitä tahdosta, jonka hän on meille ilmoittanut ja säätänyt. Hübmaier huomioi ja tunnustaa sen samalla, kun tietoisesti keskittyy Jumalan ilmoitettuun tahtoon ja juuri sen kuvaamiseen. Hänen hermeneutiikkansa oli biblisististä ja hän torjui erityisen voimakkaasti skolastista traditiota. Hänelle vaikuttaa olleen hyvin keskeistä tarkka Raamatun teksteissä pitäytyminen. Hübmaierin perimmäisenä motiivina oli paitsi pastoraalinen huoli seurakuntalaisistaan myös tavoite kirkon reformoimisesta takaisin uskovien kasteen noudattamiseen ja uskovien seurakunnaksi.

II Kasteen soteriologian tulkintaeroista ja Hübmaierin teologisesta kontekstista

2.1 Kasteen soteriologian opillisen diversiteetin muotoutuminen

Tutkimuksen tavoite liittyy pääosin kasteen pelastusvaikutukseen Hübmaierin teologiassa. Käyn sen vuoksi tässä alaluvussa läpi teologianhistoriallisia päälinjoja etupäässä sen aiheen suhteen. Luon myös katsauksen alkukirkon käytäntöjen kehitykseen ja erilaisiin näkemyksiin siitä, koska niillä on nähty olleen vaikutusta dogmin muodostukseen. Hübmaier muodosti kehityksestä oman näkemyksensä. Seuraavassa alaluvussa käydään läpi Hübmaierin koulutuksessaan ja reformaatioissa saamia vaikutteita.

Kuten johdannossa todettiin kasteen merkitys pelastumisessa jakaa mielipiteitä kirkkokuntien välillä ja niiden sisälläkin. Tämän tutkimuksen kysymyksenasettelun kannalta merkillepantavaa on, että niissä kristinuskon alun lähetystilanteissa, joita kuvataan esimerkiksi Apostolien teoissa, evankeliumin kuuleminen, usko, kaste, tunnustus ja seurakuntaan liittäminen tapahtuivat samaan aikaan. Ne muodostivat käytännössä yhden tapahtuman. On eriäviä näkemyksiä siitä, onko imeväisiä kastettu apostoliseen aikaan.⁵¹ Vakuuttavia todisteita siitä ei ole esitetty. Samoin kastetta edeltävät ja siten niiden suorittamista viivyttäneet katekumeenikoulut vaikuttavat apostolista aikaa myöhäisemmiltä.⁵² Kun nämä tavat ilmaantuivat, ja erityisesti kun konstantiaanisen käänteen jälkeen vauvoja alettiin kastaa lopulta jopa lakisääteisesti ja koko kansan kattavasti, mainitut elementit erkaantuivat toisistaan. Tutkimuskysymykseen liittyvät vesikasteen suoritus, henkilökohtaisen tiedostavan uskon syntyminen ja sen tunnustaminen eivät enää sisältyneet yhteen rajattuun hetkeen, vaan niiden välillä saattoi olla pitkäkin aika. Se, että erityisesti reformaation aikaan syntyi erilaisia tulkintoja siitä, miten pelastus raamatullisesti välittyy ja mikä on vesikasteen nimenomainen

---

⁵¹ Asiaa tutkittiin runsaasti 1950–1960 -luvulla ja siitä käytiin vilkasta keskustelua. Joachim Jeremias kirjoitti vuonna 1958 tutkielman *Die Kindertaufe in den ersten vier Jahrhunderten*. Hän puolusti lapsikasteen varhaisuutta ja vastusti Karl Barthin lapsikasteen vastaista teologiaa tämän alun perin vuonna 1943 julkaisemassa teoksessa *Die kirchliche Lehre von der Taufe*. Kurt Aland vastasi Jeremiakselle vuonna 1961 tutkielmalla *Die Säuglingtaufe im Neuen Testament und in der alten Kirche. Eine Antwort an Joachim Jeremias*, jossa hän kumosi kohta kohdalta Jeremiaksen väitteitä. Näitä keskusteluja kuvaa mm. Lempiäinen 1965, 13–16. Samoin Yates 1993, 36–66. Everett Fergusonin lähes 900-sivuinen *Baptism in the Early Church* on kattava selvitys aiheesta.

⁵² Apostolien teoissa kaste suoritettiin yleensä välittömästi evankeliumin kuulemisen ja uskomisen jälkeen. Laato (2008, 21) kuvaa miten Didakhessa noin vuodelta 100 luetellaan perusasioita, joita kastetta haluavalle piti opettaa. Tertullianus (noin 155–230) piti pääsiäistä ja helluntaita hyvinä kastepäivinä, mikä selkeästi osoittaa kääntymisen ja kasteen erkaantumista (28).

rooli siinä, voidaan ymmärtää suoraksi seuraukseksi siitä. Nähtiin eri tavoin se, mikä kunkin mainitun alussa yhdessä olleen elementin merkitys varsinaisesti oli pelastumisessa.

Myöhempien näkemyserojen taustalla voi siis nähdä olleen Raamatun tulkinnan haasteellisuuden ohella myös kirkollisten käytäntöjen historiallisen kehityksen erilaisen tulkinnan. Erityisesti katolisessa kirkossa traditiolle on annettu merkittävä paino ja sen teologian rakentumisessa lähtökohta vaikuttaa olleen, että lapsien kastaminen oli alkuperäinen apostolinen ja sikäli oikeaan oppiin kuuluva tapa.⁵³ Usein kuitenkin henkilökohtaiselle uskontunnustukselle perustuva kaste myönnetään yksiselitteisimmin luettavissa olevaksi käytännöksi Uudessa testamentissa.⁵⁴ Seuraavassa on kooste varhaisimpien kristillisten kirjoitusten sisältämistä viitteistä. Tavoitteena on taustoittaa sitä lapsikasteeseen liitetyn soteriologian kehittymistä, josta Hübmaierilla oli oma kuvansa ja jonka perusteella hän teki omat tulkintansa tutkimuskysymyksen teemoista.

Toisen vuosisadan alkupuolelta olevien vanhimpien kastetta käsittelevien kirjoitusten kuten Hermaan paimenen ja Didakhen kasteohjeet ovat sellaiset, että niitä ei voida soveltaa vauvoihin.⁵⁵ Ireneuksen on usein tulkittu viittaavan lapsikasteeseen kirjassaan *Adversus Haereses* vuodelta 189, mutta väite on kyseenalaistettu.⁵⁶ Tertullianus (noin 155–230) käsittelee vauvojen kastamista ensimmäisenä arviolta vuosina 200–206; Origenes (noin 185–254) hieman myöhemmin. Heidän kirjoitustensa todistus lapsikasteen alkuperäisyyden suhteen on ristiriitainen. Tertullianus vastusti lapsikastetta turhana toimenpiteenä.⁵⁷ Hänen teologiassaan ihminen ei syntynyt kristityksi vaan tuli sellaiseksi. Tertullianuksen lausunto kuitenkin todistaa, että imeväiskasteita suoritettiin Pohjois-Afrikassa viimeistään toisen vuosisadan loppupuolella. Tertullianus toi teologiaan sakramentin käsitteen.⁵⁸ Aikansa tavallisessa käytössä sana *sacramentum* tarkoitti

---

⁵³ *Katolisen kirkon katekismus* (kohta 1252) toteaa olevan mahdollista, että apostolien saarnatoiminnan alkaessa kastettiin lapsia.

⁵⁴ Kirkkojen Maailmanneuvoston asiakirja *Kaste, ehtoollinen ja virka* (1982, 16) toteaa: ”Vaikka ei voida sulkea pois sitä mahdollisuutta, että lapsikasteitakin toteutettiin apostolien vielä eläessä, henkilökohtaiselle uskontunnustukselle perustuva kaste on Uuden testamentin kirjoituksista yksiselitteisimmin luettavissa oleva käytäntö”.

⁵⁵ Kastettavan muun muassa odotetaan paastoavan ennen kastettaan ja puhutaan kasteen koeajasta. Yates (1993, 44–45) on laatinut hyvän tiivistelmän.

⁵⁶ Fergusonin (2009, 308) mukaan väite ei päde perustellen sitä tavoilla, joilla Irenaeus käyttää termejä *renascor* (uudestisyntynyt) ja *regenero* (uudestisyntyyttää). Toisaalta Irenaeus kuvaa lapsia viattomiksi ja pelastuneiksi, koska he eivät tunne pahaa. Samaa jo Lawson 1948, 267.

⁵⁷ Ferguson (2009, 363–366) tutkii Tertullianuksen kasteteologiaa. Lapsuus on hänen mukaansa viatonta aikaa: ”He joins the host of earlier Christian writers in the affirmation of the innocence of children”. Tertullianus tunnusti sielun turmeltumisen, mutta ei syyllisyyttä pienellä vauvalla.

⁵⁸ MacGrath 2012, 567–568.

'pyhää valaa' ja se viittasi siihen uskollisuuden ja lojaalisuuden valaan, joka roomalaisilta sotilailta vaadittiin. Sakramentin käsite ja merkitys on sittemmin ymmärretty eri tavoin.⁵⁹

Origenes uskoi tavan kastaa vauvoja periytyneen apostoleilta, eikä siis ollut kielteinen sen harjoittamisen suhteen. Hän haki silti lapsikasteen rationaalisuutta ja teologisia perusteita.⁶⁰ Ennen häntä ei kahdelta ensimmäiseltä vuosisadalta ole pohdintaa lapsikasteen efektiivisyydestä pelastuksen suhteen.⁶¹ Jos käytäntö kastaa vauvoja on tullut mukaan myöhemmin, voi kausaalisten pelastuslupausten liittämisen siihen perustellusti nähdä ekstrapolaatioksi niin kuin myöhemmin on nähtykin. On joka tapauksessa epäselvää, missä määrin kahden ensimmäisen vuosisadan kristityt ajattelivat kasteeseen liitettyjen lupausten välittyvän kasteessa sylilapsille tai kuinka yleistä oli, että vauvojen katsottiin tarvitsevan anteeksiantamusta välittävää kastetta.⁶²

Kirkkoisät Kyprianus (noin 200–258) ja Augustinus (354–430) pitivät kirkon suorittamaa lasten kastamista osin Origeneen todistukseen nojaten alkuperäisenä tapana ja päätyivät sen nojalla muotoilemaan perisyntioppia.⁶³ He

---

⁵⁹ Pelikan (1971, 165): "From the writings of Tertullian and Chrysostomos it is clear what a great variety of Christian usages and teachings, far beyond anything termed sacramental in modern dogmatic terms, the latin 'sacramentum' and the Greek *μυστηριον* could cover". Pelikan näkee kristillisen teologian sakramenttiopin nousseen kirkon konkreettisista opetuksista ja käytännöistä.

⁶⁰ Ferguson (2009, 367–368) selvittää Origeneen pohdintaa. Koska lapset kastetaan syntien anteeksiantamiseksi, Origenes oli kysellyt, että kenen syntejä ne olivat ja milloin he tekivät syntiä. Fergusonin toteaa, että Origenes ei ollut varhainen perisyntiopin kannattaja. Hän päätyi oppiin, että kasteessa poistettiin ainoastaan syntymässä tullutta saastaisuutta vanhan liiton rituaalipuhdistusten tapaan.

⁶¹ MacGrath (2012, 568) väittää: "ensimmäisille vuosisadoille oli luonteenomaista kiinnostuksen puuttuminen kirkko-oppia kohtaan. Sama pitää paikkansa myös sakramenttien suhteen".

⁶² Räisänen (2011, 171) kirjoittaa: "Alussa kaste seurasi sanankuulijan päätöstä kääntyä ja liittyä uuteen yhteisön. Kasteeseen kuului siis ihmisen aktiivinen ratkaisu. Vielä Ensimmäisen Pietarin kirjeen mukaan kaste on 'hyvän omantunnon pyytämistä Jumalalta'. Lapsikasteen tultua käyttöön (mahdollisesti vasta toisen vuosisadan lopulla) kasteesta tuli uusille sukupolville tapahtuma, joka toteutui heidän hyväkseen heidän itsensä siihen vaikuttamatta – tällöin rituaali sai itsenäistä pelastusmerkitystä".

⁶³ Wiley (2002, 56–75) kuvaa Augustinuksen perisyntinäkemyskehitystä. Wileyn perisyntiopin historiikki käy läpi kirkkoisien näkemyksiä perisyntistä. Hän toteaa, että heidän kiinnostuksensa ei kohdistunut ongelmaan, syntiin, vaan ratkaisuun eli Kristukseen. Hän sanoo olevan selvää, että lapsikasteen liturginen traditio synnytti ensimmäiset spekulatiot perisyntistä, 55. Kyprianus oli synnyttämässä traditiota, että Aadamin synti periytyi. Wileyn mukaan Augustinuksen ja joidenkin hänen edeltäjiensä ajattelu eteni niin päin, että kirkon harjoittama lapsikaste osoitti perisyntin olemassaolon. Augustinus piti kirkon opetusta lapsikasteesta ikivanhana kirkkoon istutettuna näkemyksenä. Wiley (2002, 49–50) tiivistää: "Like that of his predecessors Augustine's argument worked backward from the church's sacramental practice to the existence of an actual sin for which the practice was needed".

Samaa Ferguson (2009, 815–816): "Augustine's theology dominated western thought in the succeeding centuries. In particular, he advanced the theological arguments that connected original sin and infant baptism, a linking that would be followed thereafter in the western church. It is notable, however, that in contrast to later thinkers, Augustine reasoned from infant baptism to original sin, not the other way round. Since Pelagius accepted infant baptism, but not original sin, Augustine was able to argue from the accepted doctrine of baptism for the forgiveness of sins to

liittivät kasteelle annetut lupaukset suoraan lapsikasteeseen. Koska kaste Raamatun mukaan välitti anteeksiantamista, lapsella piti luonnollisesti olla syntiä, jonka hän sai kasteessa anteeksi. Perisyntiopista tuli Augustinuksen vaikutuksesta katolisen kirkon oppi. Sittemmin perisyntillä on perusteltu tarvetta lasten kastamiselle.⁶⁴ Vauvojen on siis opetettu pelastuvan perisyntin tuomasta kadotuksesta sakramentaalisesti kirkon valtuuttaman henkilön suorittamassa vesikasteessa. Sakramenteista Augustinus ilmaisi selvästi, että ne eivät ole vain ”näkymättömän armon näkyviä merkkejä”; ne tietyllä tavalla saavat aikaan tai tekevät mahdolliseksi sen, mistä ne ovat merkkeinä.⁶⁵ Jo Augustinuksen aikana pidettiin julmana hänen oppiaan, jonka mukaan kastamattomana kuollut vauva joutuisi kadotukseen. Siksi hän pehmensi sitä luoden ajatuksen välitilasta, johon kastamattomat vauvat joutuisivat. Mikään kirkko ei omaksunut sitä, mutta muuten Augustinuksen ajatteluun perustuva teologia vallitsi läntisessä kristikunnassa pitkään lähes ainoana mallina. Se kyseenalaistettiin vasta reformaation aikaan.

Martti Luther (1483–1546) joutui uskonvanhurskausopin isänä ottamaan kantaa kasteen soteriologista merkitystä mitätöivään tai vähättelevään väitteeseen: ”yksin usko pelastaa, teot ja ulkonaiset asiat eivät ollenkaan vaikuta siihen”.⁶⁶ Hänen vastauksensa oli, että uskolla tulee olla jokin kohde, eli jotakin, mistä se voi pitää kiinni ja minkä varassa se voi luottavaisesti seistä. Näin usko siis kiinnittää koko huomion veteen.⁶⁷ Kaste lupaa ja vaikuttaa voiton Perkeleestä ja

---

establish original sin as the only sin applicable to infants. Once original sin was established as the basic framework for thinking, then it was natural for it to become the principal reason for infant baptism.”

MacGrath (2011, 494) viittaa kreikkalaisen perinteen teologeihin Gregorius Nazianzolaiseen (329–389) ja Gregorius Nyssalaiseen (335–394), jotka opettivat, että vastasyntyneet lapset ovat ilman syntiä. ”Augustinuksen (...) ajatus, että syylisyys itsessään voisi olla perinnöllistä, ei esiinny lainkaan kreikkalaisissa patristisessä perinteessä.”

On huomattava, että perisyntin käsitteen kehittyminen Augustinuksen ajattelussa esitetään eri tavoilla. Joskus korostetaan sen syntyneen pelkästään Augustinuksen käymän pelagiolaisuuskiistan seurauksena eikä selityksenä sille, miksi kirkko kastaa lapsia. Katolisen kirkon katekismus, kohta 116: ”Kirkon oppia alkusyntin välittymisestä selvitettiin ennen kaikkea 400-luvulla, jolloin siihen antoi erityisen aiheen pyhän Augustinuksen antipelagiolainen ajattelu”. Sellaisessa asetelussa vaihtoehtoisiksi tuntuvat jäävän joko perisyntiopin ja perisyntin syylisyyden tunnustaminen tai harhaopiksi tuomitun pelagiolaisuuden hyväksyminen.

⁶⁴ *Augsburgin tunnustus*, II uskonkohta: ”perisynti (...) tuo jo nyt mukanaan iankaikkisen kuoleman niille, jotka eivät kasteen ja Pyhän Hengen voimasta synny uudestaan”. *Augsburgin tunnustuksen puolustus*, II uskonkohta: ”kaste poistaa perisyntin syylisyyden”. Katolisen kirkon katekismus, kohta 1263: ”Kasteessa annetaan anteeksi (...) perisynti”.

⁶⁵ MacGrath 2012, 568.

⁶⁶ *Iso katekismus*. Neljäs osa: Kaste. Janz (2010, 13) toteaa katekismusten sisältävän Lutherin kypsimmän ja lopullisen kastenäkemys. Niissä käy ilmi, mitä hän uskoo kasteesta ja mitkä asiat jäävät avoimiksi kysymyksiksi.

⁶⁷ Luther käytti teologiassaan myös käsitteitä vieras usko (*fides aliena*) vuodatettu usko (*fides infusa*) ja lapsen usko (*fides infantium*). Näihin liittyvää Lutherin teologiaa käsitellään lisää Hübmaierin uskon käsitteen tarkastelun yhteydessä luvussa 3.2.1. Lutherin kasteteologiaa muuten mm. Martikainen 2010 (95–107). Hänen käsittelyssään heijastuu Lutherin *unio*-käsitteen uusi

kuolemasta, syntien anteeksiantamuksen, Jumalan armon, Kristuksen kaikinensa ja Pyhän Hengen lahjoinensa.⁶⁸ Sveitsin reformaattori Ulrich Zwinglikin (1484–1531) päätyi pitäytymään lapsikasteeseen, vaikkei katsonut vauvoilla olevan syyllisyyttä. Hän korosti uskon ja sisäisen kasteen merkitystä todeten, että vesikaste ei pelasta.⁶⁹ Jumala vaikutti Henkensä kautta valituissa suoraan ilman välineitä. Zwinglille kaste vastasi vanhan liiton ympärileikkausta ja lapset tuli kastaa sen nojalla. Kasteessa luotiin liittosuhde lapsen ja Jumalan välillä. Pelastuksessa hän korosti ennaltamääräämistä. Anabaptistit ja muut radikaalireformaattorit kielsivät Zwinglin tavoin lapsikasteen merkityksen pelastumiselle, mutta poikkeavasti päätyivät katolisen kirkon teologiaa ja sen käytäntöjä reformoidessaan hylkäämään kokonaan lapsikasteen.⁷⁰ He eivät pitäneet lasten kastamista alkuperäisenä käytäntönä vaan vanhana erehdyksenä.⁷¹ Useimmat anabaptistit eivät pitäneet kastetta uskovien kasteenakaan pelastavana tekijänä, vaan heille merkityksellinen oli ns. sisäinen kaste. Heille kirkkoon kehittynyt traditio ei enää ollut seurakuntaelämää määräävä tekijä. Lasten kastamisen traditio nimettiin vuonna 1527 kastajaliikkeen johtajien luomissa Schleitheimin artikloissa ”ensimmäiseksi ja pahimmaksi paavin iljetykseksi”.⁷² Heidän tulkintansa käytännön ja opin kehityksestä alkukirkossa poikkesi näin jyrkästi roomalaiskatolisuudesta. Katolinen kirkko puolestaan vahvisti osana vastauskonpuhdistusta Trenton konsiilissa (1545–1563) Augustinuksen näkemyksen vesikasteesta kirkkoon liittäväenä ja pelastavana riittinä.⁷³ Kasteen todettiin pesevän pois perisyntien syyllisyyden ja olevan välttämätön pelastukseen.

---

korostaminen suomalaisessa Luther-tutkimuksessa. ”... the child receives its own faith through baptism and, on the other, precisely through this faith the child comes to Christ himself. So the child does not depend on an instrument received through faith; rather, the child is united directly with Christ.” (107).

⁶⁸ *Iso katekismus*. Neljäs osa: Kaste.

⁶⁹ Olson 1999, 406. Zwinglin kastenäkömyksen kehitymisestä mm. Moody (1967, 45–47): hän päätyi pitämään kastetta symbolisena, ei efektiivisenä. Myöhemmin reformoidussa kirkossa on nähty kasteen olevan vaikuttava. Ahvion (2009, 70–72) mukaan kaste ei ole heille vain merkki näkymättömästä armosta vaan armo myös välittyy merkin käytön kanssa samanaikaisesti. Hän sanoo näkömyksen olevan *Geneven katekismuksen*, *Bremenin konsensuksen* ja *Heidelbergin katekismuksen* yhteinen.

⁷⁰ MacGrath 2011, 595–596. Hän jakaa näkömykset kasteen ja pelastuksen suhteen kahtia: kaste välittää pelastusta tai se on ainoastaan pelastusta julistava. Anabaptistit kuuluvat yleisesti ottaen jälkimmäiseen ryhmään.

⁷¹ Friesen argumentoi kirjassaan *Erasmus, the Anabaptists and the Great Commission*, että kristillinen humanismi yleisesti ja Erasmus erityisesti vaikuttivat anabaptismin nousuun. Friesen 1998.

⁷² Pokki 2009, 221.

⁷³ Tanner 1990, 665–667; 685–686.

2.2 Hübmaier reformaation ja uskonvanhurskausopin omaksujana ja tulkitsijana

Balthasar Hübmaier sai teologin uransa aikana vaikutteita monesta suunnasta.⁷⁴

Katolisena teologina sai yliopistovuosinaan Freiburgissa opetusta patristiikasta, joten hän tunsikin edellä kuvattua problematiikkaa. Hän käyttikin hyväkseen koulutuksessaan saamaansa tietoa muun muassa pyrkiessään todistamaan, että lasten kastamista ei tunnettu kaikkein varhaisimmassa kirkossa.⁷⁵ Hänen oppilaitoksensa kuului fransiskaaniseen koulukuntaan ja siellä opetettiin myöhäiskeskiaikaista augustinolaista teologiaa. Hübmaier otti myöhemmin voimakkaan kannan Augustinukseen, johon oli hyvin perehtynyt. Hübmaierin opettajana toiminut Johannes Eck oli aikansa tunnetuimpia nominalisteja. Hän oli saanut vaikutteita erityisesti Gabriel Bieliltä. Hübmaier tunsikin suunnan edelläkävijän William Occamin ajattelua. Nominalismin vaikutusta on nähtävissä hänen ajattelussaan Jumalan suvereeniudesta ja kaikkivaltiudesta.

Yksittäisistä reformaation ajan teologeista ja vaikuttajista, joilla oli merkitystä Hübmaierin kasteteologiaan, merkittävin lienee ollut Luther. Armour pitää todennäköisenä, että lapsikastettakin Hübmaier alkoi kyseenalaistamaan Lutherin *sola fide* -opin vaikutuksesta.⁷⁶ Se tapahtui Hübmaierin omien sanojen mukaan jo vuonna 1521. Juuri niihin aikoihin Hübmaier oli ensimmäisen kerran saanut tutustua Lutherin kirjoituksiin. Myös uskonpuhdistajaa jossain vaiheessa lähellä olleen Andreas Karlstadtin Armour uskoo antaneen hänelle aiheita epäillä lapsikastekäytäntöä. Hübmaier tutustui myös Desiderius Erasmukseen ja tämän humanismiin. Häneltä Hübmaier sai luultavasti ajatusta sisäisen ja ulkoisen kasteen erotteluun, mikä näkemys muodostui tärkeäksi myös muilla anabaptisteilla ja Zwinglillä. Näiden vaikutus on luonnollisesti ollut suurta Hübmaieriin. Johdonmukaisena näkemykselleen, että kaste ei pelasta, Zwingli oli jonkin aikaa taipuvainen lykkäämään kastetta, kunnes lapsi tuli ymmärtävään

---

⁷⁴ Seuraavien kahden kappaleen tiivistelmä Hübmaierin koulutuksensa aikana saamista vaikutteista perustuu koosteisiin, joita ovat tehneet Armour 1966, 24–27; Mabry 1994, 3–57; MacGregor 2006, 91–129.

⁷⁵ Erityisesti *Der uralten und gar neuen Lehrer Urteil*, HS 224–255; BH 245–274. Klager (2011) on selvittänyt Hübmaierin perehtymistä patristiikkaan ja kuinka hän käyttää historiallista argumenttia vapaan tahdon ja kredobaptismin puolustamisessa. ”Hübmaier used carefully selected, amenable patristic theologians and historical witnesses to verify that credobaptism was preserved by the fathers in continuity with the practice of the apostolic era, while infant baptism was introduced only later and gradually accepted in the second to fifth centuries until definitively ratified by Augustine and universally embraced by the Catholic, papal ‘particular church’.”(ii) Hübmaier lainaa useampia kreikkalaisen perinteen kirkkoisia kuin läntisiä. Klager 2011, luvut 5.3. ja 6.1.

⁷⁶ Armour 1966, 24.

ikään. Zwinglin lähelle muodostui ryhmä, jonka johtohahmona oli Conrad Grebel. Heidän vaikutuksensa Hübmaieriin on kiistaton. Heihin kuulunut Wilhem Reublin kastoi Hübmaierin.

Hübmaierin ratkaisua edelsi noin neljän vuoden prosessi. Sen aikana hän arvioi uudelleen saamansa koulutuksen ja reformaatioissa esiin nousseiden periaatteiden valossa katolisuudesta omaksumansa näkemyksen kasteen merkityksestä pelastumisessa.

Tutkittaessa Balthasar Hübmaierin teologiaa ja sen kehitystä on syytä huomioda, että kääntyminen evankeliseen uskoon vuonna 1522 merkitsi hänelle opillisen näkemyksen vaihtamisen lisäksi myös hengellistä uudistumista. Hän kuvaa sitä heinäkuussa 1525 julkaisemassaan kirjoituksessa *Eine Summe eines ganzen christlichen Lebens*, joka oli hänen ensimmäinen julkaistu kirjoituksensa anabaptistina. Osoittaen sanansa seurakuntalaisilleen hän tunnustaa tehneensä syntiä taivasta ja Jumalaa vastaan sekä eläneensä ylpeydessä, haureudessa ja maallisessa ylellisyydessä vastoin Kristuksen opetuksia. Samalla hän tunnustaa ruokkineensa seurakuntaansa perusteettomalla ja jumalattomalla opetuksella. Kirjassaan *Eine christliche Lehrtafel* hän kuvaa enemmän tätä entisen elämänsä pappisviranhoitoon liittyvää puolta: hän sanoo olleensa tohtori pyhissä kirjoituksissa, vaikkei ollut lukenut alusta loppuun yhtäkään evankeliumia tai Paavalin kirjettä.⁷⁷ Hän esittää kysymyksen: millaista Jumalan Sanaa minä sitten saatoin opettaa ja saarnata? Ja hän vastaa siihen: Tuomasta, Scotusta, Gabriela, Ockhamia, dekreettejä, dekretaaleja, legendoja pyhimyksistä ja muista skolastikoista. Hänen jyrkän torjuvaa suhtautumistaan taustaansa kuvaa, että hän toteaa mainituista kirkollisista lähteistä: ”Nämä olivat aiemmin meidän helvetillisiä kirjoituksiamme”.

Reformaation periaatteista Hübmaier vaikuttaa omaksuneen uudistuttuaan erityisen vahvasti muotoperiaatteen *sola scriptura*. Läpi tuotantonsa hän biblisistisesti perustelee asioita pitkälti ainoastaan Raamatulla.⁷⁸ Muun muassa Pipkin ja Yoder huomauttavat joskus hänen runsaasta Raamatun

---

⁷⁷ HS 309; BH 343.

⁷⁸ Hübmaier tekee tosin poikkeuksia. Merkittävin niistä on kirjoitus *Der uralten und gar neuen Lehrer Urteil*, jossa hän hakee tukea uskovien kasteelle ja sen alkuperäisyydelle sekä varhaisista kristillisistä kirjoituksista, että myöhemmiltä teologeilta, myös aikalaisiltaan. Klager (2011, 98–102) tarkastelee Hübmaierin humanismin *ad fontes* -periaatteen omaksumista. “Hubmaier's adherence to the *ad fontes* principle, then, stems from a dissatisfaction with scholastic methodology and the chronological proximity of the fathers to the apostolic era that cultivates faithful exegesis.” (102)

lainaamisestaan.⁷⁹ Hübmaier ei halunnut pitää määräävinä auktoriteetteina sen kummemmin kirkon perinnettä, kirkkoisia kuin skolastikkojakaan, vaan niiden arvovallan torjuen hän pyrki päättäväisesti johtamaan opetuksensa Raamatusta. Ensimmäisessä kirjoituksessaan *Achtzehn Schlußreden* hän toteaa:

Kaikki kirjoitukset, joita Jumala ei ole istuttanut, ovat turhia, kiellettäviä ja ne tulee repiä juurineen. Näin kaatuvat maahan Aristoteles, skolastikot Tuomas, Scotus, Bonaventura ja Ockham sekä kaikki kirjoitukset, jotka eivät nouse Jumalan sanasta.⁸⁰

Katolisessa kirkossa Augustinusta pidettiin isien joukossa suurimpana auktoriteettina. Hänen teologiansa nähtiin vanhan kirkon teologian yhteenvedona.⁸¹ Augustinolaismunkki Martti Luther totesi, että tätä ei koskaan ylistetty tarpeeksi. Hübmaier kuitenkin mainitsee Augustinuksen merkittävässä määrin syylliseksi siihen, että kristilliset johtajat ovat pitkään, jopa tuhat vuotta, epäonnistuneet erehtyneiden ja sokeiden johdattamisessa taivaallisen totuuden oikealle tielle.⁸² Vastatessaan arvostelijoidensa syytöksiin Hübmaier vetoaa toistuvasti, että tuomiot pitää tehdä Jumalan sanan mukaan eikä tule katsoa henkilöihin.⁸³ *Sola scriptura* -hengessä Hübmaier torjuu monia väitteitä todeten yksinkertaisesti, ettei löydä sellaista Raamatusta. Tämän voi havaita myöhemmin tulevista analyyseista. Se on muun muassa Hübmaierille eräs merkittävä argumentti lapsikastetta vastaan.

Hübmaier omaksui reformaatiosta myös sen sisältöperiaatteet *sola fide* ja *sola gratia*. Hän nostaa uskonvanhurskautta esiin lähinnä varhaisemmissa kirjoituksissaan. Kuusi vanhinta ovat ajalta ennen kuin hän päätyi ottamaan kasteen pääsiäisenä 1525. Niiden painopiste on reformaation yleisissä periaatteissa. Ensimmäisen julkaisunsa *Achtzehn Schlußreden* hän laati vuonna 1524 toimiessaan johtavana pappina Waldshutissa. Hän haastoi teeseillään

---

⁷⁹ BH 426.

⁸⁰ HS 73, BH 33. “Alle leren, so Gott nit selbs gepflantz, synd vergebenlich, im Bann, vnnd sollen außgereütet warden. Hie gond zů boden Aristoteles, Schüllerer als Thomas, Scotus, Bonaventura vnd Occam, auch alle leren, so nit außdem wort Gottes herfliessen.” Käännös tekijän.

⁸¹ Näin Arffman 1993, 24.

⁸² HS 171; BH 175. “Augustinus ist nit wenig darann Schuldig.” Klager 2011, 265–298 sisältää kattavan selvityksen Hübmaierin suhtautumisesta kirkkoisään. Hän lainaa Augustinusta useammin kuin ketään muuta.

⁸³ Esimerkkiä on muun muassa vetoomuksessa *Chrisliche Erbietung*, jonka Hübmaier osoitti Schaffhausenin kaupungin raadille 1524. Katolisen piirikunnan johtajat olivat vaatineet Hübmaierin luovuttamista heille. Hübmaier vetoaa pitkästi, että päätösten tulee perustua Jumalan tahtoon, joka löytyy hänen sanastaan, ja myös että tulee totella Jumalaa eikä ihmisiä. HS 78–84; BH 40–48.

kaupunkinsa teologeja keskusteluun uskonpuhdistuksen opeista. Mallinaan hän piti luultavasti Zwinglin Zürichissä järjestämiä julkisia väittelyjä ja ehkä myös Lutherin ja Johannes Eekin, oman entisen opettajansa, välistä Leipzigin väittelyä. Hän aloittaa haastekirjoituksensa uskonpuhdistuksen pääajatuksella: ”Usko yksin tekee meidät vanhurskaiksi”.⁸⁴ Toisessa teesissä hän toteaa historiallisen uskon riittämättömäksi. Kolmannessa hän kuvaa vanhurskauttavaa uskoa edelleen: ”usko ei voi jäädä joutilaaksi, vaan se murtautuu esiin kiitollisuutena Jumalaa kohtaan ja kaikenlaisina veljellisen rakkauden tekoina muita kohtaan”. Samassa yhteydessä Hübmaier tekee reformaation hengessä eroa katoliseen perinteeseen nimeämällä merkityksettömiksi ”temput” (*butzenwerck*) kuten kynttilät, palmunoksat, pyhän veden, kaavut ja tonsuurit (rituaalinen päälaen paljaaksi ajelu nöyryyden ja kutsumuksen osoittamiseksi). Viidennessä teesissä hän irtautuu katolisesta traditiosta myös väitteellä, että ehtoollinen ei ole uhri.

Hübmaier mainitsee kirjoituksissaan vanhurskauttamisen eri termejä käyttäen, muttei sisällyttänyt niihin varsinaista systemaattista käsittelyä aiheesta.⁸⁵ Lähimpänä sellaista on teoksen *Von der Christlichen Taufe der Gläubigen* lopussa oleva luku, jossa hän esittää kristillisen vanhurskauttamisen järjestyksen. Hän otsikoi sen: *Von der ordnung einer Christenlichen frombmachung*.⁸⁶ Siinä hän kuvaa kristityksi tulemisen viisi vaihetta. Alkuna on Sanan kuuleminen, joka saa aikaan, että ihminen alkaa tuntea itsensä syntiseksi ja ”kurjaksi, pieneksi madoksi”. Seuraavaksi Kristus tulee laupiaan samarialaisen tavoin ja tuo lääkkeen, viiniä ja öljyä, syntisen haavoihin. Syntinen antautuu hänen käsiinsä. Näiden kahden ensimmäisen vaiheen kuvaus muistuttaa Lutherin laki–evankeliumi -jaottelua. Kristus rukoilee syntisen puolesta Isäänsä, joka ei kiellä mitään rakkaalta Pojaltaan vaan antaa syntiselle hänen syntinsä anteeksi Kristuksen kautta. Tässä käy ilmi myös pelastuksen armoluonne (*sola gratia*) Hübmaierin ajattelussa.

Kolmas vaihe sisältää uskon tunnustuksen seurakunnan edessä sekä suullisesti että kasteessa. Tähän sisältyy, että kastettava sitoutuu hyväksymään tarvittaessa veljellisen ojennuksen ja kurinpidon. Neljännen vaiheen Hübmaier kuvaa lähinnä hengelliseksi kasvuksi, joka on pieneksi tulemista. Syntinen on

---

⁸⁴ HS 72; BH 32. ”Der eynig glaub macht vns frumm vor Gott.”

⁸⁵ Vedder 1905, 185 arvioi, että se on ”harkittua, suunniteltua ja tahallista”. Hän arvelee syyksi sen, että Hübmaier halusi tehdä eroa Lutheriin näissä asioissa, jotka olivat Lutherille perustavimpia. Mabry 1994, 103 on samoilla linjoilla ja arvelee Hübmaierin halunneen tuoda esiin aivan erilaisen ymmärryksen vanhurskausopista.

⁸⁶ HS 157–163; BH 143–149.

ymmärtänyt ja tunnustanut, että hän on luonnoltaan ”paha, madonsyöjä ja myrkyllinen puu”, joka ei kykene eikä halua tuoda itsestään hyvää hedelmää. Sellaisen väittäminen olisi röyhkeääkin, sillä sellaista syntyy vain kolmiyhteisen Jumalan tai Jeesuksen nimessä. Henki vaikuttaa, että uskova hylkää maailman viisauden. Kun hengen ja lihan taistelussa liha kuoletetaan, Kristuksen henki saa voiton. Viidenteen vaiheeseen Hübmaier sisällyttää kuvauksen uskovan kiitollisuudesta ja tulemisesta seurakunnalliseen ehtoollisyhteyteen sekä sen merkityksestä.⁸⁷

Hübmaier ei kyseisessä vanhurskauttamisen järjestyksessään vaikuta erottelevan imputatiivista vanhurskaaksi lukemista ja pyhitystä, vaan sisällyttää käsitteeseen *frombmachung* molemmat.⁸⁸ Kuitenkin esimerkiksi aiemmin samassa kirjassa hän käyttää ilmaisua *fromm machen* enemmän punktuaalisessa tai jopa imputatiivisessa mielessä samassa yhteydessä kuin kuvaa vesikasteen merkitystä. Hübmaier toteaa ensin kuinka henkilö kasteessa tunnustaa itsensä julkisesti syntiseksi ja syylliseksi. Ja hän jatkaa, että tämä

...kuitenkin samaan aikaan uskoo täysin, että Kristus on anteeksiantanut hänelle hänen syntinsä kuolemansa kautta ja on tehnyt hänet vanhurskaaksi (*frumm gemacht*) ylösnousemuksensa kautta Jumalan, taivaallisen Isämme, kasvojen edessä.⁸⁹

Kaikissa Hübmaierin teksteissä vanhurskauttaminen ei välttämättä näytä olevan olemusta muuttava tai progressiivinen tapahtuma. On kohtia, joiden voisi nähdä

---

⁸⁷ Hübmaierilla on kirjoituksissaan useita erilaisia uskovan pelastusjärjestyksiä. Esimerkiksi kirjassaan *Von der Christlichen Taufe der Gläubigen* hän käyttää paljon tilaa selvittäessään evankeliumien lähetyskäskyistä löytyvää järjestystä sekä Apostolien tekojen ja Paavalin kirjeiden pelastustapahtumien järjestystä. Hänen tavoitteensa on osoittaa, että kaste tulee Raamatussa säännönmukaisesti uskon jälkeen. Hän yhdistelee Matteuksen, Markuksen ja Johanneksen evankeliumien lähetyskäskyistä kolmen kohdan järjestyksen: saarna, usko ja kaste (HS 134; BH 115). Myöhemmin samassa kirjassa hän hakee yksitoista Raamatun kohtaa evankeliumeista, Apostolien teoista ja kirjeistä, joissa hän näkee viisikohtaisen järjestyksen: 1) Sana, 2) kuuleminen, 3) usko, 4) kaste ja 5) teot. (HS 146; BH 129)

⁸⁸ *Frombmachung* tarkoittaa vanhurskaaksi tekemistä. Mabry 1998, 44–48 käsittelee pitkästi Hübmaierin vanhurskaudesta käyttämiä saksankielisiä termejä. Hän näkee käsitteen *frombmachung* tarkoittaneen magisteriaalisilla reformaattoreilla (Luther, Zwingli ja Calvin) Jumalan vapaata lahjaa, jossa syntinen sellaisenaan saa Kristuksen työn kautta Jumalan edessä aseman, jossa hän on pyhä. Hänet julistetaan syyttömäksi juridisessa mielessä. Hübmaierilla Mabry kuitenkin näkee sanalla *machen*, tehdä, olevan kirjaimellisemmän merkityksen. Uskovassa tapahtuu todellinen muutos. Ihmisen langennut sielu ennallistetaan. Liha ei enää hallitse sitä. Mabry päättelee, että vanhurskauttaminen on Hübmaierille lähempänä käsitettä *Gerechtmachung* (tehdä oikeamieliseksi tai vanhurskaaksi) ennemmin kuin ”tavallisessa luterilaisessa forensisen vanhurskauttamisen mielessä”.

⁸⁹ HS 122; BH 100. ”doch darbey glaub er gentslich, das Christus jm die sünd seinem todt verzigen hab vnd durch sein vrstende jn frumm gemacht vor dem angesycht Gottes vnsers hymmelschen vatters”. Käännös tekijän.

viittaavaan forensiseen vanhurskautukseen ja Lutherin ajatukseen *simul iustus et peccator* (samaan aikaan syntinen ja vanhurskas), mutta hänen ajattelunsa on kuitenkin samalla myös etäällä niistä. Katekismuksessaan *Eine christliche Lehrtafel* hän selvittää, kuinka ennen lankeemusta Jumalan kaltaisuus oli ihmisissä vapaa ja sitomaton.⁹⁰ Lankeemuksessa se kahlittiin ja lankeemuksen synty oli ihmiselle kiroukseksi. Kristuksen kautta tapahtuneessa ennallistamisessa aiemmin lankeemuksessa vangiksi joutunut Jumalan kuva vapautuu jälleen, ”vaikkakin vankina syntisessä ja myrkyttyneessä kehossa, mutta lankeemuksen synnin kirous on poistettu niin kauan kuin emme omassa pahuudessamme tee sitä jälleen kiroukseksi kapinallisella vaelluksellamme siinä”.⁹¹ Hän viittaa Roomalaiskirjeen jakeeseen 8:13: ”Sillä jos te lihan mukaan elätte, pitää teidän kuoleman; mutta jos te Hengellä kuolettatte ruumiin teot, niin saatte elää”.

Koska Hübmaierilla vanhurskauttamiseen liittyvät uskon ohella myös kristillinen elämäntapa ja hyvät teot, on hyvä ymmärtää hänen näkemyksensä vapaasta tahdosta ja myös hänen ihmiskäsityksensä, joka on kaiken hänen teologiansa taustalla. Hübmaier puolustaa vahvasti ihmisen vapaata tahtoa ja ratkaisuvallata. Hän kuvaa teologiaansa tarkimmin teoksissaan *Von der Freiheit des Willens* ja *Das andere Büchlein von der Freiwilligkeit des Menschen*.⁹² Hän näkee ihmisen henkenä, sieluna ja ruumiina.⁹³ Niillä kullakin on oma tahtonsa Jumalan luomina.⁹⁴ Lankeemuksessa tapahtui vapaan tahdon osittainen turmeltuminen. Liha menetti hyvyytensä ja vapautensa peruuttamattomasti. Sielu menetti kyvyn erottaa hyvä pahasta eikä voinut enää valita niiden välillä. Sielu, joka ohjaa ruumista ja toimii sen välityksellä, menetti ymmärryksen, mutta sen turmeltuminen ei ollut korjaamatonta. Henki on se osa ihmisestä, johon lankeemus ei vaikuttanut, koska se ei ollut osallisena siinä.

Ihminen ei missään vaiheessa menetä kokonaan vapaata tahtoaan, vaan se on ainoastaan haavoittunut ja turmeltunut. Se ennallistuu Jumalan toiminnan

---

⁹⁰ HS 322; BH 360.

⁹¹ Tässä Hübmaierin ajattelu on lähellä nuorta Lutheria. Esimerkkinä käy ote tämän saarnasta *Kasteen pyhästä sakramentista* vuodelta 1519. “Synti, pahat taipumukset on tunnustettava todellisiksi synneiksi, mutta Jumalan armosta johtuu, etteivät ne vahingoita, sillä hän ei tahdo niitä meille lukea synniksi, kuitenkin niin, että niitä vastaan on monin harjoituksin, töin ja kärsimyksiä taisteltava ja ne lopuksi kuolemassa kuolettava. Niille, jotka eivät niin tee, sitä ei jätetä rankaisematta, koska he eivät noudata kastetta ja sitoumustaan ja estävät Jumalan kasteessa alkavaa työtä.” Luther I 1958, 548. Pelastus on siis Lutherillakin vuonna 1519 sidoksissa ihmisen kilvoitteluun.

⁹² HS, 379–431; BH 426–491.

⁹³ Hübmaier torjuu skolastikkojen näkemyksen ihmisen kaksijakoisuudesta. Hän toteaa ajatuksen syntyneen pakana Aristoteleen tietämättömyydestä, HS 389; BH 438–439.

⁹⁴ HS 383; BH 430–431.

kautta Kristuksessa. Ihmisen ennallistuminen tapahtuu niin, että hänen sielunsa herää ja parantuu. Pyhä Henki valaisee sitä. Uudistunut sielu voi taas totella henkeä ja vastustaa lihaa. Ihminen voi jälleen tehdä Jumalan tahdon. On huomattava, että vaikuttajana ihmisen toimissa on Hübmaierin opin mukaan Jumala. Katekismukseensa *Eine christliche Lehrtafel* Hübmaier on sisällyttänyt dialogin: ”Voitko tehdä hyviä töitä omalla voimallasi?” Jakeeseen Fil.2:13 viitaten vastaus kuuluu: ”Jumala yksin on hyvä ja hän vaikuttaa meissä, että haluamme ja teemme hyvää”. Hübmaierin teologiassa se, mikä on ihmiselle muuten mahdotonta, tulee hänelle mahdolliseksi Jumalan lähetetyn Sanan voimasta.⁹⁵ Hän lähettää aluksi kaikille ihmisille sanansa ja sitten antaa heille voiman, vapauden ja valinnan niin, että he voivat hyväksyä tai hylätä sen.⁹⁶

Hübmaier kirjoittaa armosta (*gnade*) useaan otteeseen.⁹⁷ Jumala tuli ihmisten avuksi uudella ja erityisellä armolla Jeesuksen, hänen Poikansa kautta. Ilman sitä ihmiset olisivat pysyneet sokeudessaan, he olisivat kuolleet ja joutuneet ikuiseseen kadotukseen.⁹⁸ Jeesuksen tulo oli itsessään Jumalan armoteko. Hänen armokäsityksenä täsmentyy tekstissä, jolla hän lopettaa kirjoituksensa *Von der Christlichen Taufe der Gläubigen*. Hän ensin toteaa uskovan antautuvan Kristuksen tahtoon, joka haluaa meidän tekevän lähimmäisillemme niin kuin hän tehnyt meille: että antaisimme ruumiimme, elämämme, kunniamme, omaisuutemme ja veremme hänen tähtensä. Hübmaier jatkaa:

Tämä on Kristuksen tahto. Mutta koska sen tekeminen on meille mahdotonta, meidän tulee ahkerasti huutaa Jumalalta armoa ja voimaa että hän antaisi niitä meille, eikä lukisi meidän heikkouksiamme ja vajavaisuuttamme iankaikkiseksi kadotukseksi, ja että hän tekisi meidät kykeneviksi täyttämään hänen tahtonsa sen mukaan kuin hän antaa meille voimaa. Sillä jos hän ei anna meille armoaan, me olemme jo kadotetut. Me olemme olleet ihmisiä, me olemme ihmisiä ja me tulemme olemaan ihmisiä.⁹⁹

---

⁹⁵ HS 412; BH 466. “Denn alles was vnsern krefften vnmöglich ist, das wirdt durch sein gesendt wort möglich dem glaubigen.”

⁹⁶ HS 420, BH 477.

⁹⁷ Tutkielman *The Concept of Grace in the Radical Reformation* kirjoittanut Alvin J. Beachy kertoo, että kun hän oli kertonut radikaaleihin perehtyneelle George Williamsille aikovansa tutkia väitöskirjassaan anabaptistien armo-käsitettä, tämä oli vastannut: ”I don’t think you can do that. The word *gnade* does not even appear in their writings”. Williams oli kuitenkin rohkaissut hankkeeseen. Beachy 1977, ix. Westinin & Bergstenin (HS) indeksi antaa sanalle *gnade* liki 60 tekstikohtaa.

⁹⁸ HS, *Das andere Büchlein von der Freiwilligkeit des Menschen* 403; BH 454.

⁹⁹ HS 162–163, BH 148. ”Das ist der will Christi. Aber dieweyl vns sollichs zythun vnmöglich ist, sollent wir zü Gott ruffen emsigklich vnb gnad vnd krafft, das er vns die mitteyle vnd vns vnsern bresten vnd vnuolkommenheit zü ewiger verdammüß nit zü rechne, auff das wir also, als vil er vns gnad gibt, seinen willen volbringen mögent. Dann wo er nit gnad gibt, so ist es vmb vns schon verloren.” Käännös tekijän.

Ihminen on siis aina armoa tarvitseva. Armollisen Jumalan teko on, että ihmisillä on vapautus Jeesuksen kärsimisen kautta. Apostolien tehtäväksikin hän nimeää, että heidän tulee taata kaikille uskoville vakaa ja varma syntien anteeksiantaminen Jeesuksen Kristuksen kautta.¹⁰⁰ Hübmaier käyttää näin ollen armokäsitettä syntien anteeksisaamisen merkityksessä, mutta ilmaisee kirjoituksissaan senkin olevan Jumalan armoa, että uskova voi haluta ja tehdä hyvää lähetetyn Jumalan Sanan kautta.¹⁰¹

Hübmaier korostaa armoa, mutta hän ei yleisesti ottaen painota vanhurskauttamista forensissessa mielessä. Enemmän kuin sitä hän korostaa elävän uskon mukanaan tuoman muutoksen merkitystä. Kirjoittaessaan varhaisessa teologiassaan uskonvanhurskaudesta hän näyttää ennen kaikkea haluavan reformaation hengessä erkaantua katolisuudesta. Hän torjuu Zwinglin tapaan katolisten sakramenttien vaikutuksen: muun muassa lapsikaste ja ehtoollinen eivät välitä pelastusta.¹⁰² Hän käyttää niistä joskus ilmausta: ”vesikaste ... ja alttarin leipä ja viini, joita on kutsuttu sakramenteiksi”.¹⁰³ Ja luonnollisesti Hübmaier torjuu monien muiden katolisten tapojen pelastusvaikutuksen. Hän nimeää turhiksi ja vääriksi aneet, messu-uhriopin, veljeskunnat, opin kiirastulesta, pyhiinvaellukset ja monet muut katoliset traditiot.¹⁰⁴ Mutta kuten todettu Hübmaier ei myöskään selvästi edusta sellaista luterilaista forensista vanhurskautusnäkemyistä, jossa uskon kautta tapahtunut vanhurskauttaminen ja pyhitys katsotaan täysin erilliseksi tapahtumaksi.¹⁰⁵

Pelkistäen voisi sanoa, että Hübmaier tulkitsee reformaatioissa keskeiseksi nousseen Paavalin ajatuksen ”yksin uskosta ilman lain tekoja” yhtäältä niin, että hän torjuu selkeästi katolisen tradition sakramentalistiset ja monet muut käytännöt. Pelastusta ei voi välittää niiden avulla. Hän ei toisaalta ajattele

---

¹⁰⁰ HS 135; BH 116.

¹⁰¹ HS, *Das andere Buechlein von der Freiwilligkeit des Menschen* 405; BH 456.

¹⁰² Lutherin suhteen on huomattava, että hän näki uskon sakramenttien vaikuttavuuden ehdoksi.

¹⁰³ HS, *Eine Form zu taufen* 352; BH 391.

¹⁰⁴ Muun muassa HS, *Eine Summe eines ganzen christlichen Leben* 110; BH 83.

¹⁰⁵ Kuula (2002, 264) jaottelee vanhurskauttamiskäsitykset kolmeen luokkaan:

- 1) Forensisen vanhurskauttamisnäkemyksen mukaan ihminen julistetaan oikeudellisessa tapahtumassa vanhurskaaksi, vaikka hän ei sitä ole.
- 2) Edellisen vastakohta on synteettinen vanhurskauttaminen, jossa Jumala tekee ihmisessä ”synteesin”, toimenpiteen, jonka seurauksena ihminen *muuttuu* Jumalalle otolliseksi. Kun kristitty tulee osalliseksi Kristuksesta, hänet vapautetaan synnin vallasta ja hän alkaa elää uutta elämää.
- 3) Analyyttisen vanhurskauttamisnäkemyksen mukaan Jumala näkee ihmisessä jonkin myönteisen perusteen vanhurskauttamiselle, esimerkiksi uskon, avunpyynnön tai hyvän sydämen, ja sen tähden ottaa ihmisen yhteyteensä.

Hübmaierin painotuksia vastaavat lähinnä synteettinen ja analyttinen näkemys. Vanhurskaaksi julistamisesta on korkeintaan viitteitä. Kuula näkee Paavalin näkemyksen olevan synergistinen. Se sopii kuvaamaan ainakin Hübmaierin teologiaa.

niinkään, että ”ilman lain tekoja” tarkoittaisi samaa kuin ”ilman mitään ihmisen aktiivisuutta tai osallisuutta”. Hän ei välttämättä näe käsitettä ”lain teot” juutalaisuuteen liittyvinä liiton ehtoina kuten niin sanotun uuden Paavali-tutkimuksen piirissä nykyään nähdään.¹⁰⁶ Mutta kuitenkin ihmisen vapaasta tahdosta lähtevä kääntyminen ja Jumalan kutsuun vastaaminen ovat Hübmaierin soteriologiassa keskeisiä osia. Hänen näkemykseensä uskonvanhurskaudesta mahtuu ihmisen aktiivisuuden merkitys sellaisessa muodossa. Niille, jotka ottavat Jeesuksen vastaan, Jumala antaa voiman tulla Jumalan lapsiksi. Määritellesään uskoa (josta enemmän seuraavassa luvussa) hän käyttää sanoja ”luottamus” ja ”turvaaminen”, mutta elävään ja pelastavaan uskoon kuuluvat Hübmaierilla kuitenkin erottamattomana osana myös hyvät teot ja oikea elämäntapa samoin kuin uskon tunnustaminenkin kuten tulemme näkemään. Hübmaierin soteriologia on selvästi synergististä. Pelastuksen prosessi on hänen opissaan Jumalan ja ihmisen yhteistyötä.

Lutherille hänen löytönsä uskonvanhurskaudesta oli ensimmäinen ja merkittävin kaikista opinkohdista. Hän nimesi sen kaikkien muiden Raamatun oppien ohjeeksi ja tulkiksi. Hän jopa arvioi Raamatun kirjoja sen perusteella, miten hyvin ne heijastavat sitä. Hübmaierilla uskonvanhurskaus ei varsinkaan hänen myöhemmissä vaiheissaan ollut samalla tavalla keskeinen.¹⁰⁷ Siitä kertoo sekin, että hän ei laatinut aiheesta merkittävää systemaattista selontekoa, eikä ottanut sitä suuremmaksi tutkimuskohteekseen saati iskulauseekseen. Anabaptistit kokivat Lutherin ja muiden magisteriaalisen reformaation edustajien jättäneen

---

¹⁰⁶ Näkemystä toi ensimmäisten joukossa esiin James D. G. Dunn. Hänen esittämiään perusteluja esim. Dunn 2005, 98–99. Liittyen Hübmaieriin ja ns. uuteen Paavali-tutkimukseen (*New Perspective on Paul*) ks. viitteet 107 ja 205.

¹⁰⁷ Todettakoon, että nykyteologiassa on eri näkemyksiä uskonvanhurskausopin keskeisyydestä Paavalin teologiassa. Luterilaisuudessa nostettiin jo 1600-luvulla esiin ajatusta, että Lutherin teologiasta löytyy tärkeänä osana Kristus-yhteys, *unio cum Christo*. Suomalaiset Luther-tutkijat ovat erityisesti nostaneet sitä esiin. Aiheesta ja Tuomo Mannermaan merkityksestä sen esiin tuomisessa esim. Saarinen 2010, 1–26. Viitteessä 104 mainitun Kuulan ajatukset edustavat ns. uuden Paavali-tutkimuksen koulukuntaa (*New Perspective on Paul*), jossa Paavalin soteriologian keskuksena ei aina pidetä vanhurskauttamisoppia vaan partisipaatiota, (joka vastaa *unio cum Christo*). Koulukunnassa nähdään Lutherin tulkinneen Paavalia jossain määrin väärin. ”Luther uskoi Paavalin lakikritiikin kohdistuneen samaan ihmiskeskeisyyteen ja ansiollisten tekojen arvostamiseen, joihin keskiajan kirkko oli langennut.” Kuula 2002, 278. Siitä syystä Luther suhtautui kielteisesti ihmisen tekoihin ja aktiivisuuteen uskon harjoittamisessa. Kuula kirjoittaa kuitenkin: ”Paavalille usko Kristukseen (Kristus-yhteys) ei ole ihmisen aktiivisuuden vastakohta vaan päinvastoin, se on kilvoittelua Jumalan tahdon mukaisessa elämässä”, Kuula 2002, 282. Hübmaier tulkitsee Paavalia juuri niin. Keskustelua uskonvanhurskauden ja partisipaation painottumisesta Paavalin soteriologiassa on käyty. Kuula on esitellyt tulkintalinjaa, jossa partisipaatiota pidetään keskeisenä, Kuula 2008, 153–163. Muiden muassa Antti Mustakallio näkee ne kolikon eri puolina ilman hierarkkisuutta tai vastakkaisuutta, Mustakallio 2008, 164–170.

uudistukset puolitiehen puhdistessaan roomalaiskatolisen kirkon vaikutusta kirkoissaan. Heitä on siksi sanottu protestantismin protestanteiksi.¹⁰⁸ Se sopii Hübmaieriin, jonka protestanttisuus näkyi ensin siinä, että hylkäsi katolisen kirkon oppeja ja käytäntöjä. Toiseksi hän ei myöskään hyväksynyt monia asioita, joiden näki yhä jääneen magisteriaaliseen reformaatioon katolisuudesta. Hän halusi kasteopin ohella puhdistaa seurakuntaa muun muassa havaitsemastaan *sola fide* -periaatteen väärästä soveltamisesta, mihin palaamme luvussa 3.2.2 Samalla Hübmaierilla silti säilyi tiettyjä katolisia korostuksia, mikä tulee jatkossa esille.

Hübmaier antoi suuren merkityksen opeille ja käytännöille, joita hän käsitteli. Viitaten kasteeseen ja ehtoolliseen hän kirjoittaa Zwinglille, että kun kristitty näkee näiden Jeesuksen asettamien ulkoistenkin asioiden tulevan heitetyiksi maahan, hänen tulee lakkaamatta ja pysähtymättä huutaa siitä. Niin tulee tehdä, vaikka maailmallinen rauha jumalattomien keskuudessa järjisi. Jumalan järjestys on ensisijainen ja sitä pitää Hübmaierin mukaan tunnustaa, vaikka koko maailma kaatuisi. Kristus on se merkki, jota vastaan ollaan. Hübmaier muistuttaa, että Kristus oli se kulmakivi, jonka rakentajat hylkäsivät ja että hän tuli tuomaan miekan eikä rauhaa.¹⁰⁹

---

¹⁰⁸ Olson 1999, 415.

¹⁰⁹ HS, *Ein Gespräch auf Zwinglis Taufbüchlein* 174; BH 178.

III Usko ja tunnustus Hübmaierin soteriologiassa

3.2 Usko ja pelastus

3.2.1 Uskon olemus ja syntyminen

Kirjassaan *Von der Christlichen Taufe der Gläubigen* Hübmaier kuvaa saarnaamisen tavoitteeksi, että ihmiset uskoisivat ja luottaisivat Jumalaan, odottaisivat häneltä kaikkea hyvää ja uskoisivat, että hän on armollinen, hyvä, lempeä, suopea ja armollinen Isä taivaassa, joka kantaa, suojelee ja suojaa meitä ihmisiä lapsinaan. Tähän hän liittää uskon määritelmän: se on luottamusta ja vilpitöntä turvaamista Jumalaan Jeesuksen Kristuksen kautta. Ilmausta 'Jeesuksen kautta' hän täsmentää: sen mielisuosion, armon ja hyvän tahdon kautta, jota Jumalalla on rakastettua poikaansa Jeesusta Kristusta kohtaan.¹¹⁰

Samassa kirjassa hän käyttää uskosta ilmausta ”varma hyvän omantunnon tieto”.¹¹¹ Katekismuksessaan *Eine christliche Lehrtafel* hän esittää uskon määritelmäksi:

Usko on Jumalan sanoinkuvaamattoman armon, hänen armollisen mielisuosionsa ja hyvän tahtonsa ymmärtämistä, joita hänellä on meitä kohtaan hänen rakastetun Poikansa Jeesuksen Kristuksen kautta, jota hän ei säästänyt vaan antoi kuolemaan meidän tähtemme, että synty maksettaisiin ja että tulisimme sovitetuiksi häneen ja että sydämemme varmuudessa huutaisi hänelle: 'Isä, meidän Isämme, joka olet taivaissa'.¹¹²

Samassa yhteydessä Hübmaier erottelee elävän ja kuolleen uskon; jälkimmäinen on hedelmätön ja ilman rakkauden tekoja. Apologiassaan *Eine Rechenschaft des Glaubens* Hübmaier menee jopa askeleen pidemmälle. Hän lainaa pitkästi Jaakobin kirjeen toista lukua ja toteaa: ”Pelkkä usko ei ansaitse tulla kutsutuksi uskoksi, sillä todellinen usko ei ikinä voi olla ilman rakkauden tekoja”.¹¹³ Usko ilman tekoja on samaa kuin hänen *Achtzehn Schlußredenissä* mainitsemansa historiallinen usko.

Uskon syntymisestä Hübmaier sanoo useaan otteeseen suoraan tai implisiittisesti, että se tulee Jumalan sanan kuulemisesta.¹¹⁴ Eddie Mabry erottelee

¹¹⁰ HS 135; BH 116.

¹¹¹ HS 150; BH 134. ”die wiss kundshafft eins gwissens mitt Gott (...) Diese kundshafft is nichts dann der glaub.” Käännös tekijän.

¹¹² HS 313; BH 348. ”Glaub ist ein erkantnuß der vnnaußspreclichen barmhertzigkayt Gottes, seines gnedigen gunsts und güthen willens, deßer nit verschonet hat in geben in den tod vnsern wegen, darmit die sünd bezalt würde, auch wir mit imversönet, vnd mit sicherhayt vnser hertzen zü im rüeffen möchten: Vater, vater, vater vnser der du bist in der himelen.” Käännös tekijän.

¹¹³ HS 463; BH 527.

¹¹⁴ HS 113, 135, 313; BH 87, 116, 348.

Hübmaierin teologiassa kaksi uskoa, vaikka tämäkin kuvaakin molempia sanalla *glaub* tai murremuodolla *glaube*. Varhainen tai alustava usko, joka on inhimillinen kyky uskoa, sekä vanhurskauttava usko. Varhainen usko tekee Mabryn mukaan syntisen tietoiseksi omasta tilastaan Jumalan lakien edessä, mutta hän ei voi auttaa itseään. Jälkimmäiseen sisältyy syvempi tieto, *erkantnüß*, Jumalan armosta Kristuksessa.¹¹⁵ Se vakuuttaa syntisen, että hänen syntinsä on anteeksiannettu. Käsite *erkantnüß* oli käynyt keskiajalla pitkän kehityksen ja oli saanut erityisen merkityksen Hübmaierin aikana.

Hübmaier torjuu joitain uskoon liittyviä skolastisia näkemyksiä, jotka jotkut reformaattorit säilyttivät. Katolisena pappina hän tunsi Augustinuksen kehittämän käsitteen vieraasta uskosta (*fides aliena*) samoin kuin skolastikkojen esittämän vuodatetun uskon (*fides infusa*). Lutheria lukeneena hän lienee tiennyt, miten tämä käytti niitä vuonna 1520 ilmestyneessä kirjassaan *De captivitate Babylonica* (*Kirkon Baabelin vankeudesta*). Koska Lutherille oli keskeistä uskon merkityksen korostaminen pelastumisessa, hän päätyi lapsikasteen puolustukseksi ja oikeutukseksi nojautumaan mainittuihin käsitteisiin lasta kastettaessa. Hän kirjoitti kasteesta tavalla, joka mahdollisesti on vaikuttanut Hübmaierin kastenäkemysten muotoutumiseen:

Esittämiämme näkökohtia vastaan sotivana voidaan ehkä esittää lasten kastaminen, sillä nämähän eivät käsitä Jumalan lupausta eikä heillä voi olla kasteen uskoa. Siitä syystä joko usko on tarpeeton tai lasten kaste turha. Tähän vastaan samaa kuin kaikki muutkin, että pienokaisille tulee avuksi toisten usko, nimittäin niiden usko, jotka tuovat heidät kastettaviksi. Sillä samoin kuin Jumalan sanan kuuleminen voi muuttaa jumalattoman ihmisen sydämen, joka ei kuitenkaan ole suinkaan vähemmän kuuro ja vastaanottamaton kuin jonkun lapsen sydän, niin samoin uskovaisen kirkon rukous, jolle kaikki on mahdollista ja joka tuo lapsen kasteelle, sekä lapseen vuodatettu usko muuttaa, puhdistaa ja uudistaa lapsen.¹¹⁶

Hübmaier tarttuu näihin kysymyksiin ensimmäisen kerran jo teoksessaan *Von der Christlichen Taufe der Gläubigen* ja ottaa selvän kielteisen kannan

---

¹¹⁵ ”For Hübmaier Glaub as reasoning, knowing belief, is the necessary initial step and preparatory condition for inner baptism of the Spirit. It is not saving faith, or justifying faith, but rather it is the initial recognition of the truth that one hears through the Word of God, or the Gospel. The first element of this truth is that human beings are sinners and cannot on their own affect salvation. The second element of the truth is that though one is a sinner, yet his or her sins are pardoned through the death and resurrection of Jesus Christ, by whom human beings also have been reconciled to God.” Mabry 1998, 21. Hübmaierin näkemyksiä pelastavasta tai vanhurskauttavasta uskosta, johon sisältyy *erkantnüß*, käsittelee syvemmin Mabry 1998, 37–55.

¹¹⁶ Luther 1958 II, 442. Tutkiessaan vuodatetun uskon käsitettä Lutherin teologiassa Eero Huovinen käyttää nimitystä *fides infusa* -ongelma. Hän toteaa Lutherilla olevan myös tekstejä, joissa hän näyttäisi torjuvan skolastisen opin vuodatetusta uskosta. Huovinen 1991, 157–175 sisältää seikkaperäisen käsittelyn aiheesta.

reformaattorin ajatuksiin. Sekä Luther että skolastikot vaikuttavat olevan hänen maalitauluinaan: ”jotkut tulevat ja sanovat, että he pelastuvat isiensä ja äitiensä uskon kautta. Rakkaat ystävät, se ei ole mitään. Sillä usein tapahtuu, että isä ja äiti saavat aikaan sekä hyvää että huonoa hedelmää”. Hübmaier esittää perusteluiksi Kainin ja Aabelin sekä Eesaun ja Jaakobin. Ja hän jatkaa: ”Jotkut kerskaavat suuresti vuodatetusta uskosta (*eyngossen glauben*), jonka Jumala on vuodattanut heihin ja jonka kautta he ovat pelastetut.” Hübmaier toteaa, että hän ei tiedä mitään sellaisesta. Hän myöntää, että sellainen on mahdollista Jumalalle aivan kuin hän puhdisti Jeremian ja Johanneksen äitinsä kohdussa. Mutta hän toteaa, ettei ole kirjoitusta sellaisesta, että Jumala tekisi sitä samaa myös muille. Kyseinen ajatus sai hänen mielestään kelvata esittäjiensä filosofiaksi, mutta se ei kuitenkaan ollut teologiaa, koska sen tueksi ei ollut kirjoitusta.¹¹⁷

Kirjassaan *Der uralten und gar neuen Lehrer Urteil* Hübmaier käsittelee samaa aihetta kumoten sen jälleen raamatullisen perustan puuttumisella. Usko tulee vain kuulemisesta ja kuuleminen Jumalan sanan kautta. Samassa yhteydessä Hübmaier torjuu kastettaviin lapsiin sovelletun käytännön, jossa vanhemmat tai kummit vastaavat lasten puolesta papin esittämiin kysymyksiin.¹¹⁸ Hän kirjoittaa:

Vaikka heillä on siihen yhtä vähän perustetta Kirjoituksissa kuin vuodatettuun uskoon, niin niiden tapaan, jotka ovat epävarmoja asiastaan, langetaan vuodatetusta uskosta ja paetaan kirkon, isän, äidin ja kummien vieraaseen uskoon. Se ei auta ollenkaan.¹¹⁹

Hübmaier jatkaa, että kirkko on perustettu meidän omalle uskollemme ja vahvistamisellemme, me emme ole kirkon uskon varassa. Usko on perustus ja kirkko on rakennus. Hän täydentää ajatuksenjuoksuaan todeten 1. Kor. 3:11 perusteella, ettei ole muuta perustusta kuin Jeesus Kristus, ja lainaa vapaasti Matt. 16:18: ”Sinä olet Pietari, ja tälle kalliolle (johon sinä uskot ja jonka tunnustat) minä rakennan seurakuntani.” Hübmaier nimeää siis kirkon perustoiksi toisaalta Kristuksen myös kristittyjen uskon ja tunnustuksen. Sen sijaan kenenkään – jolla

---

¹¹⁷ HS 156; BH 141–142.

¹¹⁸ HS 228; BH 247. “Herwiderumb möchtenndt die anndern auß gleichem gwalt auch ein eingossne probation vnd bewerbung (Bekennntnis) für ihre kindlen anziehen.”: Samaa kritiikkiä myös HS 195; BH 206: vauvoilta kysytään latinaksi “vis baptizari?”, haluatko tulla kastetuksi?

¹¹⁹ HS 228; BH 247. Käännös tekijän. ”Wie wol sy derselbigen als wenig gründ in der schrift habend als wir des eingoßne glaubens, so wir aber nun als die jrer sachen vngwiß sind, von dem eingoßnen glauben fallen vnd zu dem Frembden glauben der kirchen, vater, müter oder der gefättern fliehen.”

Hübmaier tarkoittaa tässä yhteydessä vauvaa – ei voi ajatella olevan kirkon uskon perustalla.

Kolmas käsittely aiheesta löytyy Hübmaierin dialogitekstistä Baselin reformaattorille Johannes Oekolambadiukselle.¹²⁰ Hänen argumentointinsa pysyy pääosin samana. Sangen voimakkaasti hän painottaa oman uskon pelastavaa luonnetta kirjoittaen vapaasti: ”Vanhurskas on elävä omasta uskostaan, Hab. 2:4; Room. 1:17. Joka uskoo ja kastetaan, se pelastuu, ei se, jonka puolesta uskotaan, Mark. 16:16”.

Hübmaier torjuu myös ajatuksen kastamisesta tulevan uskon varalle tutulla argumentillaan: Kristus ei ole säätänyt niin. Ei myöskään voida tietää, olisiko kaste lapsen tahto myöhemmässä vaiheessa. Hän nimeää toiminnan samankaltaiseksi kuin että majatalon eteen laitettaisiin viinitynnyrin vanne merkiksi saatavilla olevasta viinistä jo pääsiäisenä ennen kuin syksyllä saatavaa viiniä vielä onkaan. Etukäteen ei voida tietää, tuhoutuuko viinisato hallan tai myrskyn takia.¹²¹

Hübmaierin ajattelussa lapsella ei voi olla uskoa, koska se tulee vain Jumalan sanan kuulemisesta. Uskoa ei siis hänen mukaansa voi saada vuodatettuna yliluonnollisena lahjana. Siitä lähtökohdasta Hübmaier joutuu keskusteluissaan Zwinglin kanssa kohtaamaan kysymyksen kastamattomana kuolleen vauvan iankaikkisesta kohtalosta. Kirjassaan *Ein Gespräch auf Zwinglis Taufbüchlein*. Zwingli viittaa jakeeseen Mark.16:16, jossa todetaan, että joka ei usko, tuomitaan kadotukseen.¹²² Hän väittää, että sen pohjalta lapsikasteen vastustajat, jotka kieltävät lapsen uskon, tuomitsevat teologiallaan lapset kadotukseen. Hän kuitenkin päätyy itsekin toteamaan, että kyseiset sanat tarkoittavat vain niitä, jotka ovat kuulleet saarnatun sanan, eikä siis pieniä lapsia. He eivät hänen mukaansa ole sen kummemmin uskovia kuin epäuskoisiakaan. Hübmaier yhtyy tässä Zwinglin tulkintaan, eikä siis myöskään näe, että uskon puuttuminen tekisi lapsesta kadotustuomion alaista.

Myös perisynnin ymmärtäminen liittyy kysymykseen kastamattomina kuolleiden lasten pelastumisesta. Reformaattoreille oli perisynnistä eriäviä näkemyksiä. Hübmaier kävi keskusteluja aiheesta Zwinglin kanssa, joka ei

---

¹²⁰ BH 289–290.

¹²¹ HS 137; BH 118.

¹²² HS 205; BH 221–222. Hübmaier on kirjoittanut suuren osan kirjastaan *Ein Gespräch auf Zwinglis Taufbüchlein* dialogiksi, jossa hän ”keskustelee” Zwinglin kanssa lainaten ajatuksia ja väitteitä, joita tämä esittää omissa kastetta käsittelevissä kirjoissaan, ja antaen niihin vastauksiaan ja kommenttejaan.

uskonut perisyntien tuomaan syyllisyyteen. Luther puolestaan pitäytyi näkemykseen, jonka Augustinus oli tuonut katoliseen kirkkoon.¹²³ Hübmaier on poikkeuksellisesti tässä asiassa samalla kannalla kuin muuten kritisoimansa Augustinus. Hän on kirjoituksissaan johdonmukainen perisyntien suhteen: se on olemassa ja se tuo mukanaan syyllisyyden. Tarkimmin hän määrittelee perisyntien apologiassaan *Eine Rechenschaft des Glaubens*. Perisynti ei ole vain heikkous tai puute, kuten Hübmaier tietää joidenkin opettaneen.¹²⁴ Perisynti on tuomittava synti niille, jotka eivät ole Kristuksessa ja jotka vaeltavat lihaan mukaan. Hän myös nimeää perisyntien kaikkien syntien maaperäksi ja juureksi. Hübmaier omaksuu Augustinukselta näkemyksiä perisyntistä. Kuitenkaan hän ei ole valmis hyväksymään tämän ajattelun sinänsä sisäisesti koherentteja näkemyksiä kastamattomina kuolleiden lasten suhteen.¹²⁵ Hän kirjoittaa Zwinglille:

Augustinus (...) kirjoittaa, että kristittyjen lapset, jotka kuolevat äitinsä kohdussa tai sen ulkopuolella eivät ainoastaan tule ryöstetyiksi jumalallisesta sallimuksesta, vaan tulevat myös kidutetuiksi ikuisella tulella. Kuitenkin hän sanoo sen ilman mitään pohjaa; siksi me emme usko häntä tässä asiassa.¹²⁶

Hübmaier ei siis hyväksy ajatusta vastasyntyneiden synnittömyydestä ja syyttömyydestä, mutta ei hyväksy sitäkään näkemystä, että kastamattomina kuolleet lapset joutuisivat eroon Jumalasta perisyntien takia. Hän ei myöskään kannata ajatusta, että hänen epäraamatulliseksi näkemänsä lapsikaste välittäisi anteeksiantamusta vauvalle. Tässä ristiriitaisessa asetelmassa Hübmaier päätyy toteamaan olevansa viime kädessä tietämätön kastamattomien lasten kohtalosta. Hän käsittelee kysymystä perinpohjaisimmin teoksessa *Von der Christlichen Taufe der Gläubigen*.¹²⁷ Hän lainaa ensiksi useita Raamatun tekstejä, joiden hän ymmärtää ”Kirjoitusten ankaruuden mukaan” sanovan, että perisynti tuottaa

---

¹²³ *Augsburgin tunnustuksen puolustus*, II uskonkohta: ”Vastustajat tietävät hyvin, mitä Luther tällä lauseella tarkoittaa, nimittäin sillä, että perisynti jää jäljelle kasteen jälkeen. Aina hän on kirjoittanut, että kaste poistaa perisyntien syyllisyyden”.

¹²⁴ HS 473; BH 540. Pipkin & Yoder (BH 540) näkevät kirjoittamassaan viitteessä heikkouden mainitsemisen viittauksena Zwingliin. *Brest* (heikkous) oli hänen suosimansa käsite. Muun muassa Armour vertailee Hübmaierin ja Zwinglin perisyntinäkemyksiä. Zwinglillä perisyntiin ei liity syyllisyyttä. Hän näki jopa, että uskomattomien lapset pelastuisivat kuollessaan, mutta totesi, ettei siitä voida varmoja, Armour 1966, 35.

¹²⁵ Ks. viite 63.

¹²⁶ HS 207; BH 224. ”Augustinus schreibt auch, das die Christen kindlen, so in Mutter Leib oder ausserhalb on den Wassertauff verschaiden, warden nit allain des Götlichen ansichts beraubt, sonder auch mit ewigem feur gepeinigt. Er redt aber solchs on allen grund, deshalb wir jm diser sach nit glauben.” Käännös tekijän.

¹²⁷ HS 154–155; BH 139–140.

syllisyyden vastasyntyneellekin. Toiseksi hän kuitenkin korostaa Jumalan suvereenisuutta: ”Hän tekee, mitä tahtoo, ja kenenkään ei ole lupa kysyä häneltä: ’Miksi teet noin’. Hän on Herra. Hän armahtaa, kenet haluaa, ja kenet hän haluaa, hän paaduttaa, ja kukaan ei voi vastustaa hänen tahtoaan”. Ihmiset ovat hänen käsissään savea Paavalin roomalaiskirjeen 9. luvun käsittelyn mukaan. Hübmaier päätyy sanomaan, että lainaamiensa Raamatun kappaleiden mukaan, Jumala voi aivan hyvin armahtaa imeväiset, koska he eivät tunne sen kummemmin hyvää kuin pahaakaan (5. Moos. 1:39). Hän viittaa myös Roomalaiskirjeen 8. luvun alkuun, jossa Paavali toteaa, ettei ole mitään kadotustuomiota niille, jotka Jeesuksessa Kristuksessa ovat. Kyseisen tekstin tulkinta niin, että lapset olisivat vaikkapa lunastuksen kautta Kristuksessa, auttaisi hänet pois ristiriitaisesta tilanteesta. Siitä huolimatta hän kuitenkin jatkaa varovaisesti: ”vaikka tämä kappale luultavasti viittaa vain uskoviin”.

Kolmanneksi, Hübmaier lopettaa aiheen käsittelyn tunnustaen julkisesti tietämättömyytensä. Hän sanoo, ettei häpeä olla tietämättä sellaista, mitä Jumala ei ole halunnut paljastaa meille kirkkaalla ja selvällä sanalla. ”Hän sanoi minulle: ’mitä se sinuun kuuluu, mitä minä haluan tehdä imeväisille. Seuraa sinä minua. Katso minun sanaani ja tahtoani’ Joh.21:22”. Hän sanoo uskovansa lapset Jumalan huomaan ja jättävänsä asian siihen.

3.2.2 Kritiikki uskonvanhurskauden väärintulkintaa kohtaan

Kirjoituksessaan *Von der brüderlichen Strafe* Hübmaier nostaa esiin havaitsemiaan kielteisiä seurauksia reformaation keskeisen iskulauseen *sola fide* korostamisesta.¹²⁸ Hän toteaa havainneensa muutaman vuoden aikana monin paikoin samanlaista ilmiötä. Ihmiset ovat oppineet vain kaksi asiaa ilman, että mitään parantumista olisi tapahtunut heidän elämässään. Ensimmäinen on se, että he voivat sanoa: ”Me uskomme. Usko pelastaa meidät.” Ja toinen mitä he sanovat on: ”Emme voi tehdä mitään hyvää itsestämme”. Hübmaier ei kiellä näitä, vaan myöntää, että molemmat toteamukset ovat tosia. Mutta hän jatkaa, että näiden puolittuuksien viitan alla ovat saaneet valtaa kaikenlainen vääryys, uskottomuus ja epäoikeudenmukaisuus. Ja samaan aikaan hän näkee monien rakkauden kylmenneen. Hän toteaa, että Jumalan edessä tällaista kehitystä on surtava.

---

¹²⁸ HS 338–341; BH 373–376.

Me kärsimme tästä omasta syystämme. Sillä me haluamme olla kristittyjä ja hyviä protestantteja ottamalla vaimoja ja syömällä lihaa, lopettamalla paaston ja rukouksen, mutta tämän jälkeen ei näe muuta kuin naukkailemista, syöpöttelyä, pilkkaa, koronkiskontaa, petosta, nylkemistä ja kaapimista, pakottamista, painostamista, varastamista, ryöstämistä, polttamista, vedonlyöntiä, tanssia, mielistelyä, vetelehtimistä, haureutta, raiskausta, tyranniaa, ahdistamista ja murhaa. Näin kaikki lihan pinnallisuus ja julkeus saavat vapaasti leikkiä. Näin tämän maailman ylellisyys on kunniallisuuden paikalla ja näin se hallitsee, juhlii ja voittaa kaikessa.¹²⁹

Hübmaier kirjoittaa kuvaamansa moraalisen rappion tapahtuvan evankeliumin julkisivun takana. Hän väittää, että jos tällaiselle ”evangeliselle” ihmiselle huomauttaa Raamatun puhuvan pahan hylkäämisestä ja hyvän tekemisestä, saa vastaukseksi: ”On kirjoitettu: emme voi tehdä mitään hyvää. Kaikki tapahtuu Jumalan sallimuksen mukaan ja väistämättä.” Hübmaier väittää heidän ajattelevan tältä pohjalta, että synti on heille sallittua.¹³⁰ Hän päätyy tällä pohjustuksella korostamaan veljellistä nuhtelua. Raamatullista perustetta sille hän hakee pääosin Matteuksen evankeliumin luvusta 18, Korinttolaiskirjeistä ja 1. Timoteuksen kirjeestä. Hän antaa myös käytännöllistä ohjetta siihen ja tarvittaessa myös yhteydestä erottamiseen. Tällaisen hän sanoo olevan mahdollista vain seurakunnassa, johon liitytään henkilökohtaisella sitoutumisella uskovien kasteessa.

Kirjassa *Von der Freiheit des Willes* Hübmaier tarttuu samaan tapaan *sola fide* -painotuksesta nouseviin kielteisiin ilmiöihin.¹³¹ Hänen argumentointinsa ja kristittyjen elämätkuvaus ovat samankaltaisia kuin kirjassa *Von der brüderlichen Strafe*. Hän toistaa ajatuksen, että väitteet ”yksin usko pelastaa” ja ”emme voi tehdä mitään hyvää itsestämme” ovat puolittuuksia. ”Kun puolittuuksia uskotaan ja myydään koko totuuksina, syntyy lahkoja, riitoja ja harhaoppeja.” Jatkossa Hübmaier rakentaa kaksiosaisessa teoksessaan teologiaa vapaasta tahdosta. Hän korostaa muun muassa Joh. 1:12 ja Ilm. 3:20 pohjalta Jumalan suosion ja armon vaikuttavan, että evankeliumin kuulemisen kautta ihminen saa voiman tulla Jumalan lapseksi; ja se on ihmisen vallassa.¹³² Uudestisyntynyt

---

¹²⁹ HS 340; BH 375–376. ”Wir leiden das auß vnser versschuldung. Dann wir all wöllen Christen vnd gütt Euangelisch sein mit weiber nemen vnd fleysch essen, mit nimmer opffern, nimmer fasten, nymmer betten, aber sonst sicht man nichts sauffen, fressen, gotlestern, wüchern, liegen, betriegen, schinden, schaben, zwingen, tringen, steelen, rauben, Brennen, spilen, tannzen, hoffieren, müessig geen, hüren, eebrechen, Junckfrawen schwechen, tyrannieren, würgen, tödten. Da ist alle leüchtfertighait vnd frechait des fleisch im höchsten schwank, da sitzt die vppigkait diser welt im obersten sessel, regiert, iubilert vnd triumphiert in allen dinngen.” Käännös tekijän.

¹³⁰ HS 340; BH 376. Loewen (1974, 26–28) kirjoittaa anabaptistien syistä vastustaa Lutheria ja kuvaa muun muassa Menno Simonsin ajatuksia, jotka ovat samantapaisia kuin Hübmaierilla tässä.

¹³¹ HS 380–382; BH 427–429.

¹³² HS 413; BH 468: ”es ligt yetz an vns”.

ihminen voi haluta Jumalan tahdon toteutumista ja todella täyttää sen. Hän siis näkee Kristuksessa uudistuneen uskovan sielun olevan vapautettu tekemään valintoja. Näin hän haluaa viedä pohjaa väitteeltä ”emme voi tehdä mitään hyvää”. Vapaan tahdon kieltäjien hän väittää kieltävän puoli Raamattua. Hübmaier ei mainitse Erasmus Rotterdamilaista eikä Lutheria, jotka olivat esittäneet aiheesta pari vuotta aiemmin kirjoittamissaan kirjoissa toisistaan jyrkästi eriävät näkemyksensä. Hübmaierin tekstissä on kuitenkin nähtävissä selvää Erasmusuksen vaikutusta ja hänen johtopäätöksensä ovat samansuuntaiset.¹³³

3.2.3 Ei yksin uskosta

Hübmaier aloittaa viimeisen puolustuspuheensa *Eine Rechenschaft des Glaubens* lauseella, joka ensi vaikutelmaltaan saattaa tuntua olevan hänen itsensä aiemmin kirjoittamaa ja myös reformaation henkeä vastaan: ”Pelkkä usko ei yksin ole riittävä pelastukseen”.¹³⁴ Hän toteaa Paavalin ensimmäisenä vahvistavan sen ja viittaa usein lainaamaansa jakeeseen Room. 10:10: ”Sydämen uskolla tullaan vanhurskaaksi ja suun tunnustuksella pelastustaan.” Hübmaierille vanhurskaaksi tuleminen ja pelastuminen eivät ainakaan enää tässä vaiheessa näytä olevan synonyymeja. Kyseessä voi olla ajattelun kehittyminen. Toisaalta tarkkaan ottaen väitteen, että pelkkä usko ei riitä pelastukseen, ei välttämättä tarvitse olla ristiriidassa Hübmaierin aiemman opetuksen kanssa. Hän aloitti kirjoituksensa *Achtzehn Schlußreden* reformaation iskulauseella ”Usko yksin tekee meidät vanhurskaiksi”.¹³⁵ Vanhurskaaksi tekeminen tai tuleminen saattoivat hyvin merkitä hänelle jo siinäkin vaiheessa muuta kuin pelastumista. On ainakin mahdotonta sanoa, ajatteliko hän näiden kahden olevan sama asia. Samassa kirjoituksessa hän korosti myöhemmin, että usko ei voi jäädä joutilaaksi. Samana vuonna Eckiä vastaan kirjoittamissaan teeseissä hän nostaa esiin tunnustuksen pelastavan merkityksen heti kahdessa ensimmäisessä teesissään jakeiden 1. Piet. 3:5, Matt. 10:28, 32, ja Mark. 8:38 ja Room. 10:10 perusteella. Kolmannessa teesissään hän lainaa vapaasti Room. 10:10: ”Sillä sydämessä todellakin uskotaan vanhurskaudeksi, mutta suulla lausutaan tunnustus ikuiseksi pelastukseksi”.

---

¹³³ Pipkin & Yoder (BH) pohtivat Erasmusuksen vaikutusta Hübmaieriin *Das andere Büchlein von der Freiwilligkeit des Menschen* käännöksensä esipuheessa (449) ja alaviitteissä (tarkemmin mm. 453). He näkevät yhteneväisyyttä Hübmaierin ja Erasmusuksen valitsemissa Raamatun kohdissa ja niiden esittämisjärjestyksessä, vaikka hänen käsittelynsä onkin erilainen. Samaa tarkastelua myös Chatfield 2013, 278–288.

¹³⁴ HS 461–462; BH 526–527. ”Der ainig vnd bloß glaub ist nit gnuog zu der seligkait.”

¹³⁵ HS 72; BH 32.

Ajatus, että Jeesuksen henkilökohtainen tunnustaminen on pelastuksen edellytys uskon ohella, on siis nähtävissä Hübmaierin teologiassa jo varhaisessa vaiheessa.

Kirjassaan *Eine Rechenschaft des Glaubens* hän jatkaa tunnustuksen korostamisen jälkeen, että emme kuitenkaan saa olla pelkkiä suukristittyjä (*Maul Cristen*), uskoa tulee myös harjoittaa rakkauden tekoina Jumalaa ja lähimmäistä kohtaan. Hän lainaa 1. Joh. 3:18: ”älkäämme rakastako sanoilla ja suulla vaan teossa ja totuudessa” ja Gal. 5:6, jossa mainitaan rakkauden kautta vaikuttava usko. Hän lainaa pitkästi myös Jaakobin kirjeen toista lukua päätyen toteamaan: ”Kyllä, tunnustan tämän artiklan voimalla, että pelkkä usko ei ansaitse tulla kutsutuksi uskoksi, sillä oikeaa uskoa ei koskaan voi olla olemassa ilman rakkauden tekoja”.¹³⁶

Hübmaier kieltää ajatuksen, että pelastus tulisi yksin uskosta, melko selvästi myös dialogissaan Johannes Oekolambadiuksen ja muutaman muun kanssa vuonna 1527.¹³⁷ Oekolambadius toteaa, että Kristus on halunnut koota kansan yhteyteensä sakramentaalisilla symboleilla. Hän sanoo myös uskovansa, että kristittyjen lapset pyhitettyjä jo kohdusta. Näin ollen he eivät siis tarvitsisi kastetta pelastuakseen. Sitten hän kysyy: ”Mitä väliä sillä on, jos lapsi saakin symbolin?”. Hübmaier vastaa, että sillä on merkitystä Kristuksen kasteelle, joka sen kautta vajoaa maahan, kun väärät opettajat lisäävät ylimääräisenä keksityn ja väärän kasteen. Ja hän toteaa:

Te kaikki yhdessä korotatte äänenne ja sanotte: ”Joka uskoo, se pelastuu”. Mitä tarvetta meillä on vesikasteelle? Vastaus: näin sanoo Kristus: ”Joka uskoo ja kastetaan, se pelastuu” (Mark. 16:16). Samoin Pietari: ”Kääntykää ja ottakoon kukin teistä kasteen meidän Herramme Jeesuksen Kristuksen nimeen syntienne anteeksisaamiseksi” (Apt. 2:38). Jos siis usko yksin riittäisi, silloin Kristus ja Pietari olisivat lisänneet kasteen turhaan. Tässä te nyt vaaditte valtuuksia saattaa Kristus kouluun, nuhdella häntä hänen turhista sanoistaan ja opettaa häntä puhumaan oikein.¹³⁸

Hübmaier siis liittyy kasteen pelastukseen uskon ohella ja torjuu kyseisillä jakeilla Oekolambadiuksen *sola fide* -ajattelusta lähteneen argumentoinnin.

---

¹³⁶ HS 461–462; BH 526–527. Hübmaier kirjoitti *Rechenschaftin* puolustuspuheekseen ollessaan katolisten vankina Wienissä. Pipkin & Yoder (BH 525) toteavat kirjan esipuheessa, että vaikka hänellä oli halu voittaa kuningas Ferdinandin suosio, hän ei perunut opetuksiaan. Kaikki mitä hän kirjoitti, vastasi hänen aiemmin kirjoittamaansa, vaikka hän painottikin niitä seikkoja, joissa oli aina ollut lähempänä katolista traditiota kuin reformoituja. Katoliset viranomaiset valittivat kuitenkin, että kirjoituksessa ei ollut riittävästi peruuksia. Se ei riittänyt estämään Hübmaierin teloitusta.

¹³⁷ BH, *On Infant Baptism Against Oekolampad* 292–293.

¹³⁸ BH, *On Infant Baptism Against Oekolampad* 293. Käännös englannista tekijän.

Hübmaierin mukaan pelastus ei tule yksin uskosta ilman mitään ihmisen aktiivisuutta ja osuutta. Pelastusta ei toisaalta ansaitakaan, vaan se saadaan Jeesuksessa armon ja anteeksiantamuksen kautta. Niitä tarvitaan aina, koska olemme ihmisiä ja syntisiä. Niiden saamiseen taas ei tarvita pappien toimittamia sakramenteja. Keskeinen pelastuksen ehto Hübmaierilla on Jeesuksen herruuden ja oman syntisyyden tunnustaminen. Joka kieltää Jeesuksen, ei pelastu. Synnissä kapinallisesti vaeltavaa ei usko myöskään pelasta. Ja jos kristityllä ei ole hyviä tekoja, hänellä ei silloin Hübmaierin mukaan ole pelastavaa uskoakaan. Myös kaste, jonka merkitykseksi Hübmaier antaa tunnustuksen ja ihmisen tietoisien sitoutumisen Jeesukseen, liittyy pelastukseen. Seuraavassa luvussa tutkitaan tarkemmin mitä Hübmaier sanoo tunnustuksen ja pelastuksen suhteista.

3.3 Tunnustus ja pelastus

3.3.1 Tunnustuksen sisältö

Hübmaier toistaa usein ajatusta Jeesuksen tunnustamisen merkityksestä pelastumiselle, mutta ei ota sitä missään syvemmän systemaattisen tutkimuksen kohteeksi. Hän perustaa opetuksensa lähinnä muutamilla jakeilla, tavallisimmat ovat Matt. 10:32 ja Room. 10:10.¹³⁹ Johdonmukaisena omaksumalleen *sola scriptura* -periaatteelle hän ei hae ajatukselleen tukea kirkkoisiltä tai katolisista päätöksistä. Useita seikkoja kuitenkin käy ilmi niistä kerroista, kun hän sitä käsittelee. Tutkin tässä hänen tunnustuksesta esittämiään väitteitä.

Tunnustamisella Hübmaier tarkoittaa Jeesuksen herruuden henkilökohtaista julkista tunnustamista. Hän ei tarkoita sillä esimerkiksi yhteistä tunnustusta seurakunnallisessa liturgiassa tai uskontokunnan opin tunnustamista.

---

¹³⁹ Huomattakoon, että nuori Luther näki tunnustuksen merkityksen Hübmaierin kanssa samansuuntaisesti. Hän kirjoitti vuosina 1515–1516 pitämässään luennoissa Roomalaiskirjeen jakeen 10:10 sanoista ”Mutta suun tunnustuksella pelastutaan” seuraavasti: ”Usko, joka johtaa vanhurskauteen, ei päädy vanhurskauden päämäärään, nimittäin pelastukseen, ellei se päädy tunnustukseen. Tunnustus näet on uskon erikoinen teko, siinä ihminen kieltää itsensä ja kieltää ja tunnustaa niin, että hän kieltää elämänsä ja kaiken, ennen kuin asettuu itseensä nähden myöntäväksi. Hän näet kuolee Jumalan tunnustamisessa ja oman itsensä kieltämisessä. Sillä kuinka hän voi voimakkaammin kieltää itsensä kuin kuolemalla Jumalan tunnustamisen hyväksi? Sillä silloin hän luopuu itsestään, jotta Jumala ja hänen tunnustamisensa pysyvät vahvana”. Luther 1958, 265.

Toisaalta tunnustuksen yhteys armon saamiseen kielletään luterilaisten Tunnustuskirjojen Yksimielisyyden ohjeen kolmannessa uskonvanhurskautea käsittelevässä luvussa. Syy lienee, että se sopii huonosti luterilaiseen uskonvanhurskausteologiaan. Torjuttavien teesien joukkoon on liitetty seuraava väite: ”Lupauksen Jumalan armosta me otamme vastaan sydämen uskolla, suun tunnustuksella ja muuta hyveitä harjoittamalla.” Tunnustus siis rinnastetaan hyveisiin ilman vaikutusta pelastumiseen. *Yksimielisyyden ohje* 3.

Tunnustamiseen liittyy, että tunnustetaan paitsi Jeesuksen herruus myös hänen opetuksensa.

Hübmaierin varhaisin viittaus tunnustukseen löytyy hänen ensimmäisen kirjoituksensa *Achtzehn Schlußreden* toiseksi viimeisestä teesistä. Hübmaier viittaa Jeesuksen sanojen tunnustamiseen kirjoittaessaan: ”Joka kieltää Jumalan sanan tai vaikenee siitä ajallisen voiton tähden, käy kauppaa (...) Eesaun kanssa linssikeitosta ja Kristus on myös kieltävä hänet”.¹⁴⁰ Pian sen jälkeen Johann Eckille kirjoittamistaan teeseistä peräti neljä ensimmäistä sisältävät tunnustamiseen liittyviä vapaita lainauksia Raamatusta.

I Jokainen kristitty on velvollinen antamaan selonteon toivonsa perustuksesta ja siten uskosta, joka hänessä on, kenelle tahansa, joka sitä haluaa” (1. Piet. 3:15).

II Sillä hänet, joka tunnustaa Kristuksen ihmisten edessä pelkäämättä niitä, jotka tappavat ruumiin, sen Kristus tunnustaa Isänsä edessä (Matt. 10:28, 32; Mark. 8:38).

III Sillä sydämellä uskotaan aidosti vanhurskaudeksi, mutta suulla tapahtuu tunnustaminen iankaikkiseksi elämäksi (Room.10:10).

IV Ellette usko, ette ymmärrä sitä. Minä olen uskonut, siksi olen puhunut. Kuinka he voivat uskoa häneen, josta eivät ole kuulleet (Jes. 6:9; Ps.116:10; Room. 10:14).¹⁴¹

Tunnustukseen liittyvien tekstien sijoittaminen alkuun yhteensä 26 teesiä sisältävässä haasteessa kertoo siitä, että Hübmaier piti aihetta tärkeänä. Seuraavista teeseistä yli kymmenessä Hübmaier antaa ohjeita Raamatun tulkintaan seurakunnassa. Hän muun muassa neuvoo antamaan päävastuun muutamalle asianmukaisesti valitulle miehelle. Heidän ei ole tarkoitus ratkaista oikeaa sanaa, joka on ikuinen ja muuttumaton, vaan arvioida, mikä eri tulkintamahdollisuuksista on lähinnä taivaallisen sanan tarkoitusta. Teesissä IX hän kehottaa tutkimaan kirjoituksia, eikä paavillista lakia, konsiileja, kirkkoisia tai oppilaitoksia. Kaikki tulee arvioida Kristuksen opetuksen mukaan. Kaikki edellä lueteltu kuvaa, miten merkityksellisenä Hübmaier näki Jeesuksen itsensä tunnustamisen, hänen Sanansa tuntemisen ja tunnustamisen sekä myös siinä pysymisen. Katekismuksessaan *Eine christliche Lehrtafel* Hübmaier lainaa

---

¹⁴⁰ HS 74; BH 34.

¹⁴¹ HS, *Axiomata – Schlußreden gegen Eck*, 91; BH 51. Käännös tekijän.

”I Ejn jeglicher Christ ist schuldig, rechnung zegeben siner hoffnung vnd also sins gloubens, der in jm ist, einem yeden begärenden.

II Wann welcher bekennt Christum vor den menschen, nüts fürchtende die, so den lyb tödend, den selben wirt Christus bekennen vor sinem vatter.

III Mit dem hertzen warlich gloubt man zů der gerechtigkeit, mit dem mund aber geschicht die bekennung zů dem ewigen heil.

IV Es sye dann das ir werdind globen, werdend jrs nit verston: jch hab gloubt, derhalben hab ich geredt; wie werdend sy glouben dem, den sy nit gehört habend?”

vapaasti yhdistellen jakeita Matt. 10:32 ja Luuk. 9:26: ”...joka kieltää minut ja häpeää minun sanojani ihmisten edessä, hänet minäkin kiellän ja häpeän häntä Isäni edessä.”¹⁴²

Jeesuksen herruuden tunnustamiseen kuuluu myös hänen sanansa mukaan eläminen. Häntä tulee pitää herrana myös käytännössä eikä vain sanoilla. Ei voi olla vain ”suukristitty” (*Maul Cristen*).¹⁴³ Esimerkkinä tästä käy se, että uskonnonvapauden puolustuksessaan *Von Ketzern und Ihre Verbrennern* hän nimittää ensin artikloissa 13 ja 14 harhaoppisia polttavia inkvisiittoreita (*ketzermayster*) suurimmiksi harhaoppisiksi.¹⁴⁴ Jeesus ei tullut tappamaan tai polttamaan vaan, että ne, jotka elävät, voisivat elää vielä yltäkylläisemmin (Joh.10:10). Hübmaier kirjoittaa heistä edelleen artiklassa 28 viitaten jakeeseen Tiit. 1:16, jossa sanotaan ”He väittävät tuntevansa Jumalan, mutta teoillaan he hänet kieltävät”. Hän toteaa, että harhaoppisten polttaminen vaikuttaa Kristuksen tunnustamiselta, mutta on todellisuudessa hänen kieltämistään. Teot siis painavat Hübmaierin ajattelussa enemmän kuin sanat.

Hübmaierin voi havaita puhuvan edellä kuvattuun tapaan tunnustamisesta yhtäältä soteriologiselta kannalta Jeesuksen ja hänen sanansa tunnustamisena. Toisaalta hän puhuu siitä myös syntien tunnustamisena liittyen ihmisen Jumalasuhteen hoitamiseen ja sielunhoitoon sekä seurakuntaelämään. Teoksessa *Eine Rechenschaft des Glaubens* hän ottaa ensimmäisessä luvussa esille uskon tunnustamisen pelastavan merkityksen ja myöhemmin luvussa 16, jonka hän on otsikoinut *Von der Beicht* (Ripistä), hän käsittelee syntien tunnustamista.¹⁴⁵ Tekstissä hän käyttää tunnustamisesta myös nimitystä *bekantnuß*, jonka sukuisia sanoja hän käyttää yleensä Jeesuksen tunnustamisen yhteydessä. Hän erittelee ensinnäkin synnin tunnustamisen Jumalalle, toiseksi sille, jota vastaan on rikottu, ja kolmanneksi myös seurakunnalla sellaisissa tapauksissa, joissa henkilö on kuoleman synnillä haavoittanut ja loukannut seurakuntaa ja sen jäseniä. Hän ottaa niistä raamatullisia esimerkkejä. Teologisena pohjana hän viittaa useisiin jakeisiin, muun muassa Matt. 16:19, jonka mukaan se, minkä kristityt päästävät maan päällä, on päästetty taivaassa. Samoin hän viittaa Johanneksen evankeliumin jakeeseen 20:23: ”keiden synnit te anteeksiannatte, niille ne ovat anteeksiannetut”. Sen jakeen hän liittää mielenkiintoisesti seurakunnalliseen elämään, vaikka

---

¹⁴² HS 316; BH 352.

¹⁴³ HS, *Rechenschaft*, 461; BH 526.

¹⁴⁴ HS 98–99; BH 62–65.

¹⁴⁵ HS 461, 477; BH 526, 545–546.

raamatullisessa kontekstissaan lupaus on lähetyskäskyn yhteydessä. Käytännössä synninpäästö vaikuttaa mainitussa evankelista Johanneksen tekstissä olevan samassa asemassa kuin kaste on Matteuksen ja Markuksen lähetyskäskyissä. Molemmat välittävät syntien anteeksisaamisen. Sikäli tekstin voisi nähdä liittyvän kristityn initiaatioon. On luultavimmin Hübmaierin katolisen taustan vaikutusta, että hän kuitenkin tässä liittyy valtuutuksen seurakunnan sisäiseen sakramentaaliseen toimintaan eikä missionaariseen työhön.¹⁴⁶ Jälkimmäisessä mielessä Joh.20:23:ssa annettu synninpäästö valtuutus esimerkiksi niin sanotun syntisen rukouksen muodossa luetaan kristillisen elämän alkuun kuuluvaksi toiminnaksi, jolla etsivä sielu ensimmäisen kerran johdatetaan Kristuksen yhteyteen. Hübmaier liittyy kyseisessä *Rechenschaftin* luvussa 16 Joh. 20:23:n synninpäästön kuitenkin katoliseen tapaan seurakunnan sisäiseen toimintaan ja sakramentaalisen ripin kategoriaan.¹⁴⁷ Tässä tutkimuksessa tunnustusta ei katsota osana katumuksen sakramenttia tai rippiä, vaan sillä tarkoitetaan Hübmaierin tavallisimman käytön mukaisesti Jeesukseen tunnustautumista. Toki hänelle Jeesuksen tunnustamiseenkin sisältyy oman syntisyyden ja syyllisyyden tunnustaminen.

Hübmaierin käytössä Jeesuksen tunnustaminen pitää ensinnäkin sisällään hänen herruutensa ja jumaluutensa tunnustamisen. Siinä syntinen ihminen asettaa itsensä oikeaan suhteeseen Jumalaan tunnustaen syntisyytensä.¹⁴⁸ Jeesuksen ja uskon tunnustamisen pitää myös olla julkista. Ei voi olla salassa kristitty.¹⁴⁹ Ihminen erottautuu tunnustuksella niistä, jotka eivät usko Jeesukseen. Edellä lainatun neljännen Eckille osoitetun teesin mukaan tunnustuksella voi nähdä olevan Hübmaierilla myös missionaarisen funktion. Tunnustukseen kuuluu myös Jeesuksen sanassa pysyminen ja sen tunnustaminen. Jeesus kieltää sen, joka häpeää hänen sanojaan. Jeesuksen herruus pitää tunnustaa myös käytännössä elämällä hänen sanansa mukaan.

---

¹⁴⁶ Tekstin katolisen tulkinnan ja soveltamisen voi ymmärtää juontuvan siitä historiallisesta kehityksestä, jonka kautta kristillinen kirkko alun marginaalisesta asemastaan noustuaan kattoi keisarin myötävaikutuksella lopulta käytännössä koko Rooman kansan. Kaikki roomalaiset kuuluivat kirkkoon. Siihen oltiin tultu lapsena saadun kasteen kautta, jonka nähtiin sakramentaalisesti välittäneen heille pelastuksen. Synninpäästöä ei enää voitu tulkita ja soveltaa missionaarisisessa mielessä, koska seurakunta ei varsinaisesti voinut olla lähetyskenttä. Siksi sen merkityksestä ja käytöstä tuli sakramentaalista tai sielunhoidollista. Toisin on esimerkiksi vapaa- tai herätyskristillisessä traditiossa, jossa ihmistä ei pidetä automaattisesti kristittyinä pelkän lapsena saadun kasteen perusteella.

¹⁴⁷ HS 477–478; BH 545–546.

¹⁴⁸ Esimerkiksi HS 111–112; BH 85–86.

¹⁴⁹ HS, *Ein Gespräch auf Zwinglis Taufbüchlein*, 185; BH 193.

3.3.2 Tunnustus pelastuksen ehtona ja seurakunnan perustana

Hübmaier ottaa tunnustuksen kausaalisen pelastusvaikutuksen annettuna tosiasiana muutamien Raamatun tekstien perusteella.¹⁵⁰ Hän ei tutkiskele syvemmin teologisesti tai filosofisesti, miksi Jeesuksen ja hänen sanansa tunnustaminen on merkityksellistä. Tosin hän liittää vesikasteen käsittelyynsä ajatuksen, että Kristuksen nimen julistaminen ja korottaminen vaikuttavat hänen valtakuntansa kasvamiseen.¹⁵¹ Sen kautta muutkin tulevat pyhitetyiksi ja pelastetuiksi hänen kauttaan sanassa ja totuudessa. Jeesuksen tunnustamisella on siis luonnollinen missiologinen funktio.

Hübmaierin Lutherilta omaksuma teologia uskonvanhurskaudesta ei ole esteenä tunnustuksen soteriologiselle korostamiselle, koska hän tulkitsee sen eri tavalla.¹⁵² Pelkkä usko ei ansaitse edes tulla kutsutuksi uskoksi. Hän toteaa uskon kyllä vanhurskauttavan, muttei pelastavan ilman tunnustusta. Jeesuksen kieltäjä ei pelastu pelkällä uskollaan. Hübmaierin kanta on harkittu. Sitä osoittaa hänen vastauksensa Zwinglille, joka oli omassa kastekirjassaan kirjoittanut: ”Henkikaste annetaan ilman vesikastetta. Nikodemus, Joosef ja Gamaliel olivat uskovia, mutta salassa, ja ilman epäilystä heitä ei koskaan kastettu”. Hübmaierin kommentista näkyy hänen näkemyksensä tunnustamisesta:

Salassa uskominen on jotain, mutta ei tarpeeksi. Sillä vaikka joku usko sydämessään vanhurskaudeksi, hänen täytyy tunnustaa suullaan pelastukseksi, Room. 10:10. Nikodemuksen täytyi myöhemmin puhjeta uskon sanoihin ja tekoihin, Joh. 7:50f; 19:59. Samoin Joosefin, Matt. 27:59f; ja Gamalielin, Apt. 5:44ff. Muistan ne, joita kutsuttiin priskilliaaneiksi ja karpokraateiksi. Gerson ja Eusebius kirjoittivat heistä. He opettivat, että oli riittävää uskoa sydämellä ja he ajattelivat, että oli tarpeetonta tunnustaa sitä suulla ja hedelmillä. Mutta heidän mielipiteensä on vastoin Kirjoituksia, Room. 10:10, Matt. 10:32: ”Joka tunnustaa minut ihmisten edessä jne”.¹⁵³

¹⁵⁰ Jeesuksen tunnustaminen ja sen soteriologinen merkitys yksilötasolla ei ole kirkkojen keskeisiä dogmeja. Luterilaisten *Tunnustuskirjojen Yksimielisyyden kirjassa* ajatus jopa torjutaan, ks. viite 139. Yleensä paino on kirkon tunnustuksessa, mikä näkyy muun muassa Kirkkojen maailmanneuvoston kuvauksessa itsestään: ”The World Council of Churches is a fellowship of churches which confess the Lord Jesus Christ as God and Saviour.” Yksittäiset teologit nostavat kuitenkin esiin tunnustuksen merkitystä yksittäiselle uskovalle. Esimerkiksi Eskola (2011, 420) kirjoittaa tarkastellessaan Jumalan kuninkuuden kristologiaa: ”Paavali toteaa, että juuri Jeesus-tunnustus toteuttaa pelastavan uskon” ja edelleen (423) ”Jeesuksen herruuden tunnustamisessa pelastus on Paavalin mukaan todellista ja läsnäolevaa”. Ahonen (1989, 116) kirjoittaa: ”Kristityksi tunnustautuminen, myös heikkona ja epätäydellisenä, on ihmisen identiteetille ja kirkon missionaarisuudelle luovuttamaton asia”.

¹⁵¹ HS 122; BH 101.

¹⁵² Aiheen käsittely ks. luku 2.2.

¹⁵³ HS, *Ein Gespräch auf Zwinglis Taufbüchlein* 185; BH 193. "Glauben Heimlich ist etwas, aber nit gnüg. Dann, ob wol man mit dem herten glaubt zü der frummkeit, so müß man doch mit mund bekennen zü der säligkeit, Ro 10 [V. 10]. Also müst auch Nicodemus nachmals in worten vnd wecken des glaubens außbrechen, Johan. 7 [V. 50 f.], 9. ca. [Kap. 19, 39], Joseph, Mat. 27 [V. 59 f.], Gamaliel, Act 5 [V. 34 ff.]. Jch bin hie wol ingedenck etlicher, die hat man Priscillianisten vnd

Hübmaier ei vaikuta lukevan tunnustusta hyviin tekoihin niin, että se vaikuttaisi pelastukseen nimenomaan sellaisena. Hän kirjoittaa niistä erillisinä asioina. Julkinen tunnustautuminen Jeesukseen on hänelle ennemmin aivan oma kategoriansa ja jotain perustavaa laatua olevaa kristillisyydessä.

Ekklesiologiaansa Hübmaier käsittelee tarkimmin kirjassaan *Eine christliche Lehrtafel*.¹⁵⁴ Siinä näkyy teologia tunnustuksesta seurakunnan perustana. Hän erittelee yleisen kristillisen seurakunnan ja paikallisen seurakunnan. Hän toteaa, että kirkolla tarkoitetaan usein kaikkea kansaa, joka on kerääntynyt ja yhdistynyt yhdessä Jumalassa, yhdessä Herrassa, yhdessä uskossa ja yhdessä kasteessa, ja jotka ovat tunnustaneet tämän uskon suullaan, missä tahansa he ovatkin maan päällä. Tämä on universaali ruumiillinen kirkko ja pyhien yhteys, joka on koottu vain Jumalan Hengessä. Ajoittain taas kirkolla tarkoitetaan kutakin erillistä ja ulkoista seurakuntaa, joka on yhden paimenen tai piispan alaisuudessa saamassa ohjausta, kastetta ja ehtoollista. Tällainen ”partikulaari” seurakunta voi erehtyä kuten paavillinen kirkko oli Hübmaierin mukaan erehtynyt monessa mielessä. Universaali kirkko ei kuitenkaan voi erehtyä, vaan se on ilman tahraa; se on Pyhän Hengen johdossa ja Kristus on sen kanssa maailman loppuun asti. Universaali kirkko siis muodostuu Hübmaierilla kaikista todellisista kristityistä.

Eine christliche Lehrtafel’in dialogissa esitetään kysymys ”Mille kristillinen kirkko on rakennettu”. Siihen annetaan Matt. 16:16–18¹⁵⁵ pohjalta vastaus, että kirkko on rakennettu sille suulliselle uskontunnustukselle, että Jeesus on Kristus, elävän Jumalan Poika.¹⁵⁶ Hübmaier esittää tekstissä, että ulkoinen tunnustus on se, mikä tekee kirkon. Kirkko, jolla on valta sitoa ja päästää, on ulkoinen ja ruumiillinen, vaikka usko onkin sisäinen. Hän jatkaa tutulla teesillään, että usko yksin tekee vanhurskaaksi, muttei yksinään pelasta, sillä siihen tulee sisältyä julkinen tunnustus. Sama ajatus tunnustuksesta seurakunnan perustana saman

---

Carpocratisten geheissen. Als von jnen schreibt Gerson vnd Eusebius. Die selben vermainten gnüg zú sein mit dem hertzen zúglauben, vnnnd wer nit vonnöten, solchs mit mund vnd fruchten zú bekennen. Aber jr mainung ist wider die schrift, zun Rö. 10 [V. 10], Mat. 10 [V. 32]: Welcher mich bekennet vor den menschen etc.” Käännös tekijän.

¹⁵⁴ HS 315–316; BH 351–352.

¹⁵⁵ ”Simon Pietari vastasi: ”Sinä olet Messias, elävän Jumalan poika.” Jeesus sanoi hänelle: ”Autuas olet sinä, Simon, Joonan poika. Tätä ei sinulle ole ilmoittanut liha eikä veri, vaan minun Isäni, joka on taivaissa. Ja minä sanon sinulle: Sinä olet Pietari, ja tälle kalliolle minä rakennan kirkkoni” (KR 1992, Matt. 16:16–18).

¹⁵⁶ HS 315–316; BH 352.

tekstin pohjalta toistuu muutaman kerran Hübmaierin teksteissä. Teoksessaan *Der uralten und gar neuen Lehrer Urteil* hän kirjoittaa

Kirkko on rakennettu meidän uskollemme ja tunnustuksellemme, eikä meitä kirkon uskolle (...) jos minä en uskoisi evankeliumia, en koskaan uskoisi kirkkoakaan, sillä kirkko on perustettu evankeliumin varaan eikä evankeliumia kirkon varaan. Niin Paavali sanoo: ”Mitään muuta perustusta ei ole pantu kuin se mikä on laskettu, joka on Jeesus”, 1. Kor. 3:11. Näin sanoo Jeesus: ”Sinä olet Pietari ja tälle kalliolle (johon sinä uskot ja jota tunnustat) minä rakennan seurakuntani”, Matt. 16:18. Siksi meidän tulee ensi kädessä tulla opetetuksi Jumalan sanaan, että Jeesus on Kristus, elävän Jumalan Poika. Toiseksi, uskominen ja tunnustaminen on kullasta, hopeasta ja arvokkaista kivistä rakentamista, 1. Kor. 3:12.¹⁵⁷

Usko Jeesukseen ja hänen tunnustamisensa Herraksi on Hübmaierin teologiassa elävän ja oikein rakennetun seurakunnan perusta. Ja tunnustamiseen kuuluu edellä kuvatun mukaisesti Jeesuksen sanan totuuksissa pysyminen. Raamatullinen seurakunta muodostuu tunnustavista kristityistä. Rukousmuotoon laatimassaan kirjassa *Die zwölf Artikel des christlichen Glaubens* Hübmaier kuvaa Apostolisen uskontunnustuksen pohjalta kristillisen uskon perusteita. Siinä hän kirjoittaa kirkosta:

Uskon ja tunnustan myös yhden pyhän universaalien kristillisen kirkon, se on, pyhien yhteyden ja monien vanhurskaitten ja uskovien miesten yhteisön, jotka yksimielisesti tunnustavat yhden Herran, yhden Jumalan, yhden uskon ja yhden kasteen.¹⁵⁸

Jatkossa hän rukoilee, että Jeesuksen omat saisivat pysyä hänen sanassaan, eivätkä eksyisi ihmisten kunnioittamiseen, heidän dogmeihinsa ja vanhojen isien, paavien konsiilien ja yliopistojen oppeihin eikä vanhoihin tapoihin. Hän pyytää myös, että Jeesus asettaisi jälleen paikalleen kaksi sidettä: kasteen ja ehtoollisen. Ilman niitä ei ole uskoa, rakkautta, liittoa, veljellistä nuhtelua eikä yhteydestä sulkemista. Ilman edellä mainittuja asiat eivät Hübmaierin mukaan voi olla hyvin Herran

---

¹⁵⁷ HS 228; BH 247–248. ”Wann auff vnsern aygnen glauben vnd veriehung wirdt bauen die kirchen, vnd nit wir auff der kirchen glauben. (...) Dann so ich dem Euangelio nit glaubte, wurde ich nymmermer der kirchen glauben, seytmal die kirch auff das Evangelium auff kirchen baut ist. Also spricht Paulus: Kain ander fundament mag nyemans legen ausserhalb deßs, das geleg ist, wölhes ist Cristus Jhesus, 1 Cor 3. So sagt auch Christus: Du bist Petrus, vnd auff den felßen, (den su glaubst vnd bekennest), wirdt ich bawen mein kirchen, Mat. 16. Derhalb müssen wir zum ersten vnderricht warden im wort gottes das sey Christus ein Son des lebedigen gottes. Zum andern.; auff das fundament bawen gold, silber oder egelstein, das ist glauben vnd bekhennen.” Käännös tekijän.

¹⁵⁸ HS 218; BH 238. ”Ich glaub auch vnnd bekhenne ein heilige, allgmaine, Christenlichen Kirchen, das ist, ein gmeinschaft der heiligen, vnd brüderschafft viler frommer vnd glaubiger menschen, die da ainhelliglich veriehen ainen herren, ainen Gott, ainen glauben vnd ainen tauff.” Käännös tekijän.

seurakunnassa. Hän tuo muuallakin esiin ajatusta, että paluu todelliseen kristillisyyteen ei voi toteutua ellei kastetta ja ehtoollista aseteta oikeaan luonteeseensa ja puhtauteensa.¹⁵⁹

Kristillinen kirkko muodostuu Hübmaierin mukaan uskovista, jotka tunnustavat Jeesuksen kaikissa niissä muodoissa, missä hän tunnustuksen näkee. Käytännössä Hübmaier vastustaa teologiallaan syntyperän mukaan luotua seurakuntamallia.¹⁶⁰ Hän ei tunnusta raamatullisella tavalla rakennetuksi kirkoksi yhteisöä, joka muodostuu sekä tunnustavista kristityistä että uskomattomista. Sellainen oli hänelle ainakin muuta kuin kullasta, hopeasta ja arvokkaista kivistä rakennettu kirkko.

3.3.3 Tunnustus kasteen ehtona ja sen sisältönä

Hübmaierille suun tunnustus on kasteen edellytys. Hän perustelee sitä muun muassa Apostolien tekojen (8:37) kuvauksella Filippuksen ja hoviherran keskustelusta, jossa ensin mainitun voi tulkita edellyttäneen hoviherralta suun tunnustusta todetessaan, että tämä voidaan kastaa, jos hän uskoo sydämessään.¹⁶¹ Tämän mallin mukaan hän laati Nikolsburgissa kastekaavan, jossa kastettavalta erikseen kysytään ensinnäkin hänen uskoaan kolmiyhteisen Jumalan eri persooniin, toiseksi hänen haluaan irrottautua pahasta ja lopuksi hänen sitoutumistaan elää Jeesuksen opetuksen mukaan sekä tarvittaessa ottaa vastaan nuhdetta.¹⁶²

Paitsi että tunnustus on kasteen edellytys, tunnustus on Hübmaierille myös eräs kasteen sisältö. Hän jaottelee heprealaiskirjeen jakeen 10:22 perusteluksi sille, miksi pitää kastetta tunnustuksena:

---

¹⁵⁹ BH 70.

¹⁶⁰ Tämä erotti yhteensovittamattomasti Hübmaierin ja Zwinglin. Paul K. Jewett on kirjoittanut kastetta liittoteologiselta kannalta tutkivan kirjan *Infant Baptism & the Covenant of Grace* (1978). Baptistista kantaa edustava Jewett kirjoittaa reformoidun kirkon vuonna 1536 laaditusta tunnustuksesta tiivistäen kahden eri seurakuntanäkemyksen eroja. ”The First Helvetic Confession argues that children ought to be baptized because they are born to those who are God’s people, a relationship which grounds on the fellowship his people. This relationship also leads to the devout supposition that they are elect. Thus at the outset of the Reformed tradition we find the category of “people of God” construed in a quasi-physical sense. Whereas the New Testament teaches that we become children of God (and of Abraham) by faith, the former understanding makes it a matter of one’s physical birth.” 113.

¹⁶¹ HS, *Ein Gespräch auf Zwinglis Taufbüchlein* 192; BH 203.

¹⁶² HS, *Eine Form zu taufen* 349–350; BH 388–389. Varhaiset anabaptistit suorittivat usein välittömästi julistettua sanaa seuranneita kasteita. Armour (1966, 55) vertailee näitä keittiöissä tai tienvierillä suoritettuja kasteita ja Hübmaierin käytäntöjen kehittymistä muodollisempaan suuntaan.

(a) Käykäämme esiin (ymmärtäkää: Jumalan luokse Jeesuksen veren läpi) totisella sydämellä, täydessä (b) uskossa, (c) sydän vihmittuna puhtaaksi pahasta omastatunnosta, ja (d) ruumis puhtaalla vedellä pestynä ja (e) pitäkäämme epäroimättä kiinni toivon tunnustuksesta.¹⁶³

Hübmaier toteaa tämän kappaleen saavan hänet kutsumaan kastetta ulkoiseksi tunnustukseksi tai todistukseksi. Ajatus vaikuttaa olevan, että kaste olisi julkinen tunnustus kristityn tien alussa, ja että siitä tunnustuksesta tulee sen jälkeen edelleen pitää kiinni. Kirjoittaessaan Zwinglille Hübmaier perustelee kasteen olevan tunnustus käyttäen poissulkevaa menetelmää.¹⁶⁴ Koska mikään ulkoinen ei voi puhdistaa sydäntä ja pestä pois syntiä, vesi ei silloin tehnyt sitä. Kasteen täytyi näin ollen olla todistus. Hübmaierin logiikka ei ehkä ole tässä täysin aukoton tai selkeä. Kasteen ymmärtämiseen tunnustuksena Hübmaier lienee päätenyt myös tehdessään lukuisia kuvauksiaan Raamatun kastekertomuksista. Niissä kaste toimi tiedostavassa iässä olevan tunnustuksena ja reagoitina kuultuun evankeliumiin. Niissä ei mainita kastetun lapsia, vaan ne saivat kasteen, jotka olivat kuulleet ja vastaanottaneet evankeliumin.

Kasteen mahdollista välttämättömyyttä pelastukseen Hübmaierin teologiassa tutkitaan jatkossa (luku 4.4.3). Jeesuksen tunnustaminen on hänellä kiistattoman selkeästi pelastuksen ehto. Tunnustus yhdessä uskon kanssa tarvitaan pelastukseen. Tästä lähtökohdasta nousee esiin joitakin kysymyksiä liittyen Hübmaierin teologiaan. Jos ajatellaan, että kaste on tunnustus, niin saattoiko kaste pelastaa Hübmaierin ajattelussa aivan sellaisenaan (eli ajaa suun tunnustuksen asian) toimiessaan ensimmäisenä tunnustuksena tai tunnustautumisena vaikkapa Apt. 2. luvun kaltaisessa tilanteessa tai muissa vastaavissa Apostolien tekojen kertomuksissa, joissa ei ainakaan mainita erikseen suun tunnustusta. Sellaista Hübmaier ei missään pohdi.¹⁶⁵ On hieman epävarmaa, onko sinänsä luonnollinen ajatus edes noussut hänen mieleensä. Kuitenkin suun tunnustus on jotain, mihin uskova on velvoitettu ja josta hänen tulee pitää kiinni. Hübmaierin ajattelusta voi huomata, että koska suun tunnustuksen tulee edeltää kastetta ja katse itsessään on tunnustus, niin paikallisen seurakuntaan jäseneksi tullaan Hübmaierin mallissa kahden erilaisen tunnustuksen kautta. Ensinnäkin se tehdään suulla, sitten kasteella.

---

¹⁶³ HS 150–151; BH 135. "(a) So lassent vns hynzügan (verstanden, zü Got durch das Blüt Christi) mit warhafftigem hertzen, in völligen (b) glauben, (c) besprengt in unsern hertzen von dem bösen gwissen, vnd (d) gewesen am leyb mit reynem wasser, vnd lassen vns (e) halten an der bekantnüß der hoffnung on wancken." Käännös tekijän.

¹⁶⁴ HS 210; BH 227–228.

¹⁶⁵ Brewer (2012, 130) korostaa, että Hübmaierin mukaan kasteella on pelastava ominaisuus juuri uskon ilmauksena tai tunnustuksena ja Jumalalle annettavana vastauksena. Ks. luku 1.4.2.

Kasteelle hän toisaalta antaa muutakin sisältöä, jota käsitellään jatkossa.

Kristillisen seurakunnan perustaksi ylipäänsä Hübmaier nimeää tunnustuksen.

IV Kaste Hübmaierin soteriologiassa

4.1 Kasteen määrittely ja olemus

Kuten aiemmin on kuvattu, kasteen sakramentaalisuutta ja sen suhdetta pelastukseen Hübmaierin teologiassa on tulkittu eri tavoin tutkimuksissa (luku 1.4.2). Kysymyksen haasteellisuus on myönnetty. Seuraavissa luvuissa käydään läpi hänen väitteitään ja argumentointiaan liittyen kasteen efektiivisyyteen. Ensin käydään läpi Hübmaierin väitteitä, joissa hän kieltää vesikasteesta pelastumisen. Sitten tutkitaan mahdollisuutta, että hän väittäisi kasteen vaikutuksen pelastukseen olevan välillinen. Lopuksi tutkitaan hänen argumentaatiotaan siitä, että kasteesta kieltäytyminen johtaisi tuomioon ja kaste näin olisi joissain tilanteissa pelastuksen ehto. Kunkin näkemyksen tueksi löytyviä viitteitä ja todisteita arvioidaan luvuissa erikseen.

On todettu, että Hübmaier ei ollut systemaattinen teologi.¹⁶⁶ Hän oli ennemmin reformaattori, joka halusi uudistaa kirkkoa, ja toisaalta myös paimen, joka huolehti laumastaan. Hänen kirjoituksensa syntyivät usein vastauksiksi ja reagoineiksi hänen kohtaamiinsa hengellisiin pulmatilanteisiin. Suuri osa hänen teksteistään on hänen argumenttejaan ja vasta-argumenttejaan dialogeissa muiden kanssa. Siksi useiden kysymysten suhteen hänen teologiansa pitää löytää lukuisten fragmenttien joukosta, jotka kaikki on tulkittava kontekstissaan.

Muutamia asioita kasteen perusolemuksesta hän tekee selväksi. Luonnollisin asia on, että kaste ei kuulu lapsille, jotka eivät ole ymmärtävässä iässä.¹⁶⁷ Se ei pelasta heitä. Hän ei Augustinuksen tapaan opeta heidän olevan kadotettuja kastamattomina. Ensimmäisessä kasteesta tekemässään kirjoituksessa hän myös toteaa, että kastetta eivät tee kasteeksi sen yhteydessä lausutut sanat.

He (...) sanovat: ”Varmasti siinä täytyy olla jotakin. Ilman epäilystä siitä on jotakin hyötyä pienten lasten sielulle, että heidät kastetaan Isän, Pojan ja Pyhän Hengen nimeen”. Tähän minä vastaan, että se on väärä, epätosi toteamus, jos he sanovat, että he kastavat lapsen Isän nimeen jne. Siten nämä korkeasti oppineet miehet paljastavat koko maailmalle, että he eivät ymmärrä, mitä tarkoittaa kastaa Isän, Pojan ja Pyhän Hengen nimeen. He ajattelevat, että jos he lausuvat nämä nimet ja valuttavat vettä, niin se on kaste. Ei, se ei ole niin, hyvät veljet.¹⁶⁸

¹⁶⁶ Brewer (2012, 144) lainaa William R. Estepiä (*The Anabaptist View of Salvation*, 49): ”Hübmaier was not a systematic theologian. There was not enough time for that. In the brief span of four years he produced all his known works. Often written in haste, at times in prison, and always to meet an existential need, it is not surprising that there was unevenness in his work, some errors, and not a few ragged edges”.

¹⁶⁷ Zwinglille kirjoittaessaan Hübmaier myös ennustaa lapsikasteen katoavan ja todellisen kasteen nousevan jälleen. HS, *Ein Gespräch auf Zwinglis Taufbüchlein* 209; BH 227.

¹⁶⁸ HS, *Von der Christlichen Taufe der Gläubigen* 156; BH 142. ”So sye noch mehr rengk süchen vnd sagen: Ye nun ist es dennoch etwas, vnnd on zweyffel den jungen kinden an der seel nützlich,

Heti perään hän esittää oman näkemyksensä kasteen koko prosessista ja sisällöstä. Hän luettelee kolme oikeaan kasteeseen kuuluvaa osaa: synnin ja syyllisyyden tunnustus, usko anteeksiantamukseen Jeesuksessa sekä päätös elää Jeesuksen opetuksen mukaisesti sen mukaan kuin saa voiman kolmiyhteiseltä Jumalalta. Kun kaikki tällainen tunnustetaan julkisesti ulkoisen veden kanssa, kyseessä on kaste. Hübmaier toteaa, että vaikka kastaja ei edes lausuisi mainittuja sanoja kastettavalle, niin hän tulisi silti kastetuksi. Hän toteaa myös toisaalla, että ”vesi ei ole kaste” samaan tapaan kuin epäjumalien tekemisessä ei ole kyse kivistä ja puusta.¹⁶⁹ Hübmaierilla merkityksellisiä eivät siis ole muodot vaan kastettavan usko, sisäiset päätökset ja ulkoiset tahdonilmaisut.

Hübmaier käyttää nimitystä ”kaste” kuvaamaan koko kasteeseen liitettyä prosessia eri osineen (niitä löytyy hänen teksteistään enemmänkin: synnin tunnustus, usko anteeksiantamukseen, sitoutuminen, tunnustus, vesikaste). Toisaalta joissain yhteyksissä hän tarkoittaa samalla termillä mitä ilmeisimmin vain pelkkää vesikasteen suoritusta. Näiden erottaminen on tietyissä teksteissä tärkeää, jotta voidaan tehdä oikeaa tulkintaa hänen sanomastaan. Erottamatta jättäminen voi toisaalta johtaa väärinymmärryksiin Hübmaierin tulkinnassa.

Hübmaierilla kasteista tekemisissä luokitteluissa näkyy teologista kehitystä. Kirjassaan *Von der Christlichen Taufe der Gläubigen* hän luettelee peräti viisi eri kastetta:

1. Kaste veteen
2. Kaste veteen elämän muutokseksi
3. Kaste Henkeen ja tuleen
4. Uudestisyntyneeksi tuleminen vedessä ja hengessä.
5. Kaste vedessä Isän, Pojan ja Pyhän Hengen nimeen tai meidän herramme Jeesuksen nimeen.¹⁷⁰

---

das man sye täuff inn dem nammen des Vatters vnd S^uns vnd des heyiligen Geysts, rede ich darauff, das es ein falsche vnwarhafftige red ist, so man sagt, man täuffe die kinder inn dem nammen des Vatters etc., vnd gebent solch hochgeleert leüt dardurch z^uerston der gantzen welt, das sye nit verstantent, was doch täuffen sey inn dem nammen des Vatters vnd S^uns vnnnd des heyiligen Geysts. Sye meynen, so man die nammen spreche vnd das wasser auffschütte, so se yes ein tauff. Nein, nit also, lieben brüder.” Käännös tekijän.

¹⁶⁹ BH, *On Infant Baptism Against Oekolampad* 289.

¹⁷⁰ HS 121; BH 99. Käännös tekijän.

1. Täuffen im wasser.
2. Täuffen im wasser, in order z^u endrung des lebens.
3. Täuffen imgeyst vnd feür.
4. Widergeboren werden außdem wasser vnd geyst.
5. Täuffen im wasser inn dem nammen des Vatters, S^uns vnd des heyiligen Geysts, oder inn dem nammen vnsers Herren Jhesu Christij.

Hübmaier käsittelee kunkin näistä erikseen ja antaa niille merkitykset Raamatun paikoilla perustellen, mutta niistä jää useita asioita epäselväksi. Syntyy vaikutelma, että hän erottelisi Johannes Kastajalla kaksi eri kastetta. Kohdassa 1 hän viittaa Johannekseen toimintaan jakeissa Matt. 3:6 ja Joh. 1:25. Kohtaan 2 hän taas sisällyttää viittauksen jakeeseen Matt. 3:11 ikään kuin siinä mainittu Johanneksen suorittama kaste olisi sisällöltään eri kaste kuin edellä mainituissa jakeissa. On epävarmaa myös, tarkoittaako kohdan 4. vesi Hübmaierilla kasteveettä, vai ajatteleeko hän termiä ”vesi” vertauskuvallisesti.

Hübmaier ei toista tätä kehitysversiolta vaikuttavaa jaottelua enää myöhemmin, vaan esittää kahdessa teoksessaan suppeamman kolmen kasteen mallin. Kun hän oli tullut näkemystensä vuoksi katolisten viranomaisten tuomitsemaksi ja oli ollut Zürichin protestanttien vankina, hän kirjoitti Nikolsburgin turvapaikassaan puolustuspuheen *Eine kurze Entschuldigung*,¹⁷¹ jossa korjasi hänestä levitettyjä huhuja ja teki selkoa todellisesta opistaan. Hän kuvaa siinä myös kasteteologiaansa. Hän totesi tunnustavansa kolme eri kastetta: sisäinen kaste, joka tapahtuu sisäisesti uskossa; vesikaste, joka suoritetaan ulkoisesti suun tunnustuksen jälkeen seurakunnan edessä; ja kolmanneksi verikaste marttyyriudessa tai kuolinvuoteella.¹⁷² Viimeksi mainitun hän perustelee Jeesuksen sanoilla jakeessa Luuk. 12:50: ”minä olen kasteella kastettava”. Hübmaier näkee, että 1. Johanneksen kirjeen jakeessa 5:7 mainitut kolme todistajaa, henki, vesi ja veri, kuvaavat näitä kolmea kastetta. Jokaisen, joka haluaa huutaa Kristuksen kanssa Jumalaa Isänään, täytyy tehdä niin uskossa ja hänen tulee yhdessä Kristuksen kanssa tulla kastetuksi veteen (*mitt Christo mittaufft werden im wasser*). Hänen tulee myös kärsiä yhdessä hänen kanssaan ”veressä”. Hübmaier painottaa, että kärsimyksiä ja vainoja ei tule pelätä; Kristuksenkin piti kärsiä ennen kuin hän astui kirkkauteen (Luuk. 24:26). Hübmaierin omat kokemukset lienevät olleet hänen mielessään, kun hän lainaa Paavalialta: ”Kaikki, jotka tahtovat elää jumalisesti Kristuksessa Jeesuksessa, tulevat vainotuiksi” (2. Tim. 3:12). Jatkossa hän kuvaa kuinka lapsikaste ryövää uskovien kasteen ja päätyy esittämään argumenttejaan lasten kastamista vastaan ja uskovien kasteen puolesta, mikä aihe on rajattu tämän tutkimuksen ulkopuolelle. Tämän

---

¹⁷¹ HS 270–283; BH 296–313.

¹⁷² HS 275; BH 301.

saman kolmijakoisen luokittelun Hübmaier esittää myös kirjassaan *Eine christliche Lehrtafel*.¹⁷³

Zwinglin kasteteologian keskeinen piirre oli nähdä ympärileikkaus kasteen esikuvana. Hübmaier ottaa siihen väitteeseen kantaa muutaman kerran.¹⁷⁴ Hän kiistää Raamatun sanovan sellaista. Jakeen Kol. 2:12 perusteella hän toteaa, että Paavalin teologiassa Kristuksen ympärileikkaus ei ole käsillä tehty ja että se viittaa silloin sisäiseen kasteeseen. Hän toteaa, että Nooan arkki nimetään kasteen esikuvaksi, mutta ympärileikkauksesta ei ole vastaavaa tekstiä.

Tiivistäen voi sanoa, että kristillinen kaste on Hübmaierille kokonaisvaltainen tapahtuma, jossa ihminen tietoisesti päätöksen jälkeen tunnustaa julkisesti syntisyytensä ja Jeesuksen herruuden. Hän samalla ilmaisee uskovansa syntien antamiseen Jeesuksessa ja sitoutuu elämään Jeesuksen sanan mukaan. Samalla hän alistuu tarpeen tullen seurakuntakurin alaisuuteen. Koska lapsikasteesta puuttuvat pelastusta välittävät myöntyminen, sitoutuminen ja tunnustaminen, Hübmaier ei pidä lapsikastetta raamatullisena kasteena. Näitä Hübmaierin teologian piirteitä kuvataan jatkossa tarkemmin.

4.2 ”Kaste ei pese pois syntiä”

4.2.1 Kaste merkinä ja symbolina

Varhaisimmissa soteriologiassaan Hübmaier korostaa reformaation hengessä uskosta vanhurskautumista. Hänen oma erityispiirteensä ja lisänsä sen suhteen on selkeä Jeesuksen tunnustamisen painottaminen. Sen merkityksen pelastumiselle hän tuo selvästi jo niissä kirjoituksissa, jotka hän laati ennen omaa kastettaan. Kasteen hän nostaa kysymykseksi ensimmäisen kerran Johannes Oekolambadiukselle lähettämässään kirjeessä.¹⁷⁵ Se on päivätty 16.1.1525 eli yhtä päivää ennen Zürichissä pidettyä kasteväittelyä, johon Hübmaier ei päässyt osallistumaan, mutta jonka hän mainitsee kirjeessä. Kasteeseenkin viitaten hän kirjoittaa: ”Nyt on tullut aika puhua avoimesti ja kaikille siitä, mistä olemme aiemmin vain kuiskailleet keskenämme”. Hübmaier keskittyy ajatukseen, että kaste on merkki ja symboli, jota ei saa käyttää väärin.¹⁷⁶ Kaste ei ole merkityksellinen hyvin nuorille. Kasteessa tehdään sitoumus Jumalaan ja

---

¹⁷³ HS 313–314; BH 349–351.

¹⁷⁴ HS 175, 179–180, 181, 210; BH 180, 186, 188, 228.

¹⁷⁵ BH 67–72.

¹⁷⁶ BH 70.

sanoudutaan irti paholaisesta. Hübmaierin varsinainen tavoite kirjoituksessaan on edistää lapsikasteesta luopumista. Viesti kirjeessä on, että kaste on turha lapselle, joka ei ole ymmärtävässä iässä. ”Jokainen, joka heikentää tätä (kasteen) merkkiä tai käyttää sitä väärin, loukkaa sanoja, joilla Jeesus asetti tämän merkin.” Hän myöntää kuitenkin, että se, mitä merkki symboloi, on toki tärkeämpää kuin itse merkki. Itse kastekysymyksen tärkeyttä hän kuvaa esittämällä, että paluuta todelliseen kristillisyyteen ei voi tapahtua, ellei kastetta ja ehtoollista aseteta oikeaan luonteeseensa ja puhtauteensa. Tässä näkyy, että Hübmaier on vahvasti reformoimassa kirkkoa.

Heinäkuun alussa 1525 julkaisemassaan kirjoituksessa *Eine Summe eines ganzen christlichen Lebens* Hübmaier viittaa kasteeseen kuvatessaan uskon syntyä kuulemisen kautta.¹⁷⁷ Kristus suo Sanasta lohdutuksen synnintunnon saaneelle ihmiselle. Tämä antautuu sisäisesti sydämessään ja alkaa elää uutta elämää Jeesuksen opetuksen mukaan. Sitä seuraa ulkoinen uskon tunnustaminen seurakunnan edessä. ”Sitten hän antaa kastaa itsensä ulkoisella vedellä, millä hän tunnustaa julkisesti uskonsa ja aikomuksensa.” Siihen liittyy näiden myönteisten tunnustusten lisäksi sekin, että kastettava tunnustaa olevansa ”luonnostaan paha, madon syömä ja myrkytetty puu, joka ei voi eikä halua tuottaa hyvää hedelmää itsessään”. Sellainen tunnustus ei tapahdu ihmisvoimin tai -kyvyin, sillä se olisi röyhkeyttä ja ylpeyttä. Se tapahtuu Jumalan armosta ja voimasta. Kasteen pelastusvaikutuksen käsittelyn hän sivuuttaa tässä vaiheessa painottaen kirjoituksensa lopussa vahvasti ainoastaan tunnustuksen merkitystä.

4.2.2 ”Ulkoinen ei voi puhdistaa sielua”

Kasteen suhdetta pelastukseen Hübmaier tarkastelee ensimmäisen kerran myöhemmin samassa kuussa kirjoittamassaan kirjassa *Von der Christlichen Taufe der Gläubigen*. Kirjan painotus on, että Jumalan sanan opetuksen ja uskon tulee edeltää kastetta. Hän hakee ja löytää sen kaavan monista Uuden testamentin teksteistä. Samalla Hübmaier tulee kuitenkin sivunneeksi kysymystä kasteen pelastusvaikutuksesta. Hän käsittelee kahdesti 1. Pietarin kirjeen jakeita 3:21–22, joissa kasteen todetaan pelastavan.¹⁷⁸ Hän päättyy väittämään, että vaikuttava tekijä ei ole itse vesikaste. Hän kirjoittaa, että ennen kastetta on oltava varma

---

¹⁷⁷ HS 110–112; BH 84–86.

¹⁷⁸ HS 136–137, 149–150; BH 117–118, 134.

hyvän omantunnon tieto, että meillä on armollinen ja suosiollinen Jumala. Itse kaste ei puhdistaa sielua, vaan ennemmin ”hyvän omantunnon ’kyllä’ Jumalalle, joka edeltänyt sisäisesti uskossa”.¹⁷⁹ Jälkimmäisessä käsittelyssä hän kirjoittaa:

Vesikaste ei pese pois syntiä, eikä meitä pelasta se, vaan varma hyvän omantunnon tieto Jumalasta Jeesuksen Kristuksen ylösnousemuksen kautta. Tämä tieto ei ole mitään muuta kuin uskoa, jossa me olemme varmoja, että meillä on armollinen ja suosiollinen Isä taivaassa. Ja tämä on ennen kuin vastaanotamme vesikasteen.¹⁸⁰

Näin Hübmaier liittää mielenkiintoisesti kasteesta kertovan tekstin 1. Piet. 3:21 ja uskosta pelastumisen. Hän vaikuttaa haluavan säilyttää ja yhdistää sekä reformaation *sola fide* -periaatteen että kasteen pelastusvaikutuksen. Myös teeseissään Zwinglille hän päätyy samaan tulokseen, että vesikaste ei pelasta:

1. Mikään aine tai ulkoinen tässä maailmassa ei voi puhdistaa sielua. Vain usko yksin puhdistaa ihmisten sydämet (1. Kor. 2)¹⁸¹.
2. Siitä seuraa, että kaste ei voi pestä pois syntiä.
3. Jos se ei pese pois syntiä ja on silti Jumalasta, silloin sen täytyy olla julkinen todistus, Room. 6:4, sisäisestä uskosta ja ulkoinen merkki sitoutumisesta uuteen elämään Kristuksessa, jota siitä eteenpäin eletään Kristuksen sanan mukaisesti sen mukaan kuin Jumala antaa armoa.¹⁸²

---

¹⁷⁹ HS 137; BH 118. ”Demnach volget der wassertauff. Nit das der selb die seelen reynige, sonder das ja eins gütten gwissens mit Gott, das da ist vorgangen im glauben inwendigt.”
Jae 1. Piet. 3:21 on Hübmaierin teologiassa tärkeä. Hänelle jakeen haastavasti käännettävä *επερωτημα* merkitsee tavallisimmin vastausta. Rafael Gyllenbergin sanakirja antaa käänneksi kysymys, pyyntö ja rukous. *Novum 5 – Uusi testamentti selityksin* (1984, 357) tarjoaa käänneksi myös osoitus, vastaus ja liitto. Sen mukaan ”Tätä sanaa on käytetty myöhemmän ajan klassisessa kreikassa lakikielessä, ja se ilmaisee silloin juridisen päätöksen tai lausunnon pyytämistä. Sanalla tarkoitettiin myöhemmin kysymystä tai vaatimusta, joka sisälsi myös toivomuksen. Sen merkitys voi olla myös innokas etsiminen, tärkeä toivomus tai jonkun kaipaaminen. Se ilmaisee myös vaatimusta tai vetoomusta. Ut:ssa substantiivi *επερωτημα* esiintyy ainoastaan 1. Piet. 3:21:ssa kohdassa, jossa apostoli opettaa kasteesta. Hän sanoo kasteen olevan ’hyvän omantunnon pyytämistä (*επερωτημα*) Jumalalta’. Sana voi kuvata vetoomusta tai rukousta Jumalalle, joko hyvästä omastatunnosta tulevaa rukousta tai hyvän omantunnon pyytämistä. Usko ja kääntymys, joka on kasteen edellytyksenä, antaa ihmiselle hyvän omantunnon.”
Luther käytti käännöstä liitto. Anabaptistiteologit Hans Denck ja Pilgram Marpeck käyttivät liittokäännöstä ja kehittivät uskovien kasteelle pohjautuvaa liittoteologiaa. Näistä Armour 1966, 62–63. Kaste oli vapaaehtoiseen liittoon astumista. Siten ei ollut oikeutusta kastaa lapsia. Mainittakoon, että Räisänen (2011, 171, 336) pitää 1933/38 käännökseen ”hyvän omantunnon pyytäminen” ja hylkää nykyisen (1992) käännöksen, jossa *επερωτημα* käännetään liitoksi. Synä hylkäämiselle on, että käännös ”tekee toiminnan subjektista sen kohteen (’Jumala teki kanssanne hyvän omantunnon liiton’), ilmeisesti tekstille vieraista dogmaattisista syistä (ihmisen aktiivisuutta ei saa painottaa!).” Alkutekstissä Jumala on tekemisen kohde: ”*επερωτημα εις θεον*”. Hübmaierille liittoteologia ei ole vieras, muttei keskeinenkään. Varsinkin hän torjuu lapsikasteen uuden liiton merkinä.

¹⁸⁰ HS 150; BH 134. ”So wescht vns der Wassertauff die sünd nit ab, er macht vns auch nit selig, sonder die gwißkundschaftt eins eins gütten gwissens mit Gott durch die verstend Christi Jhesu. Diese kundschaftt ist nichts dann der glaub.” Käännös tekijän.

¹⁸¹ Luvun yhteys teesiin on etäinen. Kyseessä voi olla kirjoitusvirhe. Sopivampi olisi voinut olla vaikka Apt. 15:9, jossa puhutaan sydämen puhdistamisesta uskolla.

¹⁸² HS, *Ein Gespräch auf Zwinglis Taufbüchlein*, 210; BH 227.

Hübmaierin varsinaisena kohteena tässä kohden voi arvella olleen nimenomaan lupaus syntien anteeksiantamisesta lapsikasteessa. Sen ajatuksen torjuminen on hänen pääteemansa kyseisessä kirjassaan. Toisaalta Hübmaier ei kuitenkaan totea sitä missään kohden teeseissään, eikä siis voi tehdä johtopäätöstä, etteikö hän olisi voinut tarkoittaa väitteen sopivan yhtä hyvin uskovien kasteeseen. Toki on ennen kaikkea huomattava, että kirjoittaessaan ”kaste ei voi pestä pois syntiä” hän ei tarkoita kastetta koko laajassa merkityksessään. Jo aiemmassa kirjassaan *Von der Christlichen Taufe der Gläubigen* hän on todennut, että kastetapahtumaan laajassa mielessä sisältyvä sydämen myönteinen vastaus Jumalalle välittää syntien anteeksiantamisen.¹⁸³ Hän tarkoittanee tässä kasteella pelkkää vesikasteen suoritusta itsessään.

4.3 ”Kaste pelastaa”

4.3.1 Kaste syntien anteeksisaamiseksi

Edellä kuvatun ohella Hübmaierin kirjoituksista on myös löydettävissä ajatusta, että vesikaste vaikuttaisi syntien anteeksisaamisen ja pelastuksen. Jotkut tutkijat ovat painottaneet sitä.¹⁸⁴ Hübmaier ensinnäkin lainaa usein Raamatun tekstejä, joissa kaste selkeästi liitetään pelastukseen ja syntien anteeksisaamiseen. Melkein 50 kertaa hän lainaa jakeita Mark. 16:16, Apt. 2:38, 22:16 ja 1. Piet. 3:21, joissa tämä kytkös näkyy jopa kausaalisenä.¹⁸⁵ Luonnollisesti on toistettava edellisessä luvussa esiin tullut ajatus, että Hübmaier ei näe vesikasteen vaikuttavan syntien

---

“1. Die Seel mag kain Eelement oder eüsserlich ding in diser welt rainigen, sonder der glaub rainiget die hertzen der Menschen.

2. So volgt, das der Tauff kain Sünd abwaschen mag.

3. So er aber nit abwasche mag vnnd doch von Gott ist, so müßer ye ein offenliche zeücknußsein des innwendigen glaubens vnnd ein eüsserlich pflicht zaichen eins neuen lebens, nach dem wort Christi für an zefieren, als vil Got gnad gibt.” Käännös tekijän.

¹⁸³ Käytän ilmausta ”sydämen myönteinen vastaus” kuvaamaan sitä, mitä Hübmaier tarkoittaa useilla hieman vaihtelevilla ilmaisuilla, joita hän hakee mm. jakeesta 1. Piet. 3:21, kuten ”*das ja eins güttens gwissens mitt Gott*”; ”*des innwendigen Ja im Herten*” (HS 137; BH 118). Niistä kastetapahtumaan sisältyvistä elementeistä, jotka hänen mukaansa ovat todellisia sakramenteja, Hübmaier käyttää myös termejä *Tauffglübd* ja *Liebelift* eli kastelupaus ja rakkaudessa sitoutuminen (HS, *Eine Form zu Taufen* 352). Pipkin & Yoder kääntävät ne: *baptismal commitment* ja *pledge of love*, BH 391. Brewer (2012) suosii jälkimmäistä ilmaisu ottaen sen kirjansa nimeksi. Kaikille ilmauksille on yhteistä se, että niillä Hübmaier kuvaa kokonaisvaltaisen kastetapahtuman sitä tekijää, joka varsinaisesti on vaikuttava. Käytän jatkossakin ilmausta ”sydämen myöntävä vastaus” käytännöllisyyssyistä tiedostaen, että ilmaus ei itsessään sisällä kaikkia nyansseja, joita Hübmaier liittää siihen osaan kastetta, joka todella on efektiivinen.

¹⁸⁴ Ks. alaluku 1.4.2.

¹⁸⁵ Lähteenä Pipkinin & Yoderin Scripture Index, BH 579–594.

anteeksiantamista itsessään toimitettuna suorituksena, vaan sen vaikuttaa kastetapahtumaa edeltävä sydämen sisäinen myönteinen vastaus Jumalalle. Tämän ajatuksensa Hübmaier ilmaisee toistuvasti ja kiistattoman selvästi. Mitä ilmeisimmin hän ymmärtää kaikkien mainittujen Raamatun tekstienkin puhuvan kasteesta kokonaisvaltaisessa mielessä eikä pelkästään itse vesikasteen suorittamisena. Pelkkä vesi ja lausutut sanat eivät Hübmaierin teologiassa tee kastetta. Vesikaste ilman uskoa on turha. Sen vaikuttavuus tulee siitä, että se ilmaisee ihmisen myöntymisen kuulemalleen sanalla. Sydämen myönteistä vastausta, jonka Hübmaier sai Pietarin kirjeen jakeesta 3:21, voisi mahdollisesti kutsua ihmisen kääntymiseksi tai mielenmuutokseksi. Nykyisen herätyskristillisyyden termein sitä voisi kutsua myös uskonratkaisun teoksi.

Pohdin tässä tarkemmin tätä jo esiin tullutta Hübmaierin argumenttia, että kastetapahtuman vaikuttavuus tulee siihen sisältyvästä ihmisen myönteisestä vastauksesta Jumalalle ja tunnustamisesta. Hübmaier tuo tämän teologiansa esiin jo varhaisimmassa kastekirjassaan *Von der Christlichen Taufe der Gläubigen*. Siinä on kasteen ja syntien anteeksisaamisen suhteista kappale, jossa hän tekee ajattelunsa yksiselitteisen selväksi.¹⁸⁶ Kun hän on käsitellyt jakeesta 1. Piet. 3:21 löytämänsä myönteistä vastausta Jumalalle, hän toteaa, että tällä perusteella kastetta kutsutaan nimellä ”*remissionem peccatorum*” eli syntien anteeksiantaminen. Hän viittaa jakeeseen Apt. 2:38, jossa asia todetaan. Hübmaier tarkoittaa, ettei anteeksiantaminen tapahdu vasta itse vesikasteessa, vaan se tapahtuu sydämen sisäisen ”kyllä”-vastauksen voimasta. Itse vesikasteen vastaanottamisessa henkilö julkisesti julistaa, että hän uskoo ja on jo varma syntien anteeksisaamisesta Jeesuksessa Kristuksessa.

Uransa ja elämänsä päätösvaiheessa Nikolsburgissa kirjoittamassaan katekismuksessa Hübmaier antaa ehkä täsmällisimmän kuvauksensa kasteen sisällöstä. Sen alkuosa on samankaltainen varhaisimman kuvauksen kanssa.

Se (vesikaste) on ulkoinen ja julkinen todistus sisäisestä kasteesta Hengessä, jonka henkilö antaa vastaanottamalla veden. Sillä hän tunnustaa syntinsä ihmisten edessä. Hän myös todistaa sillä, että uskoo syntiensä anteeksiantamiseen Jeesuksen Kristuksen kuoleman ja ylösnousemuksen kautta.¹⁸⁷

---

¹⁸⁶ HS 137; BH 118.

¹⁸⁷ HS, *Eine christliche Lehrtafel* 313; BH 349. “Es ist ein eüsserlich vnd offentliche zeugnuß des inwendigen Tauffs im geyst, die der mensch gibt mit der enntpfahung des Wassers, darmit er vor allen mennschen sich bekehnet seiner sünden. Er bezeugt auch hyemit, das er glaube verzeyhung der selben, durch den todt vnd vrsteend vnsers herrns Jesu Christij.” Käännös tekijän.

Hän jatkaa kuvauksella kasteessa tapahtuvasta seurakuntayhteyteen sitoutumisesta ja sen merkityksestä. Näissä ja näiden kaltaisissa kasteen kuvauksissaan Hübmaier ei vaikuta eksplisiittisesti sanovan, että vesikaste itsessään olisi varsinainen anteeksisaamisen ja pelastuksen hetki ja edellytys, vaan sellainen on jo aiemmin tapahtunut sisäinen myöntyminen. Se on kuitenkin vesikasteesta erillinen teko. Julkiselle tunnustukselle Hübmaier antaa suuren merkityksen pitäen sitä selkeästi pelastuksen edellytyksenä. Sen suhteen voidaan ajatella, että ei vain kasteen ottamisella vaan myös suun tunnustuksella voidaan Hübmaierin sanoin ”julistaa, että uskotaan ja ollaan varmoja syntien anteeksisaamisesta Jeesuksessa Kristuksessa”. Aiemmin esitetty ajatus, että Hübmaier olisi voinut nähdä suun tunnustuksen korvaavan soteriologisesti kasteessa tunnustamisen, on kuitenkin epävarma, koska hänellä on myös tekstejä, joiden on tulkittu sanovan, että pelastus edellyttäisi ainakin joissain tilanteissa vesikastetta. Niitä tekstejä katsomme myöhemmin.

4.3.2 Kaste ja sakramentaalisuus

Hübmaier käyttää käsitettä sakramentti harvoin ja silloin, kun hän sitä käyttää, kyseessä on usein lainaus joltain kirkkoisältä. Syynä termin karttamiseen on se, että hänen käsityksensä sakramenteista poikkeaa perinteisestä. Hän liittää sakramentin yhteyteen muutaman kerran ilmauksen kuten ”niin kuin sitä on kutsuttu” (*als man es genennt*). Kirjassaan *Eine Form zu taufen* hän kirjoittaa, että kasteen vettä, samoin kuin alttarin leipää ja viiniä on kutsuttu sakramentiksi, ja niitä on pidetty sellaisina.¹⁸⁸ Hän jatkaa, että kuitenkin vesi, leipä tai viini eivät ole ”sakramenteja” vaan latinassa sellainen on todellisuudessa kasteessa suoritettu sitoutuminen tai rakkauden lupaus. Hübmaier ei siis näe sakramenttia Augustinuksen lailla vaikuttavana merkinä, joka saa aikaan sen, mitä se kuvaa, vaan sen alkuperäisen merkityksen tapaan, joka oli tuttu jo Tertullianukselle. Hän siis ymmärsi kasteen ja ehtoollisen luonteeltaan vastaaviksi kuin roomalaisten sotilaiden uskollisuuden ja lojaalisuuden valat.¹⁸⁹ Kirjassa *Von der Brüderlichen Strafe* hän kirjoittaa, miksi kaste ja ehtoollinen on asetettu. Niiden tarkoituksena on ensinnäkin koota seurakunta. Toiseksi niiden kautta ihminen sitoutuu julkisesti

---

¹⁸⁸ HS 352; BH 391.

¹⁸⁹ Ks. luku 2.1.

elämään Kristuksen sanan mukaan uskossa ja veljellisessä rakkaudessa. Ja olemassa olevan synnin tähden hän sitoutuu niissä alamaiseksi veljelliselle kehotukselle ja kristilliselle ”pannalle”. Ja tämän kaiken hän tekee sakramentaalisella valalla kristillisen seurakunnan ja sen jäsenten edessä.

Hübmaierin näkemystä sakramenttiajattelusta kuvaa hyvin se, mitä hän kirjoittaa kirjassaan *Der uralten und gar neuen Lehrer Urteil*, kun hän hakee tukea argumentaatiolleen Milanon piispalta kirkkoisä Ambrosiukselta: ”Päätarkoitus ja varsinainen pohja jokaiselle sakramentille on sanassa ja teossa; ei ulkonaisessa seremoniassa tai ihmisen toistossa, vaan sydämessä ja uskon tunnustuksessa”.¹⁹⁰ Hübmaier pyrkii esittämään, että hänen näkemyksensä on alkuperäinen. Hän tuntuu muutenkin tiedostavan, että hänen esittämänsä sakramenttiteologia saattaa lukijoista tuntua vaikeasti vastaanotettavalta. Oletettavaksi siitä syystä hän kuvaa toisaalla perinteisen sakramenttiteologian epäyhtenäisyyttä luettelemalla 15 erilaista skolastikkojen ja reformaattoreiden tekemää tulkintaa leivästä ja viinistä ehtoollisella.¹⁹¹ Hänen tarkoituksenaan on osoittaa, että ei ole mitään uutta, jos on erilaisia tulkintoja sakramenttien suhteen; niistä ei tarvitse loukkaantua. Niiden kautta Jumala koettelee ihmisiä ja johtaa turvaamaan yksin häneen. Hübmaier haluaa näin tehdä uusilta tuntuvat näkemyksensä hyväksyttävämmiksi.

4.3.3 Vesikaste välillisenä vaikuttajana

Hübmaierin teologiassa on selvästi nähtävissä piirre, että kasteella olisi välillistä vaikutusta pelastukseen. Chankyu Kim korostaa sitä.¹⁹² Hänen mukaansa Hübmaier ei olisi johdonmukainen, ellei hänellä olisi kasteesta ja syntien anteeksisaamisesta jotain sellaista näkemystä, joka ei olisi riippuvainen perinteisestä sakramentaalisesta teologiasta. Näin Kim vaikuttaa nimenomaan pyrkivän selittämään pois Hübmaierin teksteissä näkemäänsä sisäisen koherenssin puutetta.¹⁹³ Kimin mukaan syntien anteeksisaaminen vesikasteessa ei tarkoittanut Hübmaierilla, että henkilö pelastuisi vesikasteessa vaan, että se vahvistaa hänen

---

¹⁹⁰ HS 246; BH 269.

¹⁹¹ HS, *Ein Einfältiger Unterricht* 290–291; BH 319–321.

¹⁹² Kim 2013, 122–125.

¹⁹³ Hübmaierin pelastusnäkemykseen keskittynyt Kim ei vaikuta kiinnostavan huomiota, että Hübmaier jakoi kasteen eri osiin ja joskus saattoi viitata sanalla ”kaste” viitata pelkkään vesikasteen suoritukseen ja toisinaan kastetapahtuman kokonaisuuteen. Hänen huomionsa kasteen välillisistä vaikutuksista Hübmaierin ajattelussa ovat silti hyviä.

vakaumustaan tietyistä seikoista.¹⁹⁴ Niihin hän luki seurakuntayhteyden merkityksen, vesikasteen merkityksen siihen yhteyteen astumisena ja myös syntien anteeksiantamisen tärkeyden ihmiselle.

Vesikaste oli Hübmaierille osa seurakunnan avaintenvallan käyttämistä. Seikkaperäisimmin Hübmaier avaa teologiaansa kyseisestä käsitteestä kirjoituksessaan *Von dem christlichen Bann*.¹⁹⁵ Katolisessa kirkossa avaintenvalta kuului papistolle, mutta Hübmaierin teologiassa seurakunnalle. Hübmaier toteaa pannaan käyttämisestä tulleen katolisessa kirkossa paavien, piispojen ja pappien hallinnassa tyranniaa.¹⁹⁶ Kristus luovutti ylösnousemuksensa jälkeen avaimet seurakunnalle. Perusteluina Hübmaier esittää jakeet Matt. 16:19, 18:18 ja Joh. 20:23. Avaintenvallan käyttö pitää sisällään evankeliumin saarnaamisen. Sen avulla luotiin uskova seurakunta. Tämän kristillisen kirkon ovi avattiin ensimmäistä avainta käyttäen vedessä kastamalla. Siinä suotiin syntien anteeksiantaminen. Hieman myöhemmin Hübmaier tarkentaa:

Se, joka nyt ymmärtää oikein ja täydellisesti kristillisen avaintenvallan käytön, tietää hyvin sekä puhuu ja kirjoittaa oikein vesikasteesta ja Kristuksen ehtoollisesta. Nimittäin että vesi ei pelasta meitä eikä Kristus ole ruumiillisesti läsnä leivässä ja viinissä.¹⁹⁷

On huomattava, että Hübmaierin teksteistä näkee muualla, että avaimia voidaan käyttää myös suullisesti.¹⁹⁸ Avaintenvallan oikea käyttö on Hübmaierin mukaan hukattu, kun on ajateltu, että vesikaste sekä leivässä ja viinissä läsnä oleva Kristus saavat aikaan pelastumisen. Kaste oli portti seurakuntaan. Kasteen kautta kristityksi haluava otettiin seurakunnan jäseneksi. Siinä hän sitoutui elämäänsä kristillistä elämää ja ottamaan tarvittaessa vastaan myös ojennusta. Hübmaierin laatimassa kastekaavassa sitoutuminen ilmaistiin suullisesti.

---

¹⁹⁴ Kim (2013) painottaa usein uskon vaikuttavuutta Hübmaierin soteriologiassa:

”Hübmaier denied the efficacy of outward baptism in the Catholic tradition and believed that our sins are forgiven by faith in Christ.” (117) ”Although he held on to the importance of the practice of water baptism, his repeated denial of its sacramental efficacy shows that his soteriology reflects the slogan that salvation is only by faith.” (118) ”His basic of salvation, similar to that of other contemporary reformers, is that we are saved only by faith.” (144) Muun muassa MacGregorin (2006) painotus on toinen.

¹⁹⁵ HS 366–378; BH 409–425.

¹⁹⁶ HS 376; BH 422.

¹⁹⁷ HS 369; BH 413. ”Wölhe nun recht vnnd grundtlich versteent den Gwalt vnd brauch den Christenlichen Schlüßlen, die selben wissend aus vast wol vnnd aigentlich von dem Wassertauff vnd von dem Nachtmal Christij zů reden vnnd schreiben. Namlich, das vns das wasser nit selig mach, noch Christus leiblich im brot oder im wein vnd brott verlorn.” Käännös tekijän.

¹⁹⁸ Se käy ilmi mm. HS, *Die Zwölf Artikel des christlichen Glaubens* 219, *Grund und Ursache* 335; BH 239, 371.

Kaavassa ei mainittu hänen muualla kuvaamaansa viimeistä vaihtoehtoa eli joutumista suljetuksi pois ehtoollisyhteydestä. Sen tarkoitus oli saada hänet palaamaan takaisin oikeaan elämään ja tulemaan taas avaintenvallan käytön kautta takaisin ehtoollisyhteyteen. Pelkkä usko itsessään ilman oikeaa elämää ei Hübmaierin mukaan ollut riittävä pelastukseen. Niin ollen kasteessa harjoitetun avaintenvallan käytön voi nähdä vaikuttavan ihmisen pelastukseen välillisesti, koska kasteen kautta henkilö pääsi sellaiseen uskovien yhteyteen, joka toiminnallaan edisti hänen pelastumistaan. Se ohjasi häntä hengelliseen valvomiseen ja oikeaan elämään sekä tarvittaessa katumuksen ja parannuksen teon kautta saatavaan syntien anteeksisaamiseen.

4.3.4 Onko kaste pelastuksen ehto?

Hübmaier liittää joissain teksteissään kasteen hylkäämisen ainakin joissain konteksteissa rangaistukseen ja jopa tuomioon. Niiden tekstien perusteella MacGregor väittää kasteen olevan Hübmaierilla ”*redemptive necessity*” eli että hän käytännössä antaisi ymmärtää uskovien vesikasteen olevan pelastuksen ehto.¹⁹⁹ Armour oli jo aiemmin esittänyt samansuuntaista, vaikka hieman lievemmin.²⁰⁰ Myös Mabry löysi Hübmaierilta oppia, että kuuliaisuutena Kristuksen käskylle ja pelastavaan seurakuntayhteyteen liittämisenä kaste olisi välttämätön pelastukselle.²⁰¹ Mabry löysi Hübmaierilta myös lievempiäkin näkemyksiä. Kuten katsauksessa aiempiin tutkimustuloksiin luvussa 1.4.2 kävi ilmi, kaikki eivät ole nähneet Hübmaierin näkemyksiä yhtä ahtaina. Tarkastelen tässä luvussa Hübmaierin argumentaatioita kasteen välttämättömyydestä. Esiin

---

¹⁹⁹ MacGregor 2006, 178: “As the earthly successor to the incarnate Christ, the church possessed the power of forgiving sin, which power it dispensed by enrolling sinners within its charge through baptism. When a person receives baptism, Hübmaier insists, one enters the true ship of salvation by which alone one can escape the floods of sin. Since the church can typically be entered only through water baptism, the mere ceremony is thus raised from the ordinance level of a mere confession of faith to the sacramental level of redemptive necessity, with cases of inaccessibility constituting the only exception. It follows, therefore, that anyone who could be rebaptized, most notably the followers of Luther and Zwingli, but declined due to solafideism is condemned. *Hence water baptism was necessary for the forgiveness of sins and admission to salvation.*” (Kursivointi tekijän.) Ainoan varauksen argumentointiinsa MacGregor antaa kirjoittaessaan siitä, että kristilliseen kirkkoon tullaan yleensä (*typically*) vain kasteen kautta.

²⁰⁰ Armour 1966, 46: ”his final position on the necessity of baptism was that the external testimony of the good conscience is as necessary as the the inner testimony. Earlier statements had said that baptism was necessary because Jesus had commanded it; but now there is another side of the matter – water baptism is necessary for the forgiveness of sins, in that it introduces believer into the church of Christ within which alone forgiveness is found. And even though Hübmaier said that outer baptism did not save, in his view it certainly admitted one to salvation and thus was virtually as essential as inner baptism, though not as powerful nor in itself redemptive”.

²⁰¹ Mabry 1994, 147.

nousee kaksi merkittävää teemaa: kasteesta kieltäytyminen epäuskosta nousevana tottelemattomuutena ja toisaalta mahdollinen kristillisen kirkon ulkopuolelle jääminen kastamatta jäämisen vuoksi. Lisäksi tarkastellaan Hübmaierin teologiaa Jumalan ilmituomasta tahdosta ja salatusta tahdosta.

Jo varhaisimmassa kastekirjoituksessaan *Von der Christlichen Taufe der Gläubigen* Hübmaier kirjoittaa aiheesta. Hän argumentoi ensin uskovien kasteen puolesta kuvaten useita Apostolien tekojen tapauksia, joissa varhaiset kristityt ensin uskoivat evankeliumin ja sitten saivat kasteen. Sen jälkeen hän kirjoittaa: ”He todellakin olisivat voineet sanoa: ’Kyllä, me uskomme. Kyllä, jotkut meistä ovat saaneet Pyhän Hengenkin. Mitä tarvetta meillä on kasteelle? Usko pelastaa meidät’”.²⁰² Tällä Hübmaier luultavasti viittaa ajattelutapaan ja kysymyksiin, joihin on törmännyt aikalaisissaan. Teologianhistoriallisessa taustaluvussa II todettiin, että Luther kohtasi saman kysymyksen. Hübmaier jatkaa todeten, että missä vesi ja kastaja ovat saatavilla, uskovalla on velvollisuus ottaa kaste. Hän kirjoittaa:

Missä ne eivät ole saatavilla, silloin usko on riittävä pelastukseen. Otetaan esimerkki. Jos hoviherra, joka istui Filippuksen vieressä vaunussa, olisi tullut uskoon ja olisi kuollut äkkiä ennen kuin olisi päässyt veteen, silloin hän ei olisi ollut yhtään vähemmän pelastunut (*selig*) kuin kasteen jälkeen. Kristus tahtoo näin, kun hän sanoo: ”Joka uskoo ja kastetaan, se pelastuu. Mutta, joka ei usko, tuomitaan kadotukseen.” (...) Kun nyt hoviherralla oli sekä kastaja ja vesi saatavilla, silloin Jeesuksen asetuksen mukaan hän oli velvollinen tulemaan kastetuksi. Jos hän ei olisi tehnyt sitä, silloin Kristus olisi pitänyt häntä sanojensa pilkkaajana ja rikkojana ja häntä olisi rangaistu sen mukaan.²⁰³

Samaan tapaan Hübmaier toteaa hieman myöhemmin kirjoittaessaan Zwinglille. Tämä oli väittänyt ”kasteen vastustajien” opettavan, että ilman kastetta ei voisi pelastua. Hübmaier torjuu syytöksen vääränä. Hän toteaa heidän hyvin tietävän, että pelastus ei ole sidottu kasteeseen eikä laupeuden tekoihin. Tuomiota eivät tuo kastamattomuus tai pahat teot, vaan ainoastaan epäusko. Hübmaier

---

²⁰² MacGregor lainaa Hübmaieria, mutta jättää mainitsematta, että Hübmaierin tekstissä nämä sanat ovat Apostolien tekojen kertomuksissa mainittujen henkilöiden (Paavali, Lydia, hoviherra...) potentiaalisia sanoja. Sen sijaan MacGregor (2006, 156) toteaa: ”... in a seeming taunt toward Lutherans and Zwinglians, Hübmaier argues that anyone having the opportunity to be baptized as a believer but yet refuses to do it due to salvific reliance on *sola fide* is damned”.

²⁰³ HS 143; BH 124–125. “Wo man aber die zwey nit überkummen mag, da ist der glaub nüg. Nymm ein exempel. So der Schatzmeyster, auff dem wagen neben dem Philippo sitzend, vnd glaubend, gehling gestorben wer, ee sye zü dem bach kamen, wer er nit weniger selig worden, dann nach dem tauff. Das will Christus, da er sagt: Welcher glaubt vnd täufft würdt, der würdt selig, welcher nit glaubt, würdt verdampt. (...) Da nun der Schatzmeyster den täuffer vnd das wasser hett bey einander, ward er schuldig nach dem beuelch Christi, sich zü täuffen lassenn. Wo er das nit thon, hätte jn Christus für ein verschmeher vnd übertretter seiner worte gehalten, vnd wer also gestrafft worden.” Käännös tekijän.

esittää kuitenkin väitteen, että kuka tahansa, joka uskoo, antaa kastaa itsensä, ja myös tuottaa hyvää hedelmää. Joka siis haluaa olla kristitty ja joka voi kasteen saada, antaa kastaa itsensä. Jos joku ei sitä tee, hän on tuomittu. Hübmaier painottaa, että tuomio ei kuitenkaan tule kastamattomuudesta vaan epäuskosta, josta kastamattomuus lähtee. Hän viittaa Matteuksen evankeliumin jakeeseen 7:26, jossa kerrotaan tyhmästä miehestä, joka rakensi talonsa hiekalle. Hübmaier toteaa, että tosiuskova ottaa Kristukseen uskovan merkin itseensä.²⁰⁴

Hübmaierin argumentaatio on haasteellinen. Hän sanoo ensin, että pelastus ei ole sidottu kasteeseen.²⁰⁵ Toisaalta jos ei ota saatavilla olevaa kastetta, se on tottelemattomuutta, joka kumpuaa epäuskosta, ja siitä tulee kuitenkin tuomio.²⁰⁶ Siten pelastus kuitenkin olisi välillisesti sidottu kasteeseen. MacGregor näki tässä ja tämän tyyllisissä teksteissä viittauksen ”erityisesti” luterilaisiin ja Zwinglin seuraajiin, jotka kieltäytyvät ottamasta kastetta ”solafideismin” takia.²⁰⁷ Hän tulkitsee, että he olisivat Hübmaierin mukaan tuomittuja. Hübmaier ei kuitenkaan kontekstissa osoita kirjoittamaansa tarkoittamaan heitä, saati sitten ”erityisesti” heitä, joten kyseessä on MacGregorin korostus. Tutkin seuraavassa, voiko Hübmaierin automaattisesti olettaa tarkoittaneen väitteillään heitä tahansa luterilaisia tai Zwinglin seuraajia, jotka kieltäytyivät kasteesta.

On syytä ensinnäkin muistaa, että Hübmaierilla itsellään meni evankeliseen uskoon kääntymisensä ja orastavan lapsikasteen kyseenalaistamisensa jälkeen vuosia ennen kuin hän otti kasteen. Hänen kirjoituksistaan ei löydy viitettä, että hän olisi pitänyt sitä tapahtumaa omana pelastumisenaan tai sen ehtona.

Hübmaier kirjoittaa: ”kuka tahansa, joka uskoo, antaa kastaa itsensä” ja ”jos joku haluaa olla kristitty ja hänellä on kastaja ja vettä saatavilla, hän antaa kastaa itsensä Jeesuksen asetuksen voimassa”.²⁰⁸ Hübmaier on luonnollisesti tiennyt, että asia ei käytännössä ollut kuvatun yksinkertainen hänen omana aikanaan. Moni varmasti halusi olla kristitty, vaikkei lapsena kastettuna välttämättä halunnut

---

²⁰⁴ HS, *Ein Gespräch auf Zwinglis Taufbüchlein* 183; BH 191.

²⁰⁵ On huomionarvoista, että Hübmaier käyttää sanaa ”sidottu” (*gebunden*). Se antaa ymmärtää, että kasteella ja pelastuksella on yhteys, mutta se ei sitovaa laatua. Ajatuksen voi tulkita, että kaste voi välittää pelastusta, mutta pelastus on saatavilla ilman sitäkin.

²⁰⁶ Hübmaierin käsitys uskosta näyttää olevan ainakin osin samansuuntainen kuin joidenkin *New Perspective on Paul* -teologien. Hübmaierille usko näyttää tässä merkityksellisen kuuliaisuutta, joka onkin kreikan kielen uskoksi käännetyn sanan *pistis* eräs merkitys. Epäusko taas on hänelle kuuliaisuuden puutetta. Sanaan *pistis* sisältyi alkukirkon aikoina myös merkitys uskollisuudesta, joka monien mielestä on myöhemmin jäänyt sivuun. *Pistis* -sanan merkityksiä Paavalin teologiassa ja Uuden testamentin ajan sekulaarissa kreikassa on valottanut mm. Campbell 2005, 178–207. Uskollisuus oli Filon ja Josefuksen käytössä tavallisin merkitys sanalle.

²⁰⁷ MacGregor 2006, 178.

²⁰⁸ HS, *Ein Gespräch auf Zwinglis Taufbüchlein* 183; BH 191.

ainakaan suoraa päätä ottaa uskovien kastetta vilpittömästi epäillen sen raamatullisuutta tai tarpeellisuutta. Juuri sen tähden Hübmaierin pitikin argumentoida uskovien kasteen puolesta. Hän siis luultavasti ajatteli ja kuvasi tietynlaista alkuseurakunnan kaltaista ihannetilannetta. Hän luetteleekin lainauksensa perään kahdeksan Apostolien tekojen tekstiä, joissa kerrotaan kasteesta. Niissä kasteen ottaminen oli selviö toisin kuin Hübmaierin aikaan. Hän oli itsekkin ollut epävarma. On siis syytä olettaa, että Hübmaier ajatteli tässä sellaista historiallista kontekstia, jossa ei kyseenalaisteta kasteen ottamista lapsena saadun kasteen tai *sola fide* -periaatteen takia. Ja koska Hübmaierin argumentoinnissa varsinainen tuomion aiheuttaja oli epäuskosta nouseva tottelemattomuus, niin tarkkaan ottaen voi todeta, että vain sen ollessa kyseessä hän väitti kasteen hylkäämisen tuovan tuomion. Ei ollut välttämättä epäuskoa, jos jo pelkästään kauan kestäneen lapsikastetradition johdosta oltiin uuden tulkinnan suhteen varauksellisia. Moni saattoi todella uskoa kastamattoman vauvan olevan kadotettu ja nähdä lapsikasteen olevan raamatullinen hänelle pelastusta välittävä kaste. Hübmaier ei välttämättä pitänyt tältä pohjalta tapahtunutta kasteesta kieltäytymistä aiheena tuomiolle. Sellaiselle väitteelle ei ainakaan ole perusteita, koska hän ei käsittele asiaa. On huomattava myös, että Hübmaier kirjoitti: ”Jos hän olisi ollut tosiuskova, silloin hän olisi ottanut Kristukseen uskovan merkin itseensä”. Hübmaier piti tunnustusta vaikuttavana tekijänä pelastumisessa ja ”Kristukseen uskovan merkillä” hän tarkoitti kastetta, joka oli Kristukseen tunnustautuminen. Mutta kuten todettu tunnustautuminen oli mahdollista ilman kastettakin.

Voi huomioda, että kirjoittaessaan ”jokainen, joka haluaa olla kristitty, ottaa kasteen” Hübmaier tietyllä tavalla välttää tai väistää kysymyksen siitä, mitä tapahtuu sydämessään uskovalle ja Jeesuksen tunnustavalle, joka jostain syystä kieltäytyy kasteesta.²⁰⁹ Kyseessä saattaa myös olla retoriikka: merkittävän kirkonmiehen ja teologin arvovallalla hän sanoo: jos haluat olla kristitty, otat kasteen. Hübmaier halusi ehkä näin edistää reformaatiotaan. Kyseessä ei näin ollen välttämättä ole sellainen teologinen kannanotto, josta voisi tehdä ehdottomia johtopäätöksiä hänen ajattelunsa suhteen, vaan hänen lausunnoissaan voi myös nähdä pyrkimystä vaikuttamiseen kyseisessä tilanteessa.

---

²⁰⁹ Asia on Jumalan salatun tahdon alainen. Siitä myöhemmin tässä luvussa.

Hübmaier lainaa muutaman kerran katolista ajatusta, että kirkon ulkopuolella ei ole pelastusta.²¹⁰ Siihen vedoten on väitetty Hübmaierin teologialla kasteesta kieltäytymisen johtavan kadotustuomioon, koska kaste oli Hübmaierilla portti seurakuntaan. Muutama seikka pitää kuitenkin huomioida. Universaali kirkko merkitsi Hübmaierilla kaikkien todellisten kristittyjen joukkoa eikä laitosta. Se on käytännössä hänen määritelmänsä universaalista kirkosta katekismuksessaan.²¹¹ Silloin se, mitä hän sanoo, on periaatteessa sama kuin jos sanottaisiin, että yliopistoon opiskeluoikeuden saaneiden joukon ulkopuolella ei ole yliopisto-opiskelijoita tai että gradun tehneiden ulkopuolella ei ole maistereita. Hübmaier sanoo kyllä myös, että kaste on portti universaaliin seurakuntaan. Siltä pohjalta MacGregor päätyi väittämään, että Hübmaierin teologian mukaan kasteesta kieltäytyvät luterilaiset ja Zwinglin seuraajat olisivat tuomittuja.²¹² On kuitenkin vaikea perustella, että Hübmaier olisi ajatellut niin tai olisi niin halunnut väittää. Ensinnäkään Hübmaier ei sano, että kaste olisi ainoa ja ehdoton portti seurakuntaan. MacGregorin huomaa sen kirjoittaessaan, että kristilliseen kirkkoon tullaan yleensä (*typically*) vain kasteen kautta.²¹³ Hübmaier antaa ymmärtää seurakunnan perustuvan tunnustukselle, kuten luvussa 4.1.2 on todettu.²¹⁴ Hänhän ei muuallakaan aseta vesikastetta ehdottomaksi pelastuksen ehdoksi. Aiemmin kuvattujen todistusten lisäksi voi todeta, että muun muassa kirjassaan *Von der Christlichen Taufe der Gläubigen* hän kirjoittaa kasteen olevan ulkoinen merkki, jonka kautta veljet ja sisaret voivat tuntea toisensa, sillä usko on vain sydämessä.²¹⁵ Implisiittisesti hän sanoo, että veljiä ja sisaria on olemassa ennen ja ilman vesikastettakin. Kasteella luodaan raamatullinen seurakunta, mutta uskovia Jumalan lapsia on ennen sitä. Todettakoon jälleen sekin, että

---

²¹⁰ HS, *Die Zwölf Artikel des christlichen Glaubens* 219, *Eine christliche Lehrtafel* 315, *Ein Form des Nachtmals Christi* 359; BH 239, 351, 399.

²¹¹ HS, *Eine christliche Lehrtafel* 315; BH 351.

²¹² MacGregor 2006, 178.

²¹³ Ks. viite 198.

²¹⁴ MacGregor (2006, 152) vaikuttaa tarkoituksellisesti kiertävän tämän seikan Hübmaierin opetuksessa. Hän pyrkii kuvaamaan Hübmaierin teologiaa: "... faith alone... is not sufficient for salvation, but must be supplemented by the confession of believers' baptism." Ja hän lainaa tueksi dialogia *Eine christliche Lehrtafelista*: "On what is the Christian church built? On the ... confession of faith that Jesus is the Christ, the Son of the living God." Kolmella pisteellä hän jättää pois sanan "oral" (mündlichen) ilmeisesti siksi, että se ei tue hänen argumentaatiotaan, vaan ennemmin kyseenalaistaa sen. Hübmaier siis sanoo kyseisessä tekstissä, että kirkko on perustettu suulliselle tunnustukselle. (HS 315–316; BH 352). Oletettavasti Hübmaierille tunnustus ylipäänsä kirkon perustana on ensisijainen seikka, sen muoto on toissijainen.

Kim (2013, 138) näkee MacGregorilla olevan halua löytää vahvaa yhteyttä Hübmaierin näkemysten ja katolisen tradition välillä. Hän näkee sen jossain kohden johtavan MacGregoria väärään tekstin käännökseen ja tulkintaan.

²¹⁵ HS 145; BH 127.

kasteessakaan Hübmaierilla vaikuttava tekijä ei ole itse vesikasteen suoritus vaan sisäinen sydämen myöntyminen ja tunnustus. Sikäläkin mennään liian pitkälle, jos Hübmaierin yksittäisistä väittämistä tehdään ehkä mekaanisella päättelyllä johtopäätöksiä, että uskovien kasteesta kieltäytyminen johtaisi tuomioon.

Hübmaierin väitteiden muotoihin saattoi osaltaan vaikuttaa myös sosiaalinen ja kirkollinen tilanne, jossa hän kirjoitti edellä lainatut tekstinsä. Hän teki silloin työtään Waldshutissa, jossa sekä kaupungin raati että seurakunnan papisto hyväksyivät johtavan saarnaajansa teologian. Siellä kynnyksellä uskovien kasteelle on ollut matala. Hübmaier oli kyennyt vakuuttamaan kuulijansa teologiallaan. Kristittyjen toisiinsa kohdistama sosiaalinen vaikutus lienee ollut uskovien kasteelle menoa edistävä. Siellä saattoi käytännössä toteutua se, mitä Hübmaier kirjoitti: ”jos joku haluaa olla kristitty ja hänellä on kastaja ja vettä saatavilla, hän antaa kastaa itsensä”. Monellakaan ei ehkä ollut epäröintiä asian suhteen, varsinkaan jos oli jo syntynyt päätös hylätä reformaation tuulien vaikutuksesta huonossa huudossa ollut katolisuus. Samoin oli asia luonnollisesti Filippuksen ja hoviherran tapauksessa; jälkimmäisellä ei voinut olla epävarmuutta, pitääkö kaste ottaa. Toisaalta vaikkapa Rooman, Wittenbergin ja Zürichin seurakunnissa tilanne oli aivan toinen. Kahdessa ensin mainitussa ei mahdollisesti ollut anabaptistista liikettä lainkaan ja Zürichissä se tukahdutettiin eikä päässyt syntymään samanlaista seurakunnallista vaihdosta uskovien kasteen pohjalle kuin Waldshutissa. Niiden kaupunkien johdon ja johtavien teologien kanta kasteen rajoittamiseen ainoastaan ymmärtävässä iässä oleviin oli kielteinen. Sellaista opetusta ei ollut saatavilla. Kuitenkin on turha epäillä, etteikö sielläkin olisi ollut ihmisiä, jotka halusivat olla kristittyjä, minkä Hübmaierkin lienee ymmärtänyt. Kyse oli vain siitä, että ymmärrettiin eri tavalla mitä kristityksi tulemiseen ja kristittynä olemiseen sisältyi. Hübmaier ei tarkoittanut, että Jeesukseen uskovat ja hänet tunnustavat kristityt esimerkiksi kyseisissä kaupungeissa olisivat tuomittuja, vaikka eivät uskovien kastetta ottaisi silloinkaan, kun se ehkä olisi tarjolla. Eikä hänen teologiansakaan laajemmin ja tarkemmin tarkasteltuna edellytä sellaista.

Edellä kuvattu oli enimmäkseen Hübmaierin implisiittisesti ilmaiseman teologian hakemista. Kasteen välttämättömyyden suhteen on tärkeää huomioida myös Hübmaierin eksplisiittisesti ilmaisemat näkemykset Jumalan salaisesta ja ilmituodusta tai tunnetusta tahdosta. Hän käsittelee aihetta kirjassaan *Das andere Büchlein von der Freiwilligkeit des Menschen*. Hübmaier kirjoittaa Jumalan

tuomioiden syvyydestä ja hänen päätöstensä käsittämättömyydestä viitaten jakeisiin 1. Kor. 2:7 ja Room. 11:33. Hän jatkaa:

Meidän tulisi kuunnella lihaksi tullutta Jumalaa – niin sanoo taivaallisen Isämme ääni pilvistä – eikä huolehtia tutkien ja selvittäen pidemmälle Jumalan kaikkivoipuutta, kaikkietävyyttä, ennaltatietämystä, ennaltamääräämistä, kaitselmusta ja tuomiota, ettemme tulisi jumaliksi niin kuin Adam ja Eeva paratiisissa. On meidän typerää hulluuttamme haluta tuntea Jumalan salainen tahto ja halveksua hänen tunnettua tahtoaan.²¹⁶

Hieman myöhemmin hän kirjoittaa, että halu tietää kirjoitusten ulkopuolelta, ketkä ihmiset Jumala tahtoo pelastaa, on itsessään käärme, joka neuvoo meille, että tulemme jumaliksi.²¹⁷ Jako Jumalan ilmoitettuun ja salattuun tahtoon nousee selvästi Hübmaierin nominalistisesta taustasta, josta kerrottiin historiallisessa taustaluvussa II. Hänen opettajansa Johannes Eekin nominalismin vaikutus näkyy Hübmaierin teologiassa.²¹⁸ Hän ei käytä *via moderna* -suuntauksen termejä *potentia absoluta* ja *potentia ordinata*, mutta ilmaisee saman asian muilla sanoilla.²¹⁹ Edellisellä tarkoitetaan Jumalan absoluuttista kykyä ja vapautta toimia niin kuin tahtoo. Ajattelun juuret ovat jo William Occamissa (1287–1347).²²⁰ Hübmaier toi ajatusta esiin muun muassa toteamalla, että vaikka Kirjoitusten ankaruuden mukaan kastamattomana kuolleet vauvat olisivat perisyntien takia kadotettuja, niin Jumala voi hyvin armahtaa heidät.²²¹ Hän kertoo Jumalan

---

²¹⁶ HS 413; BH 467. ”Dem gemeinschten Gott sollen wir horen, also lauter die stimm des himelischen vaters auß der wolken, vnd vns ferner der almechtigkhait, allweyßerforschen vnd ergrunden nicht annemen, oder wir warden sonst eben wie Adam vnd Heua zü Göttern warden. Ain torechtinge narrhait ist es an vns, das wir den haymlichen willen Gottens züwischen begeren, vnd seinen erkantten willen verachten wir.” Käännös tekijän.

²¹⁷ HS 414; BH 470.

²¹⁸ Ensimmäisenä näitä yhteyksiä nosti esiin Steinmetz (1971, 124–125). Hän toteaa, että puolustaessaan vapaata tahtoa Lutheria vastaan Hübmaier palasi osittain niihin katolisiin näkemyksiin, joihin hänet oli koulutettu (1971, 130).

²¹⁹ Hübmaier kirjoittaa Jumalan voimasta ja tahdosta (*gwalt vnd willen*) joko salattuina tai ilmituotuin. Marginaalimerkinnöissä hän mainitsee *voluntas absolutan* ja *voluntas ordinatan*. *Potentia* tai *voluntas ordinata* Hübmaierilla vastaa *erkantten willen*, tunnettu tahto (HS 413; BH 467). Samoin hän käyttää nimitystä *offentbarten gwalt vnd willen Gottes*, Jumalan paljastettu valta ja tahto. Skolastikkojen hän sanoo kutsuvan sitä nimellä *ordenlichen gwalt und willen* (HS 417; BH 473). Hän käyttää lisäksi nimitystä *gepredigen willen Gottes* Jumalan saarnattu tahto (HS 417; BH 473).

*Potentia absoluta*an liittyvät nimitykset *heimlichen willen Gottes*, Jumalan salattu tahto (HS 413; BH 467) ja *allmechtigen vnd verborgnen willen Gottes*, Jumalan kaikkivaltias ja kätkeyty tahto (HS 416; BH 472).

²²⁰ Copleston (1972, 238) tiivistää Occamin ajattelua: ”He sees God (...) as omnipotent and free, able to do anything at all which does not involve a logical contradiction”.

²²¹ HS, *Von der Christlichen Taufe der Gläubigen* 155; BH 140. MacGregor (2006, 142) päättelee ja painottaa, että Hübmaierilla on kastamattomina kuolleiden lasten pelastumista käsitellessään mielessään nominalistinen Jumalan *potentia absoluta*. MacGregor huomioi myös mahdollisuuden, että on Hübmaierilla muutenkin tietyissä kirjoituksissaan mielessään *potentia ordinata*. MacGregor 2006, 167.

puhuneen hänelle kuin Pietarille: ”Mitä se sinuun kuuluu, mitä minä haluan tehdä imeväisille. Seuraa sinä minua ja katso sanaani ja tahtoani”. Hübmaier sai vaikutteita Gabriel Bielin edustamasta nominalistisesta koulukunnasta. Sen mukaan Jumala on ilmoittanut säädetyin tahtonsa, mutta sekään ei sido häntä.²²² Jumala on täysin vapaa poikkeamaan siitäkin, kunhan ei toimi omaa olemustaan vastaan.

Hübmaierilla näkyy selkeästi nominalistisia ajatuksia, vaikka hän toisaalta kirjoittikin erottautuvansa saamastaan koulutuksesta.²²³ Puolustaessaan vapaata tahtoa hän kirjoittaa sellaisen Jumalan kaikkivoivasta ja salatusta tahdosta, joka ei ole kenellekään mitään velkaa.²²⁴ Tekemättä mitään vääryyttä hän voi olla armollinen kenelle haluaa. Hän voi ”paaduttaa, pelastaa tai tuomita”. Samalla Jumala kuitenkin on ilmituodulla tahdolla ilmoittanut, että haluaa kaikkien pelastuvan. Hän on osoittanut siihen tien: hän on lähettänyt Jeesuksen kärsimään syntiemme tähden. Hän on todellinen valo, joka valaisee maailman. Jokainen, joka ottaa hänet vastaan saa voiman tulla Jumalan lapseksi. Hän on käskeny julistaa evankeliumia kaikille luoduille. Ne, jotka ottavat sen vastaan, uskovat ja jotka kastetaan, pelastuvat. Jumala ei tahdo paaduttaa, mutta paaduttaa kuitenkin ne, jotka omasta tahdostaan haluavat olla paatuneita ja sokeita.

Edellä kuvatun pohjalta Hübmaierin ajattelussa Jumalan säätämä tai ilmituoma tahto on, että ihminen vastaa kuulemansa sanan kautta saamaansa Jumalan kutsuun ottamalla kasteen. Toisaalta on johdonmukaista, että Jumala voi kuitenkin *potentia absoluta* -periaatteen nojalla hyväksyä minkä tahansa vastauksen ja toimia muutenkin täysin oman päätöksensä mukaan. Se on hänen vallassaan. Ihmisen tulee unohtaa Hübmaierin mukaan Jumalan salatun tahdon tutkiminen ja keskittyä hänen tunnettuun tahtoonsa. Täältä pohjalta voi ymmärtää

---

²²² Oberman (1962, 37) on tutkinut Gabriel Bielin teologiaa: ”God can – and, in fact, has chosen to – do certain things according to the laws which he freely established, that is, *potentia ordinata*. On the other hand, God can do everything that does not imply contradiction, whether God has decided to do these things (*de potentia ordinata*) or not, as there are many things God can do which he does not want to do. The latter is called God’s power *de potentia absoluta*”.

Mabry (1994, 12–22) pohtii myöhäisen keskiajan nominalismin näkymistä Hübmaierin teologiassa. Se koulukunta, jonka vaikutuspiirissä Hübmaier opiskeli, oli Mabryn mukaan yksi neljästä, joita Euroopassa oli ennen reformaatiota. Mabry löytää suunnasta seuraavanlaista ajattelua (14): God “could do anything without any limitations whatever, except that which contradicted His essential self. He could suspend or transgress natural laws. He could also go outside moral laws (the laws of the church) to act, if he chose to do so. God’s *potentia absoluta* was an assertion of God’s ultimate power to do whatever He wished. (...) God has chosen to work through His church, the sacraments and the clergy for the salvation of the human beings. He, however, is not limited to interacting with His creatures through this *potentia ordinata*, He can also act with them by means of His *potentia absoluta*”.

²²³ Ks. luku 2.2.

²²⁴ HS, *Das andere Büchlein von der Freiwilligkeit des Menschen* 416; BH 472.

Hübmaierin opetusta kasteesta. Periaatteittensa vuoksi hän pitäytyy siihen, mitä on kirjoitettu. Mutta jos hän sanoo kasteesta kieltäytymisen kuvitellussa hoviherran tapauksessa johtavan tuomioon epäuskon takia, hän samaan hengenvetoon on valmis tunnustamaan, että Jumala voi sen kaltaisissa tilanteissa tehdä aina niin kuin haluaa. Koska Jumalan salatun tahdon miettiminen ei kuulu ihmiselle, Hübmaier ei tartu pohtimaan syvemmällä analyysillä, mitä tapahtuu kasteesta kieltäytyville. Luvussa aiemmin esitettyjen viitteiden mukaan hän ei näkisikään heidän olevan automaattisesti pelastuksen ulkopuolella. Kaiken kaikkiaan asia on vain ja ainoastaan Jumalan käsissä.

Ylipäänsä Jumalan salatun ja ilmituodun tahdon sekoittamisesta toisiinsa seuraa Hübmaierin mukaan huomattavaa erhettä, hämmennystä ja kirjoitusten väärinymmärrystä. Sen tähden täytyy tarkkaan tutkia, mitkä tekstit puhuvat Jumalan salatusta tahdosta ja mitkä saarnatusta.²²⁵

Varmasti voitaneen sanoa joitakin asioita Hübmaierin kasteteologiasta ja hänen näkemyksestään liittyen kasteen välttämättömyyteen pelastukselle. Hän ei ensinnäkään nähnyt vesikastetta itsessään jonakin, joka ehdottomasti vaaditaan pelastukseen, mistä syystä imeväiset pitäisi kastaa. Koska sylilapsikasteeseen ei sisälly sydämen myönteistä vastausta Jumalalle eikä tunnustusta, se oli Hübmaierin teologiassa turha. Vesikasteelle meno on Hübmaierille tunnustus, ja tunnustus taas on hänen teologiassaan pelastuksen ehto ja pelastava teko sikäli, että Hübmaierin usein lainaaman jakeen Matt. 10:32 mukaan Jeesus lupaa tunnustaa Isänsä edessä sen, joka tunnustaa hänet ihmisten edessä. Voi kysyä, olivatko hänen ajattelussaan usko ja kaste sekä toisaalta usko ja suun tunnustus yhtä lailla pelastavia? Se tuntuisi johdonmukaiselta, mutta, kuten on todettu, vaikuttaa kuitenkin, että hän ei aina näe suun tunnustusta ja tunnustusta vesikasteessa tasaveroisina niin, että uskon kanssa kumpi vain sellaisenaan riittäisi pelastumiseen. Hän ottaa esimerkeiksi tilanteita, joissa kaste on saatavilla ja joissa kristityksi haluavalle on selvää, että kaste tulee ottaa. Ainakin tällaisissa tilanteissa Hübmaier sanoo, että kasteesta kieltäytyminen johtaisi rangaistukseen ja tuomioon *potentia ordinatan* mukaan. Tällaisen asetelman lisäksi on kuitenkin myös tilanteita, joissa kastetta ei ole saatavilla tai joissa henkilö on eri mieltä uskovien kasteen teologiasta. Jälkimmäistä vaihtoehtoa ja sen seurauksia Hübmaier ei tarkastele. Tällaiset asiat menevät Jumalan salatun tahdon piiriin.

---

²²⁵ HS, *Das andere Büchlein von der Freiwilligkeit des Menschen* 417; BH 473.

Niitä ei pidä pohtia. Chankyu Kim näki Hübmaierin soteriologian relationaalisena niin, että pelastuksessa oli kyse ihmisen dynaamisesta suhteesta Jeesukseen. Siltä pohjalta pelastus ei välttämättä ole kiinni ainakaan rajallisesta ymmärryksestä. Viime kädessä Jumala on se, joka armahtaa tai paaduttaa. Häntä ei sido hänen ilmoitettu ja säädetty tahtonsakaan.

V Yhteenvetoa ja pohdintaa

Tutkimuksen tarkoituksena on ollut selvittää uskon, tunnustuksen ja kasteen merkitystä anabaptistiteologi Balthasar Hübmaierin soteriologiassa. Laajana kontekstina ja perusteluna tutkimustarpeelle olivat tietyt tutkimuskysymyksen teemoihin liittyvät dogmaattiset ja ekumeeniset haasteet, joihin haluttiin saada valoa tutkimalla erästä baptistisen kasteteologian ensimmäisistä merkittävistä kehittäjistä. Suppeampana taustana taas oli Hübmaierin teologiasta tehdyt erilaiset johtopäätökset. Tutkimuksesta rajattiin pois Hübmaierin laaja raamatullinen ja historiallinen argumentointi lapsikastetta vastaan ja uskovien kasteen puolesta.

Lähteinä tutkimuksessa käytettiin Gunnar Westinin ja Torsten Bergstenin toimittamaa Hübmaierin kirjoitusten kokoelmaa *Schriften* sekä H. Wayne Pipkinin ja John H. Yoderin toimittamaa englanninkielistä käännöstä *Balthasar Hübmaier, Theologian of Anabaptism*. Viime mainitussa on Westinin ja Bergstenin kokoamien kirjoitusten lisäksi viisi muuta lyhyttä kirjoitusta. Tutkimuksen metodina oli systemaattinen analyysi. Käsiteanalyysillä selvitettiin keskeisten termien merkityksiä Hübmaierin käytössä. Väiteanalyysin avulla tutkittiin, mitä Hübmaier tarkkaan ottaen sanoo uskon, kasteen ja tunnustuksen suhteesta pelastukseen. Argumentaatioanalyysillä tarkasteltiin mainittujen suhteiden perusteluja ja niiden johdonmukaisuutta. Edellytysten analyysia käytettiin selvittämään Hübmaierin kristillisestä traditiosta ja muilta teologeilta saamien vaikutteiden näkymistä hänen teologiassaan sekä hänen keskeisiä ja kantavia tavoitteitaan.

Balthasar Hübmaierin teologiassa on omaperäisiä piirteitä. Hän päätyi katolisena pappina toimiessaan omaksumaan reformaation periaatteet ja Lutherin uskonvanhurskausopin, mutta loi niistä omia tulkintojaan. Hän hylkäsi reformaation hengessä katolisen sakramenttiajattelun. Hän ei toisaalta mennyt forensiseen vanhurskauttamisnäkemykseen kuten tapahtui myöhemmässä luterilaisuudessa vaan säilytti pyhityksen osana vanhurskauttamista. Pelkkä usko ei ollut Hübmaierin mukaan todellista pelastavaa, raamatullista uskoa, ellei se näkynyt elämässä. Hübmaier torjui skolastisen opin vieraan uskon (*fides aliena*) vaikutuksesta lapseen ja samoin ajatuksen vuodatetusta uskosta (*fides infusa*) lapsella. Usko tuli hänen mukaansa kuulemisesta, eikä lapsella siis voi olla uskoa. Hän ei kieltänyt periaatteessa perisyntioppia, mutta ei hyväksynyt Augustinuksen väitettä, että kastamattomana kuollut sylilapsi joutuisi kadotukseen. Hän ei nähnyt sille perusteluja Raamatussa. Merkittävänä voi pitää, että Hübmaier nosti

korostetusti esiin perinteisessä teologiassa usein vähälle huomiolle jääneen Jeesuksen herruuden henkilökohtaisen tunnustamisen soteriologisen merkityksen. Salassa pidetty usko oli hänen mukaansa ”jotakin, mutta ei tarpeeksi”. Tunnustettu usko oli Hübmaierin mukaan kristillisen seurakunnan perusta. Uusia tulkintamahdollisuuksia avanneen panoksen teologiaan Hübmaier antoi esittämällä kasteen olevan alkuperäisessä muodossaan ja merkityksessään tunnustus tai tunnustautuminen Jeesukseen.

Hübmaierin teologian vaikeatulkintaisuus nousee esiin, kun syvennyttään kasteen soteriologiseen merkitykseen ja hänen näkemyksiinsä siitä. Syitä haastavaan tulkittavuuteen voi löytää eri tasoilta. Raamatun tekstit ovat joskus itsessään haastavia muun muassa ajallisen ja kulttuurillisen kuilun takia. Hübmaierin hermeneutiikka oli biblisististä. Hän kirjoitti olevansa valmis hyväksymään Raamatusta ristiriitaisiltakin tuntuvat tekstit sellaisinaan. Hän näki, että toisin tehden päädyttäisiin vain puolilotoituksiin. Ristiriitaisuuden täytyi hänen mukaansa olla lopulta vain näennäistä. Vaikutelma syntyi vain ihmisen rajatun ymmärryksen takia ja siitä, että tekstejä ei osattu laittaa oikeisiin kategorioihin. Tällä hän tarkoitti esimerkiksi jaottelua Jumalan ilmoitettuun tahtoon ja hänen absoluuttiseen tahtoonsa. Uskovan tuli pitäytyä kirjoitettuun Sanaan, mutta Jumala ei ole sidottu siihen. Erityinen seikka on Hübmaierin tapa käyttää käsitettä ”kaste”. Analyysissa on huomioitava Hübmaierin käsitteiden käyttö; kasteella hän tarkoittaa välillä pelkästään itse vesikasteen suoritusta ja toisinaan laajempaa tapahtumaa, johon sisältyy muun muassa tunnustus ja ihmisen sisäinen sitoutuminen Kristukseen.

Historiallisessa taustaluvussa käytiin läpi niitä varhaiskristillisyydessä ja sen jälkeen tapahtuneita muutoksia ja kehityksiä, joiden voi nähdä olleen syynä niihin kirkkokuntia jakaneisiin merkittäviin eroihin teologioissa, joita Hübmaierkin joutui kohtaamaan. Hänen selkeä lähtökohtansa oli, ettei vauvoja kastettu Raamatussa kuvatuissa kastekertomuksissa eikä varhaisimmassa kirkossa. Apostolien tekojen kastetilanteissa voidaan ymmärtää tapahtuneen useita asioita samassa yhteydessä. Henkilö kuuli evankeliumin, uskoi sen ja vastasi sen kutsuun yleensä välittömästi ottamalla saamansa kehotuksen mukaan kasteen. Niin tehdessään hän käytännössä tunnusti julkisesti uskonsa Jeesuksen herruuteen ja osoitti haluavansa seurata häntä. Samalla hänestä tuli kristillisen seurakunnan jäsen ja hän erottautui niistä, jotka eivät tunnustaneet Jeesusta. Kaikki tämä tapahtui samassa yhteydessä ja Raamattu antaa ymmärtää hänelle näin välittyneen

syntien anteeksiantamuksen ja pelastuksen. Sittemmin lapsikasteen tultua vallitsevaksi käytännöksi, mainitut kastetapahtuman eri elementit erkaantuivat ja niiden merkitys pelastuksessa on nähty eri tavoin. Hübmaier vaikuttaa selvästi rakentaneen teologiansa oletukselle, että tällainen kehitys on tapahtunut. Hän torjui myöhäsyntyisenä tradition, jossa vastasyntyneet kastettiin. Hän ei pitänyt raamatullisena kirkkoisä Augustinuksen vesikasteen pelastavaa merkitystä korostavaa sakramentaalista näkemystä, jonka mukaan kastamaton vauva joutuisi ilman kastetta kadotukseen. Anabaptistina Hübmaier ei nähnyt vauvan kastamisella lainkaan tarvetta. Hän ei ylipäänsä pitänyt pelastusta vesikasteeseen sidottuna. Hän jaotteli raamatullisen kastetapahtuman useisiin osiin kuten sydämen myöntymiseen Jumalalle, Jeesuksen tunnustamiseen ja itse vesikasteeseen. Viimeksi mainittu ei itsessään välittänyt pelastusta vaan sen tekivät ihmisen sydämässä tapahtunut myöntyminen Jumalalle ja Jeesuksen tunnustaminen. Niiden tuli Hübmaierin opissa edeltää vesikastetta.

Ennen kaikkea Hübmaier näki ihmisen pelastuksen riippuvan Jumalan tahdosta. Hänen tekemänsä jako Jumalan säädettyyn voimaan tai tahtoon ja Jumalan salattuun tahtoon juontui hänen nominalistisesta taustastaan. Hän ei käytä nominalistien suosimia nimityksiä *potentia ordinata* ja *potentia absoluta*, mutta ajatuksellisesti niiden sisältö näkyy hänen teologiassaan. Säädetyyn tai ilmoitetun tahdon mukaan Jumala pelastaa sellaisen, joka on kuullut ja uskonut evankeliumin. Hän saa voiman tulla Jumalan lapseksi ja häneen pätee lupaus: joka uskoo ja kastetaan, se pelastuu. Kuitenkin Jumala on suvereeni ja hän voi armahtaa kenet armahtaa. Pelastus ei siis lopulta ole riippuvainen vesikasteesta vaan Jumalasta. Ihmisen ei Hübmaierin mukaan pidä haluta tietoa Jumalan salatusta tahdosta. Hän pitäytyi sen tähden itse siihen, mitä löysi Raamatusta. Joistain hänen eksplisiittisistä ilmaisuistaan voisi epäillä hänen rajanneen pelastuksen suppeammalle joukolla kuin mitä hän kuitenkaan lienee todellisuudessa ajatellut. Jos hän tekikin kirjoituksissaan rajauksia perustaen ne Jumalan ilmoitettuun tahtoon, hän kuitenkin vaikuttaa kokonaisteologiansa pohjalta ajatelleen, että Jumala on viime kädessä se, joka armahtaa tai tuomitsee. Tätä ei ehkä ole aina huomioitu täysin kirjoitettaessa Hübmaierin näkemyksistä kasteen soteriologiasta. Koska pelastus on Hübmaierille Jumalan ihmisiltä salatun tahdon varassa, tämän tutkielman otsikko ”Ei yksin uskosta?” päättyy kysymysmerkkiin.

Hübmaierin sakramenttikäsitystä tutkinut Brian C. Brewer tiivistää Hübmaierin kasteteologiaa todeten hänen säilyttäneen katolisen vaatimuksen kasteesta, mutta vaihtaneen sen pelastavan ominaisuuden *ex opere operato* -riitistä tunnustukseen ja uskovan lupaukseen. Tämä Brewerin tulkinta on perusteltu erityisesti lupauksen tai sitoutumisen osalta, jota nimitystä hän myös käyttää. Hübmaier sanoo sen eksplisiittisesti, vaikka ei kehittele teologiaansa kovin pitkälle. Se, että kasteen pelastava vaikutus tulisi myös siihen sisältyvästä tunnustuksesta tai tunnustautumisesta, käy myös ilmi, mutta lähinnä implisiittisesti. Muut Hübmaieria tutkineet eivät yleensä asiaa nosta esiin tai painota samalla tavalla. Ajatus on kuitenkin johdonmukainen, koska henkilökohtainen tunnustaminen tai Jeesukseen tunnustautuminen on Hübmaierin teologiassa pelastava teko. Hän toistaa usein jakeita Matt. 10:32 ja Room. 10:10, joissa se todetaan. On huomattava, että pelastus ei Hübmaierin mukaan ole sidottu kasteeseen. Toisaalta hän kuitenkin välillä esittää kasteen kokonaisvaltaisena tapahtumana kausaalisesti syntien anteeksiantamusta välittävänä ja pelastavana. Looginen seuraus olisi, että vesikaste saattaisi tietyssä kontekstissa pelastaa ensimmäisenä tunnustuksena ja sitoutumisena, mutta että pelastus on saatavissa muullakin vastauksella Jumalan kutsuun. David Steinmetzin tulkinta Hübmaierin teologiasta oli, että ihmisen vastauksen laatu Jumalan kutsuun ei ole ratkaiseva. Hübmaierin ajattelussa voi näin ajatellen nähdä johdonmukaisuutta, vaikka hän ei kontekstuaaliseen ajatteluun kouluttamattomana tuokaan eksplisiittisesti esiin tällaista ajatuskulkua.

Alister MacGrath on jakanut kastenäkemykset soteriologiselta kannalta kahteen luokkaan: kausaaliin ja julistaviin. Hübmaierin näkemys ei istu sujuvasti sellaiseen dikotomiaan. Jos julistuselementti käsitetään luonteeltaan tunnustukseksi, se saattaa hänen teologiallaan ainakin jossain tilanteessa vaikuttaa suoran kausaalisesti pelastukseen. Lisäksi sen voidaan myös ymmärtää vaikuttavan pelastukseen välillisesti uskonvaellusta vahvistavana seurakuntaan liittymisenä. Julistavuus ja kausaalisuus kasteessa eivät ainakaan välttämättä vaikuta olleen Hübmaierille joko–tai -vaihtoehtoja.

Hübmaierin teologiaa arvioitaessa tulee muistaa erityisesti Chankyu Kimin korostama seikka, että hän oli paimen, joka huolehti seurakuntalaistensa hengellisestä elämästä ja pelastuksesta. Toisaalta hän oli myös päämäärätietoinen reformaattori, joka halusi uskonpuhdistuksen tuulissa uudistaa koko kirkkoa. Tämän tutkimuksen kysymysten kannalta Hübmaierin reformaatiopyrkimykset

ovat ehkä jopa oleellisempia kuin hänen pastoraaliset tavoitteensa. Muiden reformaattoreiden tapaan hän näki rappiota katolisessa kirkossa. Reformaation alkuvuosien kuohuvassa tilanteessa, jossa kaikki näytti vielä avoimelta, hän halusi palauttaa katolisen mallin tilalle kirkkorakenteen, jonka hän näki olleen alkuseurakunnassa. Hän pyrki noudattamaan *sola scriptura* -periaatetta ja koska ei löytänyt Raamatusta lasten kastamista, hän hylkäsi käytännön ja otti tavoitteekseen rakentaa seurakuntaa, jonka muodostavat tunnustavat kristityt ja johon liitytään uskovien kasteen kautta. Sen hän näki välttämättömänä todelliseen kristillisyyteen palaamiselle, mikä oli hänen perimmäinen tavoitteensa. Sitä ei hänen mukaansa voitu saada aikaan, ellei kastetta aseteta oikealle paikalleen. Hänen argumentointinsa tähtäsi sylivauvojen kastamisen tradition korvaamiseen uskovien kasteen käytännöllä. Hübmaier pyrki rakentamaan vanhojen rakenteiden päälle ja korvaamaan ne omalla mallillaan. Niissä tilanteissa, missä hän toimi, hänen tavoitteensa ei ollut se, mikä on toteutunut kristikunnassa: lapsikastejäsenyydelle perustuvien kirkkojen rinnalle on syntynyt uskovien kasteelle pohjautuva vapaa kristillisuus. Hübmaier uskoi turhana ja haitallisena pitämänsä lasten kastamisen katoavan kokonaan ja hän myös päämäärätietoisesti pyrki siihen.

Lähteet ja kirjallisuus

Lähteet

- BH Pipkin, H. Wayne & Yoder, John H. (Translation and edition),
Balthasar Hübmaier, Theologian of Anabaptism. Scottsdale, PA:
Herald Press. 1989
- HS Westin, Gunnar & Bergsten, Torsten (Hg v.), Balthasar Hubmaier:
Schriften. Heidelberg, Germany: Guetersloher Verlagshaus Gerd
Mohn. 1962

Lähteet eriteltyinä (HS):

- Achzehn Schlußreden. 1524
Eine ernsliche christliche Erbietung. 1524
Axiomata – Schlußreden gegen Eck. 1524
Von Ketzern und Ihre Verbrennern. 1524
Etliche Schlußreden von Unterricht der Messe. 1525
Öffentliche Erbietung. 1525
Eine Summe eines ganzen christlichen Lebens. 1525
Von der christlichen Taufe der Gläubigen. 1525
Ein Gespräch auf Zwinglis Taufbüchlein. 1525–1526
Die zwölf Artikel des christlichen Glaubens. 1526–1527
Ein kurzes Vaterunser. 1526
Der uralten und gar neuen Lehrer Urteil. 1525–1526
Von der Kindertaufe. 1525–1526
Eine kurze Entschuldigung. 1526
Ein einfältiger Unterricht. 1526
Eine christliche Lehrtafel. 1526–1527
Grund und Ursache. 1526–1527
Von der Brüderlichen Strafe. 1526–1527
Eine Form zu Taufen. 1526–1527
Eine Form des Nachtmals Christi. 1526–1527
Von der christlichen Bann. 1526–1527
Von der Freiheit des Willens. 1527
Das andere Büchlein von der Freiwilligkeit des Menschen. 1527
Von dem Schwert. 1527.
Eine Rechenschaft des Glaubens. 1528

BH, edellisistä tehtyjen käännösten lisäksi:

- Letter to Oekolambad. 1525.
Letter to Zürich Council. 1525
Recantation at Zürich. 1525
Interrogation and release. 1525
On Infant Baptism against Oekolampad. 1525

Kirjallisuus

Ahonen, Risto

1989 Kenen vastuulla lähetys? Suomen lähetysseuran julkaisu. Helsinki: Kirjapaja.

Ahvio, Juha

2009 Heidelbergin katekismus. Historiallinen ja teologinen johdanto reformoituun uskonoppiin sekä katekismuksen tekstin käännös. Helsinki: Hakapaino Oy.

Aland, Kurt

1961 Die Säuglingtaufe im Neuen Testament und in der alten Kirche. Eine Antwort an Joachim Jeremias. Theologische Existence heute. N. F. 86. München: Chr. Kaiser Verlag.

Arffman, Kaarlo

1993 Sanan jäljet, kirkon historian merkitys Martti Lutherin teologiassa. Suomalaisen teologisen kirjallisuusseuran julkaisuja 185.

1994 Reformaatio vai restituuio? Historiallinen argumentti reformaattoreiden ja kastajaliikkeen väittelyssä lapsikasteen oikeutuksesta. Helsinki: Suomen Kirkkohistoriallinen Seura.

Armour, Rollin Stely

1966 Anabaptist Baptism. A Representative Study. Scottsdale, PA: Herald Press

Bainton, Roland

1963 The Reformation of the Sixteenth Century. London: Hudder and Stoughton.

Barth, Karl

1947 Die kirchliche Lehre von der Taufe. Theologische Studien; 11/12-19. Zollikon-Zürich : Evangelischer Verlag.

Beachy, Alvin J.

1977 The Concept of Grace in the Radical Reformation. Harrisonburg, USA: Nieuwkoop B. De Graaf.

Brewer, Brian C.

2012 A Pledge of Love. The Anabaptist Sacramental Theology of Balthasar Hübmaier. Milton Keynes: Paternoster.

Campbell, Douglas A.

2005 The Quest for Paul's Gospel, A Suggested Strategy. London: Bloomsbury T&T Clark.

Chatfield, Greame, R.

2013 Balthasar Hübmaier and the Clarity of Scripture: A Critical Reformation Issue. Cambridge, UK: James Clarke & Co.

- Copleston, F.C.
1972 A History of Medieval Philosophy. London: Methuen & Co Ltd.
- Cross, Anthony R.; Thompson, Philip E. (ed.)
2003 Baptist Sacramentalism, Studies in Baptist History and Thought, volume 5. Carlisle: Paternoster Press.
- Dunn, James D. G.
2005 The New Perspective on Paul. Collected Essays. Tübingen, Germany: Mohr Siebeck.
- Eskola, Timo
2011 Uuden testamentin narratiivinen teologia. Kauniainen: Perussanoma Oy.
- Estep, William R.
1996 The Anabaptist Story, Introduction to Sixteenth-Century Anabaptism. Cambridge, UK: Wm. B. Eerdmans Publishing Co.
- Ferguson, Everett
2009 Baptism in the Early Church, History, Theology, and Liturgy in the First Five Centuries. Cambridge, UK: Wm. B. Eerdmans Publishing Co.
- Fowler, Stanley K.
2002 More than a Symbol. The British Baptist Recovery of Baptismal Sacramentalism. Eugene, Oregon: Wipf & Stock Publishers.
- Friesen, Abraham
1998 Erasmus, the Anabaptists and the Great Commission. Cambridge, UK: Wm. B. Eerdmans Publishing Company.
- George, Timothy
2003 Sacramentality of the Church: An Evangelical Baptist Perspective – Baptist Sacramentalism. Cross, Anthony R.; Thompson, Philip E. (Editors). Studies in Baptist History and Thought, volume 5. Paternoster Press. 21–35.
- Healing Memories: Reconciling in Christ.
2010 Report of the Lutheran-Mennonite International Study Commission <https://www.lutheranworld.org/sites/default/files/OEA-Lutheran-Mennonites-EN-full.pdf> (Katsottu 8.9.2016)
- Hillerbrand, Hans J
1971 Anabaptism and history – The Mennonite Quarterly Review. 45 no 2. 107-122.
- Hillerbrand, Hans J. (ed.)
1996 The Oxford Encyclopedia of the Reformation. Oxford University Press.

- Hollenweger, Walter J.
1997 Pentecostalism. Origins and Developments Worldwide. Peabody, Massachusetts: Hendricson Publishers, Inc.
- Huovinen, Eero
1991 Fides Infantium: Martti Lutherin käsitys lapsen uskosta. Suomen teologisen kirjallisuusseuran julkaisuja 175.
- Janz, Denis R.
2010 The Westminster Handbook to Martin Luther. Louisville, Kentucky: Westminster John Knox Press.
- Jeremias, Joachim
1958 Die Kindertaufe in den Ersten vier Jahrhunderten. Göttingen: Vandenhoeck & Ruprecht.
- Jewett, Paul K.
1978 Infant Baptism & the Covenant of Grace. An appraisal of the argument that as the infants were once circumcized, so they should now be baptized. Grand Rapids, Michigan: Wm. B. Eerdmans Publishing Co.
- Johnsson, Lennart
1999 Baptist Reconsideration of Baptism. A Presentation of the Baptist Union of Sweden and a Study of its Official Response to BEM in relation to the Public Discussions primarily amongst its Pastors and Theologians. Pre-Publishing Edition. Uppsala: Faculty of Theology, Uppsala University.
- Kaste, ehtoollinen ja virka
1982 Faith and Order -asiakirja n:o 111. Geneve: Kirkkojen maailmanneuvosto.
- Katolisen kirkon katekismus
2005 Katolinen tiedotuskeskus. Jyväskylä: Gummerus.
- Kim, Changkyu
2013 Balthasar Hubmaier's Doctrine of Salvation in Dynamic and Relational Perspective. Eugene, Oregon: Pickwick Publications.
- Klager, Andrew P.
2011 'Truth is Immortal': Balthasar Hubmaier (c. 1480-1528) and the Church Fathers. PhD thesis. Glasgow Theses Service.
<http://theses.gla.ac.uk/theses@gla.ac.uk> (Katsottu 8.9.2016)
- Korhonen, Klaus
2001 Veljeyttä vai veljeilyä? Helsingin Saalem-seurakunnan suhde ekumeniaan 1928–1998. Joensuun yliopisto. Läntisen teologian koulutusohjelma. Pro gradu. Joensuu.
- Kuula, Kari
2002 Paavali – Kristinuskon ensimmäinen teologi. Edita Prima Oy.

- 2008 Partisipatorinen soteriologia Paavalin keskusajatuksena – Paavali valokeilassa. Toim. A. Mustakallio & L. Aejmelaeus. Suomen eksegeettisen seuran julkaisuja 96. Helsinki: Gummerus. 153–163.
- Laato, Antti
2008 Kaste kirkon alkuaikoina. Studier i exegetic judastik utgivna av Teologiska fakulteten vid Åbo Akademi Nr. 5.
- Lane, Tony
2005 Foreword – What has Infant Baptism done to Baptism? An enquiry at the end of Christendom. Wright, David F. Milton Keynes: Paternoster Press. vii–viii.
- Lawson, John
1948 The Biblical Theology of Saint Irenaeus. London: The Epworth Press.
- Lempiäinen, Pentti
1965 Kastekäytäntö Suomen kirkossa 1500– ja 1600 -luvulla. Suomen kirkkohistoriallisen seuran toimituksia 69. Helsinki.
- Littell, Franklin Hamlin
1958 The Anabaptist View of the Church, A Study in the Origins of Sectarian Protestantism. Boston: Starr King King Press.
- Loewen, Harry
1974 Luther and the Radicals, Another Look at Some Aspects of the Struggle Between Luther and the Radical Reformers. Waterloo, Ontario, Canada: WLU Publications.
- Luther, Martin
1958 Valitut teokset I, II. Toim. Lennart Pinomaa. Porvoo: WSOY.
- Mabry, Eddie
1994 Balthasar Hübmaier's Doctrine of the Church. Lanham, Maryland: University Press of America.
1998 Balthasar Hübmaier's Understanding of Faith. Lanham, Maryland: University Press of America.
- MacGrath, Alister E.
2011 Kristillisen uskon perusteet. Johdatus teologiaan. Helsinki: Kirjapaja.
- MacGregor, Kirk F.
2006 A Central European Synthesis of Radical and Magisterial Reform – The Sacramental Theology of Balthasar Hübmaier. Lanham, Maryland: University Press of America.
- Martikainen, Eeva
2010 Baptism – Engaging Luther. A (New) Theological Assessment. Ed. by Vainio, Olli-Pekka. Eugene, Oregon. Cascade Press. 95–107.

- Moody, Dale
1967 Baptism: Foundation for Christian Unity. Philadelphia: The Westminster Press.
- Mustakallio, Antti
2008 Vanhurskauttaminen ja partisipaatio. Kolikon kaksi puolta. – Paavali valokeilassa. Suomen eksegeettisen seuran julkaisuja 96. Helsinki. 164–170.
- Mustakallio, Antti & Aejmelaesus, Lars (toim.)
2008 Paavali valokeilassa. Suomen eksegeettisen seuran julkaisuja 96. Helsinki: Gummerus.
- Novum 5. Uusi testamentti selityksin.
1984 Teologinen sanakirja. Toim. T. Gilbrant & V. Luoto & M. Liljeqvist & P. Nieminen. Hämeenlinna: Karisto.
- Olson, Roger
1999 The Story of Christian Theology, Twenty Centuries of Tradition and Reform. Downers Grove, Illinois: InterVarsity Press.
- Pelikan, Jaroslav
1971 The Christian Tradition: A History of the Development of Doctrine, Volume 1. The Emergence of the Catholic Tradition (100-600). Chicago: The University of the Chicago Press.
- Pokki, Timo
2009 Schleitheimin tunnustus. Käännös ja selitykset. – Reformaation tunnustukset. Toim. Risto Saarinen. Suomen teologisen kirjallisuusseuran julkaisuja 264. Helsinki. 219–233.
- Räisänen, Heikki
2011 Mitä varhaiset kristityt uskoivat. Helsinki: Werner Söderström Osakeyhtiö.
- Saarinen, Risto
2010 Finnish Luther Studies – Engaging Luther. A (New) Theological Assessment. Ed. by Vainio, Olli-Pekka. Eugene, Oregon. Cascade Press. 1–26.
- Saarinen, Risto (toim.)
1998 Ekumeeninen työkirja. Saarijärvi: Gummerus kirjapaino Oy.
2009 Reformaation tunnustukset. Suomen teologisen kirjallisuusseuran julkaisuja 264.
- Stayer, James M.
1972 Anabaptists and the Sword. Lawrence, Kansas: Coronado Press.
- Stayer, James M. & Packull, Werner O. (Translated and edited)
1980 The Anabaptists and Thomas Müntzer. Kendall/Hunt Publishing Company.

- Steinmetz, David
 1971 Scholasticism and radical reform: nominalist motifs in the theology of Balthasar Hubmaier – *The Mennonite Quarterly Review*. 45 no 2. 123–144.
 2001 *Reformers on the Wings. From Geiler von Kaysersberg to Theodore Beza*. Oxford, UK: Oxford University Press.
- Suomen Helluntaikirkko
 2014 *Uskon pääkohdat. Suomen Helluntaikirkon julkaisuja 2, Suomen Helluntaikirkko ja Aikamedia*.
- Tanner, Norman P. (ed.)
 1990 *Decrees of the Ecumenical Councils. Volume Two: Trent to Vatican*. London: Sheed & Ward Limited.
- Tunnustuskirjat, Suomen evankelisluterilainen kirkko
 Augsburgin tunnustus.
 Augsburgin tunnustuksen puolustus
 Iso Katekismus.
 Yksimielisyyden ohje.
- Vainio, Olli-Pekka (ed.)
 2010 *Engaging Luther. A (New) Theological Assessment*. Eugene, Oregon: Cascade Press.
- Vedder, Henry C.
 1905 *Balthasar Hübmaier, the Leader of the Anabaptists*. Solid Christian Books.
- Walker Pipkin, H. W.
 2012 *Foreword – A Pledge of Love. The Anabaptist Sacramental Theology of Balthasar Hübmaier*. Brewer, Brian C. Milton Keynes, UK: Paternoster.
- Warrington, Keith
 2008 *Pentecostal Theology. A Theology of Encounter*. Bloomsbury, UK: T&T Clark.
- Westin, Gunnar
 1975 *Vapaan kristillisyyden historia*. Tikkurila: Ristin Voitto.
- Wiley, Tatha
 2002 *Original Sin. Origins, Developments, Contemporary Meanings*. Mahwah, New Jersey: Paulist Press.
- Williams, George Huntston
 1972 *The Radical Reformation*. Philadelphia: The Westminster Press.
- Wright, David F.
 2005 *What has Infant Baptism done to Baptism? An enquiry at the end of Christendom*. Milton Keynes, UK: Paternoster Press.

